

CUPRINSUL

- Sextil Pușcariu* : Civilizație și cultură.
Candid C. Mușlea : Protopopul Bratu Baiul (1760 — 1831) și fiul său Nicolae (1782—1855).
Aurelian Sacerdoșeanu : Andreanum și alte acte (cont.)
Iosif Schiopul : Note pe marginea unei recenziuni, Ce sunt „Indaginele“?
A. P. Bănuț : Mitropolitul Vasile. Amintiri.
N. Porsenna : Aspectul științific al nemuririi sufletului. Pe marginea unei conferințe.
Ax. Banciu : † Doctorul Gh. Baiulescu.
Carol Göllner : Un cântec revoluționar rom. din a. 1835.

Partea literară

- Al. Ceușianu* : Craiul munților. Poem dramatic. Actul I.
Al. Lascarov-Moldovanu : Flori creștine.
Ecat. Pitiș : Poveste.
D. Olariu : Bairam.
Ecat. Pitiș : Secere de aur.
I. Ch. Severeanu : Sonet pentru Cincinat.
H. Petra-Petrescu : a) Guarda e passa
 b) Rugăciune (după I. Ehrenburg).
Gh. D. Banu : Amurg basarabean.
Sextil Vodă : Intuneric.
Florica Ciura : Cu trenul, toamna.
A. A. M., P. Teodorescu
 și *Ax. B.* : Dări de seamă
V. St. I. : Țara are nevoie de economii.
 Bibliografie și paginile administrației.

ȚARA BĂRSEI

APARE TOT LA DOUĂ LUNI
SUB CONDUCEREA PROFESORULUI AX. BA

Redacția și }
Administrația } Str. Mureșenilor No. 22, eta

iv

Abonamente și achitări de abon. se pot face și la
com., Str. Voevodul Mihai 7.

rbecariu,

ABONAMENTUL

PENTRU UN AN LEI 260 ACHITAT DECURSIV LEI 30
Pentru străinătate Lei 400—

RUL LEI 50

INFORMAȚIUNI

Pentru autori

Manuscrisele primite la redacție nu se inapoiază.

Autorii, ale căror articole urmează să se publice, vor fi încunoștințați despre aceasta.

Extrase din articolele publicate în revistă se pot face plătinindu-se tipograful numai costul hârtiei și al trasului.

Revista noastră tipărindu-se într'un număr limitat de exemplare, nu putem trimite câte două exemplare din același nr. în contul *unui* abonament. Ni s'ar descompleta colecțiile de rezervă. De aceea, rugăm pe toți abonații noștri ca, în interesul lor, să ne avizeze din vreme în caz că și-au schimbat domiciliul sau n'au primit vre-un număr. Reclamațiunile prea întârziate nu le putem lua în considerațiune.

*

Cine dorește răspuns, e rugat să trimită și mărcile poștale necesare. În lipsa acestora, nu li se răspunde decât la poșta redacției.

Tot așa și cei care nu se mulțumesc cu confirmarea în corpul revistei a primirii abonamentului și doresc să li se trimită și chitanța de achitarea abonamentului.

*

Oricine reține vre-un număr, se consideră abonat.

*

Meseriașilor și negustorilor care vor abona revista, achitând anticipativ costul abonamentului pe un an, dacă ni se cere, li se va anunța gratuit adresa în corpul revistei, anul întreg.

*

Cei care ne vor face 10 abonamente, plătite înainte, vor primi revista gratuit, un an.

Administrațiunea.

Nu publicăm dări de seamă decât despre lucrările primite la redacție.
Nu luăm notă de cuprinsul revisteior ce ni se trimit decât în măsura reciprocității.

Lucrările și revistele primite la red. vor fi amintite la „Bibliografia“ acestei reviste
Reproducerea, fără indicarea izvorului, este oprită.

ȚARA BÂRSEI

APARE TOT LA DOUĂ LUNI

Redacția și administrația: BRAȘOV, STR. MUREȘENILOR No. 22

Anul VII.

Mai-Iunie 1935

No. 3.

Civilizație și cultură ¹⁾

de **Sextil Pușcariu**

Intr'o comunicare la Academia Română, dl Simion Mehedinți a lămurit deosebirea între *civilizație* și *cultură* printr'o comparație foarte frumoasă: „După cum frunza are două fețe: una strălucită spre soare, alta mai întunecoasă, întoarsă spre pământ (dar foarte însemnată, fiindcă prin aceea respiră și se hrănește zilnic), tot așa viața omenirii are două aspecte, unul teluric, — *civilizația*, adică tehnica materială; altul ceresc — *cultura*, sau suma tuturor produselor sufletești, prin care omul caută să intre în echilibru cât mai deplin cu restul creațiunii, adică cu mediul social și, în genere, cu universul moral, care îl cuprinde“²⁾.

În Apusul Europei, ferit de mai bine de o mie de ani de invaziile hoardelor pustiitoare revărsate din stepele Asiei, aceste două aspecte ale străduințelor umane spre progres s'au dezvoltat armonic și în strânsă legătură de interdependență. Atât de mult, încât sunt limbi, ca cea franceză bunăoară, care le numesc cu un singur cuvânt, *civilisation*.

Punând în aplicare practică cunoștințele agonisite prin cultură, civilizația a dat omului uneltele din ce în ce mai desăvârșite în lupta cu forțele naturii, ajutându-l să învingă până și piedecile spațiului. Aceste mijloace tehnice, sporite și perfecționate, l-au învățat să prețuiască avantajii activității în comun și ale muncii organizate, deprinzându-l astfel să se supună legilor sociale, din

1) Conferința ținută la Radio București în 26 Ianuarie 1935.

2) S. Mehedinți, *Coordonate etnografice: civilizația și cultura*. București, 1930 Acad. Rom., Mem. secției ist., seria III, tomul XI, mem. 4; pag. 56—10.

ce în ce mai complicate. Civilizația a silit pe om să-și potolească instinctele ancestrale pentru ca să poată duce o viață agreabilă și asigurată în mijlocul semenilor săi, și domolindu-și egoismul înăscut, l-a condus și ea spre marele ideal cultural propovăduit de creștinism: iubirea de-aproapelui.

Această civilizație a Apusului european a cucerit lumea. Civilizațiile popoarelor din celelalte părți ale lumii au fost în mare parte părăsite și progresele tehnicei moderne au schimbat, sau schimbă pe zi ce trece, înfățișarea exterioară a celor mai multe popoare. De aceea nu e nicio mirare că noțiunea însăși de *civilizație* a ajuns să se confunde cu civilizația Europei apusene; despre popoarele care au primit formele ei să se spună că s'au *europenizat*.

Dar Europeanul având — cu drept cuvânt — un sentiment de superioritate față de popoarele care n'au ajuns încă să se identifice cu civilizația lui, crede că și *cultura* lui este *singura* cultură și arată același dispreț pentru popoarele „inculte“, care au alte credințe decât ale lui și care se îmbracă și comportă altfel decât el.

Aceasta e o mare greșală. Popor „incult“, adică „lipsit de cultură“ nu există. Cel ce a cetit minunata „Carte dela San-Michele“ a lui Axel Munthe, și l-a urmat în excursia sa la „oamenii mici“ din Laponia, s'a convins că acolo, în țara „sălbaticilor“ și a „primitivilor“ din regiunile ghețoase, în a căror limbă lipsește verbul „a fura“, există o cultură străveche cu valori morale de multe ori superioare culturii europene.

În zilele trecute am văzut, într'o revistă ilustrată, o fotografie impresionantă: primul ministru al Japoniei, îmbrăcat în mătasea suplă a hainei tradiționale, înaintea altarului minuscul din cel mai tănuț colț al palatului său. Înainte de a îmbrăca jacheta croită după ultimul model londonez și de a urca în automobilul ce-l aștepta la poartă, ca să-l conducă la consiliul de miniștri, unde aveau să se discute ultimile știri transmise de telegrafia fără fir, înainte de a lua o hotărîre de care depindea poate destinul țării sale, el căuta contactul cu „strămoșii“ săi, se înfigea cu rădăcinile instinctului în cultura tradițională.

De aproape un veac și jumătate noi Românii ne străduim să introducem civilizația apuseană. În urma unor eforturi mari și constante, România s'a încadrat între statele civilizate. De sigur

că nu noi sântem cei ce am voi să vedem stăvilit mersul acestei prefaceri radicale, care ne face să ne deosebim tot mai puțin, și în înfățișarea noastră exterioară, de popoarele neolatine din Vestul Europei. Am dori, dimpotrivă, ca această civilizație să pătrundă tot mai adânc în masele populației, să nu mai rămână o prerogativă a straturilor sociale suprapuse. Am vrea mai ales să ne putem și noi împărtăși de roadele binefăcătoare ale tehnicei moderne, începând cu țaranul care-și pierde vremea prețioasă lucrând pământul și confecționând industria casnică cu cele mai primitive unelte, și sfârșind cu savantul care, în dorința de a verifica în mod experimental o descoperire originală, își istovește puterile în laboratorul său lipsit de cel mai elementar utilaj. Am fi fericiți să vedem pătrunzând la noi și achizițiile mai puțin evidente, dar cu atât mai prețioase ale civilizației apusene: înțelegerea folosului mare al colaborării și al muncii coordonate, să încetăm de a mai lega toate nădejdiile de „reorganizări“, când n'am organizat nimic.

Civilizația a produs bunăstare și prosperitate, deprinzând pe om la o viață confortabilă; dar agrementul și confortul au produs luxul și desfrâul, cărora se închină toți gangsterii, fii ai civilizației vesteuropene, ajunsă în America de nord la cele mai înaintate forme.

Numai grefată pe cultura care izvorăște din structura etnică a unui popor, din concepțiile lui filosofice, dictate de religia în care se închină de multe sute de ani și câștigate printr'o lungă experiență cu ecouri din cele mai îndepărtate timpuri, civilizația poate fi o binefacere. Altminteri ea distruge adesea bunuri culturale.

Aceasta se vede mai ales la noi, unde nepotrivirea între civilizația orășenească a Apusului, nearmonizată încă cu cultura noastră milenară, de esență sătească, a produs acel desechilibru care dă orășanului român o inferioritate vădită, în ceea ce privește forța de rezistență și calitățile morale, față de țaran.

Intr'adevăr, cultura noastră străveche, nu s'a dezvoltat nici pe vremea strămoșilor noștri traco-daci, nici după decăderea vieții romane la cursul inferior al Dunării, în orașe cu strade strimte, ci în sate cu spor binecuvântat în copii și în cătune cu case risipite, în care spiritul de solidaritate era restrâns asupra unor grupuri sociale foarte reduse.

Viața în mijlocul naturii cu orizonturi largi a agerit ochii țaranului român, l-a învățat să vadă departe, distingând esențialul de amănuntele neînsemnătoare, și să treacă iertător pe lângă nimicurile efemere; pasul pe solul aspru, de care nu-l despărțea nici caldarâmul nivelator, nici asfaltul lunecos, îl ținea în necurmată legătură directă cu acest pământ, din care-și sorbea vlaga.

De sigur că multe din convingerile câștigate în acest aspru mediu rural nu se mai potrivesc cu ritmul vieții moderne. Dar acest ritm a adus și stări care sânt departe de a ferici pe om. Miliardarul american, care-și poate permite toate luxurile și-și poate împlini orice fantezie, este în definitiv cu mult mai sărac decât umilul țaran care își duce traiul atât de greu, dar care are totuși ceea ce sclavul modern al bunurilor materiale nu mai posedă demult: *are timp*, acest bun neprețuit fără de care viața nu-i decît o goană ne bună.

Atâtea din ideile conducătoare ale altor epoci, care păreau adevăruri eterne, și-au pierdut rostul de pe o zi pe alta; ceea ce ieri părea dogmă, azi ne apare discutabil, iar mâne poate deveni un balast supărător.

Deunăzi un mare capitalist american striga compatrioților săi: „Dacă voiți să puneți capăt crizei actuale, cheltuiți-vă banii pe lucruri inutile, deveniți risipitori! Radeți-vă de două ori pe zi, pentruca să poată trăi frizerii și fabricanții de săpunuri, cumpărați flori soțiilor și bomboane copiilor voștri, luați tramvaiul pentru ori ce distanțe, cât de mici, schimbați cravatele și înnoiți-vă automobilele! Altminteri toată industria, care e garanția prosperității voastre, se duce de râpă!“

A trebuit să vină greaua criză de azi, răsturnătoare a celor mai elementare principii economice, pentruca un mare capitalist să ajungă la o concepție pe care poporul nostru o urmează de veacuri. De când ne-am pomenit, noi n'am făcut alta decît să risipim. Belșugul copiilor ne-a făcut pă răduitori cu viața omenească; abundența turmelor și bogăția pământului — chiar când roadele lui le strângeau alții — au produs dărnicia Românului și acea lipsă de prevedere pentru ziua de mâne, care ne caracterizează. Dar chiar înainte de ce Conversiunea să răstoarne morala cuprinsă în fabula greierului și furnicei, tipul strângătorului meschin, fără nici o înțelegere pentru avântul lipsit de ori ce materialism

al celui ce înalță cântări de preamărire frumuseții zilei de vară, ne era adânc antipatic. Risipa noastră proverbială are și un substrat sufletesc de mare frumusețe morală, conștiința că un dar făcut altuia e mai fericitor decât zece cadouri primite. În Germania îngrădită de legi cărora toți li se supun din convingere, călătorul însetat trece fără să se atingă de creanga mărului aplecat peste gard de greutatea roadei coapte; eu am auzit, într'un sat românesc, pe o babă zicând copiilor din vecini care se cățăraseră în singurul ei măr: Luați, dragii mei, că Dumnezeu a dat!

N'am citat aceste exemple nici ca să fac apologia risipei, nici ca să laud pe cei ce fură merele unei babe sărace. Ci ca să arăt cât de relative și supuse schimbărilor sânt principiile de care se leagă progresul omenirii și cât de diferite sânt concepțiile ce alcătuiesc cultura unui neam...

Dacă civilizația poate fi împrumutată, cultura nu e o marfă de import. Progresele tehnice, uneltele cu care învingem piedecile naturale ce ne stau în cale pot fi imitate dela neam la neam; nu însă și concepțiile despre rostul omului pe pământ, filosofia vieții, care se elaborează în sufletul etnic, în acel atelier cu o structură specifică în care se plămădește și limba unui popor, oglinda culturii sale. Civilizația nu cunoaște hotare, ea tinde spre standardizare; cultura e legată de un neam, ea este națională.

Precum limba unui neam poate primi cuvinte din altă limbă, și se poate îmbogăți cu ele, dacă reușește să le încadreze în sistemul ei lingvistic, tot astfel elementele unei culturi streine pot fi de cea mai mare utilitate, dacă izbutesc să fie asimilate. Dar ele pot duce la catastrofe, dacă sânt transplantate pe un substrat fără afinități sufletești, precum transfuziunea de sânge poate omorî pe un bolnav, în loc să-l vindece, dacă nu aparține aceleiași grupe sanghine cu transmitătorul.

Intr'o carte prea puțin cunoscută la noi, prințul Trubețcoi a arătat că toată tragedia bolșevică se explică din faptul că idealul socialist răsărit în Europa apuseană, a fost adus și pus în aplicare în Rusia, cu o structură sufletească cu totul deosebită. Conflictul între cete două culturi atât de diferite a dus la toate sacrificiile absurde din care nu s'a putut cristaliza, în Uniunea Sovietelor, un nou element cultural folositor.

Tot veacul al XIX-lea se caracterizează la noi printr'o imitare servilă a Apusului. Afinități de rasă ne-au ajutat să ne însușim în mare parte civilizația europeană. De ceea ce avem nevoie acuma, când întregul popor românesc a ajuns în sfârșit să se poată desvolta în deplină libertate, este mai de grabă o emancipare spirituală de sub tutela streinătății, căreia gândirea noastră i-a fost prea mult tributară și al cărei prestigiu exagerat amenință să ne înnăbușe originalitatea noastră etnică.

Cultura noastră nu e de ieri de alaltăieri, ci ea continuă vechea cultură traco-dacă, înnobilită prin amestecul cu sânge roman. Aici, la cursul inferior al Dunării, pe unde nu s'au revărsat în curs de multe veacuri numai cete de barbari pustiitori, ci pe unde Orientul plin de fantazie, iubitor de colori și de euritmie, prețuitor al expresiunii figurate, a intrat și cu concepțiile sale filosofice pline de înțelepciune și larghețe, un popor oțelit în grele lupte de conservare națională, a acumulat valori culturale superioare, care merită să fie scoase din starea latentă în care se găsesc. Ca singur popor ortodox de rasă latină, noi intrăm cu un aport original, numai al nostru, în străduințele omnii spre mai bine.

Protopopul Bratu Baiul
(1760—1831)
și
fiul său Nicolae („Coconu Baiu“)
(1782—1855)

de **Candid C. Mușlea**

I.

Ceva despre Zărnești, bisericile și preoții satului.

Intr'o descriere asupra Ardealului, A. de Gérando, ginerile contelui Emeric Teleki, spune despre Zărnești: „E cel mai însemnat dintre satele transilvane situate la poalele munților Branului. Așezarea lui minunată, precum și monumentele romane ce se văd în împrejurimi le lui, te fac să crezi că a fost ridicat pe ruinele unei cetăți antice.¹⁾

Sunt însă și autori mai vechi, care vorbesc despre Zărnești. Intre ei, Marienburg, în geografia sa²⁾, spune că în anul 1787 erau acolo 484 case și 1625 locuitori, din care aproape jumătate se ocupau cu cărăușia, având 8—12 cai, cu cari transportau mărfuri până pe la Pesta și Viena, de unde aduceau altele.³⁾

Satul, împreună cu Tohanul-vechiu, aparținuse domeniului Branului până la 1395, când regele Sigismund dădu a treia parte plebanului brașovean Thomas Sander, a doua treime cetățeanului Andreas Sander și cealaltă treime județului din Codlea, Nicolae. Pe la sfârșitul secolului satul ajunge în întregime în posesiunea catedralei evanghelice din Brașov, danie care a fost aprobată și de regele Matia, și a rămas mult timp în posesiunea bise-

1) „La Transylvanie et ses habitants“, Paris 1845, vol. II. pg. 96.

2) „Geographie des Grossfürstenthums Siebenbürgen“, Sibiu, 1813, Vol. II. pg. 372—373.

3) Despre acești cărăuși români I. G. Babeș spune („Din plaiul Peleșului“) că erau constituiți din vremuri vechi într'o breaslă puternică, iar alții spun că ajungeau cu carele lor până la Lipsca și Adrianopol.

ricii, care primea anual 40 de fl. dela comună, sub titlul de „datul“. ¹⁾

Din ziarul lui Paul Benkner știm că la a. 1681 primarul Brașovului a vândut unui preot român sărac, pentru 7 galbeni, dreptul parohial (?) din Zărnești și Tohan.

Pe la 1760, Vlădărenii, împ eună cu Românii din Zărnești, Satul-nou și Tohan, aflând că la conscripția generală din 1750 comunele lor au fost trecute, din greșeală, ca sate libere, au voit să se folosească de ocazie și să iasă de sub stăpânirea prea grea a domnului de pământ, ne mai voind să plătească nici dijmă, nici bani. Starea aceasta a durat până în anul 1765, când s'a dat ordin să fie considerați ca supuși ai orașului, ceea ce a provocat răscularea lor. Atunci orașul a trimis o sută de soldați și mai mulți ofițeri cu ordinul ca renitenții să fie pedepsiți cu 25—30 toiege, iar căpeteniile să fie aduse legate la Brașov, unde doi dintre instigatori au fost bătuți și trimiși să lucreze timp de o lună pe sama orașului în contumacia de pe Timiș. Pedepsele acestea au adus apoi și pe cei din Zărnești și din celelalte sate la gânduri mai bune. ²⁾

Despre Zărnești vorbesc însă și documentele românești de pe la finea secolului al XV. Astfel Basaraba III. cel Tânăr, Țepeluș, se adresează la 1479 Brașovenilor, spunându-le: „...Ați prins pe popa din Zărnești cu fiii lui; el nu vă este strâmb întru nimica...“ ³⁾ „...iar dacă nu voiți aceasta, să știți că cu voi și cu țara întreagă voiu avea pace, iar cu Zărneștii și cu Tohanul pace nu voiu avea niciodată, ci voiu îndrepta todeauna puterile mele împotriva neamului lor, și-i voiu arde și le voiu face rău...“ ⁴⁾

---

1) La Zimmermann aflăm (de pe la 1367) următoarele nume ale satului: Zirna, Zerna, Zirna, Zernehaza, iar Thomas Tartler spune că e fondat de coloniști romani și că în dosul satului se află din vremuri vechi o mină părăsită, unde Romanii ar fi spălat aur.

2) Hermann: „Alte u. neue Kronstadt“, vol. I, pg. 450. — N. Iorga: „Brașovul și Românii“, pg. 345.

3) I. Bogdan: „Documente și regeste“, pg. 92 — Gr. G. Tocilescu: „534 documente istorice slavo-române.“ Nr. 120, pg. 114 și Nr. 123 pg. 118.

4) I. Bogdan: „Relațiile Ț. Românești cu Brașovul și cu Ț. Ung.“ pg. 196. — Doc. și reg. pg. 247.

În anul 1602, popă Mănăilă iscălește și el actul de danie, prin care Pătrașcu Vodă, Doamna Stanca și fiica lor dăruiesc bisericii din Șcheii Brașovului satul Micșunești.¹⁾

În anul 1606, Brașovenii dau Zărneștenilor pe popa Mihail, apoi la 1659 Brașovenii își aduc dela Zărnești pe popa Smedu (Iuga), care le-a fost protopop 10 ani, iar la anul 1701 popa Pătru și popa Aldulea iscălesc și ei protestul contra unirii cu biserica Romei.

DI. N. Iorga susține, cu drept cuvânt (ca și cronicarul anonim din „Noua Bibliotecă Română“ Tom. I. 1882—83), că satul ș-a luat numele dela un Zârnea — nume care a și existat până nu de mult, — care l-a întemeiat.²⁾ Tot D-sa ne arată și numărul și numele preoților de a olo la anul 1736 : Vlădușcă, Mănăilă, Dobre, Vlăduț, Smădu, Vlad Dobrescu, Comșa, I. Baiu, Ioniță, Mănăilă jun. și Ion zet (ginerile) popii Vlăduț, și că la 1761 numărul familiilor era de 519.³⁾ La anul 1799, numărul Românilor crescuse frumos, căci erau „800 gazde și săteni“, având 7 preoți.⁴⁾

Sat curat românesc, cum e și astăzi — cu excepția lucrătorilor unguri și sași dela cele două fabrici — și care ne-a dat mulți bărbați de samă, dintre care nu putem să nu amintim cel puțin pe fericitul arhiepiscop și metropolit I. Meșianu, el avea în fruntea sa, din vremuri vechi, un păstor sufletesc, care la anul 1479 era popa Ioan. Acesta nu a fost însă întâiul preot al Zărneștenilor. În arhiva municipiului Brașov, din ale cărei bogate izvoare am luat toate datele, care nu sunt menționate ca aparținând vreunui istoric, se află un act din anul 1775, scris în limba germană, și semnat „Die sämtliche Geistlichkeit aus Zernest“, în care preoții se jeluesc Magistratului brașovean că înaintașii lor *mai bine de 300 de ani* au folosit nestânjeniți niște ogoare și livezi în folosul și pentru susținerea lor, ne mai primind în schimb altă simbrerie. Magistratul vrea să le răpească, acest drept. Dacă li se ia, nu vor mai avea cu ce să trăiască,

1) Șt. Meteș: „Ist. bisericii și a vieții religioase“ vol I. pg. 189.

2) „Brașovul și României“, pg. 4.

3) „Scrisori și inscripții ardelenene și maramureșene“, vol. II. pg. 224.

4) St. Stinghe: „Documente...“ vol. II. pg. 164.

fiind oameni săraci. Cer deci să li se lase, căci nu fac nici negoț, nici nu au vre o meserie din care să trăiască. Magistratul le răspunde că acele locuri nu sunt ale bisericii, ci ale domnului de pământ, dar cu toată cererea lor „necuviincioasă“ li le lasă deocamdată spre folosință.

Iată o dovadă că încă înainte de anul 1475 Zărneștenii aveau unul sau mai mulți preoți. Dovada e sigură, căci dacă Magistratul nu ar fi fost convins de autenticitatea ei, le-ar fi răspuns că cele susținute nu sunt adevărate — cum a făcut în atâtea alte cazuri.

E firesc apoi că, dacă Zărneștenii au avut preoți din vremuri atât de vechi, au trebuit să aibă — mai curând sau mai târziu — și biserică. La început — ca și în alte părți — serviciul divin se va fi făcut și acolo în pădure, sau într'o livadă, mai târziu într'o șură, o colibă sau o casă particulară, până ce în sfârșit își vor fi înjgebat o bisericuță modestă de lemn. O copie din arhiva Brașovului ne spune că aceasta s'a întâmplat la anul 1515: „Ziditu-s'au această sfântă biserică de Domnul Voilvodul (sic!) Ioan și Voivodeasa Ecaterina, spre veșnică pomenire“, iar la anul 1580 i se dau bisericii și niște moși, pentru ca preoții să pomenească pe donatori „după cum ne e legea noastră“. (Comparată cu o copie a aceleiași act făcută la anul 1881 de Constantin Ioanovici, pe pânză, cu o frumoasă caligrafie în colorii, și păstrată în arhiva oficiului protopopesc din Zărnești, originalul fiind trimis Academiei Române de către profesorul din Focșani Nic. Tipeiu — cea din arhiva Brașovului, făcută de logofătul Mihail Munteanu la 1804, e mai fidelă, păstrând lexicul vechiu).

Așa dar, înainte de a exista biserica cea mare de azi, a Sf. Nicolae (clădită la 1515), a existat alta, pe la 1475, cum reiese din cererea de mai sus a preoților zărneșteni, și înaintea aceleia a mai fost una și mai veche, căci în anul 1421, când Turcii și Tătarii au trecut prin Bran și au jefuit Țara Bârsei, Românii din Zărnești și-au părăsit vetrele de groaza năvălitorilor și s'au retras în munte, pe coasta Pietrii Craiului, unde și-au făcut o bisericuță într'o peșteră, în locul ce se numește „Colțul Chiliilor“. (Cronicarul din „Noua Bibl. Rom.“ crede că s'ar fi refugiat în muntele

Marian) unde se mai vede masa de piatră ce servea ca prestol, și unde se aflau 3—4 pustnici, care slujeau poporului refugiat.¹⁾

Când nici un pericol nu-l mai amenința, poporul se cobora din nou în vale, dar pustnicii rămăneau la schit, unde îi aflăm până în anul 1723, când unul din ei, popa Mănăilă, purta și titlul de stareț.²⁾ Peste câteva decenii ei au fost înlocuiți — pentru scurt timp, când schitul va fi fost întâmplător părăsit — de călugări uniți, baziliți, trimiși în aceste părți de episcopul Grigorie Maior, pentru a face prozelitism, ceea ce însă nu le-a succes, fiind demascați de preoții care veghiau asupra turmei lor.

Românii din Zărnești au avut însă în cursul timpului și alte locuri de închinare. Astfel se amintește din vremuri vechi de un paraclis, care se crede că e partea de sud-est a bisericii celei mari, a Sf. Nicolae, și care ar fi fost prima parte a acestei biserici, fiind și azi despărțită printr'un zid de biserica propriu zisă și având ușă separată. Au avut apoi o capelă, despre care se amintește în actele arhivei brașovene până după anul 1845 și încă o biserică veche, în locul unde azi e biserica cu hramul Nașterii P. Sf. Născătoare precum și o cruce pe „Piatra [Craiului] Mică“, despre care Marienburg amintește în două rânduri, spunând că se poate observa cu ochii liberi din satul din vale (Zărnești). „Pe vârful din mijloc — zice el — se află o cruce mare de piatră, în care e săpată o înscricție veche, cât se pare ilirică, și care ar merita să fie descifrată“. Astăzi ea nu mai există. După cât își aduc însă aminte locuitorii mai bătrâni, totdeauna a fost una sau mai mul e cruci în acel loc, unde se făceau — ca și astăzi — procesiuni în timp de secetă sau de ploaie prea multă. Legenda spune că o femeie cu numele Stanca urca în fiecare zi muntele, făcând 3—4 ore până acolo, ca să se închine; iar după ce a îmbătrânit, sbura prin văzduh, până când sfârșindu-i-se vieața sus pe munte, oamenii au fixat acolo o cruce de lemn.

În același loc, din îndemnul P. C. protopop Vas. Stoicanea și cu cheltuiala „Oastei Domnului“ din Zărnești, s'a fixat în vara

---

1) I. Turcu: „Excursiuni pe munții Țării Bârsei și ai Făgărașului“. Brașov 1896, pg. 56.

2) St. Stinghe: „Documente...“, vol. I., pg. 71.

anului 1932 o cruce mare (de aproape 4 metri) și frumoasă, din lemn de stejar, văpsită alb.¹⁾

Având atâtea lăcașuri de închinare, neducând lipsă nici de preoți mulți și buni, „la care poporul privea ca la niște sfinți și care citeau seara în genunchi câte 3 ore: pavecernița, polunoșnița, acaftistul și catismele zilei din psaltire, iar dimineața făceau alte rugăciuni“, fiind și aproape de Brașov și de hotarul Munteniei, pe care știau pe unde să-l treacă la nevoie, Zărneștii au fost și au rămas o comună fruntașe, curat ortodoxă.

II.

Bratu Baiul

Un demn urmaș al acestor preoți își începe cariera după ce uniții încercaseră să pătrundă în această cetățuie a ortodoxiei — spre sfârșitul secolului al XVIII-lea — și, prin vrednicia, energia și bogata sa activitate, se ridică curând deasupra celorlalți preoți mai bătrâni. În scurt timp el ajunge namesnic și apoi protopop, al treilea al Brașovului și cel dintâiu al Zărneștilor. Acesta e Bratu Baiul, cel care împreună cu fiul său Nicolae, a dat atât de mult de lucru Magistratului brașovean, și cărora — lucru care abia se mai știe astăzi — Zărneștenii le datorează mult.

„Acest bărbat — susține notarul Iacob Zoica²⁾, care l-a cunoscut — a avut un rol de valoare în istoria comunei noastre. El ne apare ca un spirit luminat, independent și energic, lucrând pentru binele școalei și al bisericii și ținând piept chiar și cu ingerința Magistratului, ceea ce până acum nu cutezase nici un preot a o face.“

Numele lui e vechiu și a fost împrumutat dela muntele cu același nume — Baiul — situat la poalele Bucegilor, între valea Buzăului și Piatra Craiului. Venitul din pășunea acestui munte a fost dat în a. 1550 de către frații Udriște și Toma Postelnicu bisericii românești din Râșnov.³⁾

1) Pentru informațiile privitoare la Zărnești, mulțumim și pe această cale P. C. Sale Păr. Vasile Stoicanea, protopresbiter al Branului, C. Sale Păr. Valer Pană, paroh în Zărnești, și d-lui Ștefan Garoiu, magistrat, iar pentru cele din Sibiu, d-lui Axente Creangă, profesor.

2) „Monografia comunei Vlădeni“, Sibiu 1896.

3) I. G. Babeș, op. cit., pg. 49. „Actul de danie hotărâște ca Râșnovenii să aibă dreptul de a-și trimite neîmpiedecați vitele lor la pășune în munte, cum au făcut și părinții lor, iar din venite să se îndestulească biserica cu

Alții cred că numele își are originea dela comuna Băilești din jud. Dolj, ceea ce pare foarte puțin probabil. Nici Br. Baiul, nici fiul său n'au semnat vreodată „Baiulescu“, ci numai „Bai“, „Baiu“ sau „Bajul“. Acest nume îl întâlnim întâia dată la a. 1825: „Stanciu Beilescu, om sărac“, și abia strănepotul lor, protopopul de pie memorie al Brașovului, Bartolomei Baiulescu, l-a folosit după a. 1850. —

Cu timpul Baiul-eștii s'au stabilit în Zărnești și Bran, formând familii puternice și numeroase, în care aflăm mulți slujitori ai altarului și ai școalei. Astfel, într'o conscripție din anul 1733 a preoților din Țara Bârsei, întâlnim pe Ion Baiul, al șaptelea din cei 11 preoți, sfințit la București, și având 3 cai, 4 vaci și 4 porci. (Pe atunci în Zărnești erau numai 246 familii.) În anul 1738 aflăm un Mihail Baiul, care în 1751 era în vârstă de 40 de ani, al cincilea din cei 12 preoți, și într'o conscripție din 1747 un Bratu Baiul, al șaselea, ambii în Zărnești, și tot atunci un Ion Baiul, preot în Bran, Nic. Baiul sen. gociman în Zărnești, iar mai târziu un Nic. Baiul jun. dascal, care a fost câteva luni și logofăt, apoi gociman, și la anul 1752 un Stan, fiul popii Ion Baiul din Zărnești, ale căror nume figurează în ancheta cea mare făcută în cauza obștii românești din Șcheii Brașovului cu Magistratul săsesc.

Bratu Baiul e fiul preotului zărneștean cu același nume. Născut pe la anul 1760, el și-a făcut studiile în satul natal, la dascalul Georgie Mitoc, despre care știm că la anul 1774 avea salar de 100 fl. renani și 50 „studenți“, pe care îi învăța „rudimentum Cathedismus et arithmetica“. Bratu Baiul a mai învățat însă și la școala militară din Sângiorz, așa că nu trebuie să ne uimească faptul — rar pe atunci — că cea mai mare parte a corespondenței sale o scria cu caractere latine, și numai preoților și Consistorului scria cu cirile.

Prin anul 1781, când Baiul trebuie să fi avut vreo 21 de ani, în Zărnești era mare fierbere, deoarece preotul Mihail Bran

---

cele de lipsă: lumânări, tămăie, unt-de-lemn, căci așa au orânduit chiar părinții donatorilor. Hrisovul acesta e întărit de toți Domnii țării, purtând și iscălitura lui Mihai Viteazul (a. 1595), dar din el reiese că dania a fost făcută mult înainte de a. 1550, de părinții fraților Udrești, cam pela 1485, când s'a construit biserica veche din Râșnov.“

sen. voia să-și facă și pe fiul său Bratu preot în sat, (unde mai avea un fiu preot, pe Ion) iar pe Stan în Tohan, în timp ce tânărul Baiul pregătea terenul pentru sine. Patru ani mai târziu era căsătorit cu Neacșa, fiica părintelui Ion al popii Mihail Bran, unul din cei mai înstăriți preoți din Țara Bârsei, și dintr'o familie tot atât de veche ca a Baiuleștilor. În anul următor, 1786, Zârneștenii se plâng contra lui, căci voia să-și închidă cu gard livezile de pe câmp, micșorându-le și mai mult hotarul, care și de altcum era destul de mic (IV. C. 43. pg. 708, Nr. 612, pct. 24 din protocolul ședințelor Magistratului din 17 Martie 1786).

După câteva luni ajunge apoi dascal, și în acest timp încearcă de mai multe ori să se preoțească, dar nu-i reușește, deoarece numărul preoților din sat era și de altcum prea mare.

La 8 Ianuarie 1790 el se adresează din nou „luminatului, preacinstiului Magistrat“: „Cu mare plecăciune și cu cerere caz la mila și bunăvoința Cinstiului Magistrat, fiind supusul Mărilor Voastre. Acum cu mare cerere mă rog ca să mi se dea recomandăție să mă poci face popă. Fiindcă e lipsă încă de un popă în satul nostru, după cum se vede [din] adevăratul (?) atestat, care cu voia a tot satul ni s'au dat. Așijderea și preoții mă poștește, cum se vede în instanția lor și în atestat, care s'au dat la Domnul Vlădica, care în rezoluție e de față cum că mă priimește. Pentru aceea îndrăsnesc la mila Mărilor Voastre ca să mi se dea slobozenie să poci merge mai 'nainte. Rămăiu așteptând lumitat (luminat?) răspuns. Sat Zernest. Bratul Bajul“. Tot atunci cere însă și un atestat, în care să se arate că Magistratul nu are nimic contra faptului ca el să fie preot la Zârnești.

La 27 Martie episcopul Gherasim Adamovici comunică Magistratului, cu adresa Nr. 90/1790, că la 16 Martie st. v. a sfințit de preot pe recomandatul Bratu Baiul ca al cincilea preot în Zârnești, dându-i singhelie.

La 15 Iunie arendașul orașului raportează că cei cinci preoți zârneșteni: Ion Popa Roșu, Ion Dan, Ion Mănăilă, Ion Crăciun și Bratu Baiul sunt și cărăuși, având multe vite de povară, și nu vreau să plătească taxele obișnuite. Magistratul dispune că cei cari au singhelie, sunt scutiți de taxa de cap și de un cal

de călărie, dar pentru celelalte vite de povară trebuie să plătească dările.

La 8 Iulie preoții răspund: „...Cu plecăciune jeluim noi preoții dela Zârnești, care suntem cu recomendația Cinstiului Magistrat făcuți preoți, și cu senghilie de Domnul Vlădica întăriți, că până acum taxa n'am dat nici noi, nici alți preoți mai'nainte... și ne e foarte greu, fiindcă contribuție dăm, și sodoxia Domnului Vlădică dăm. Acuma fiindcă suntem supărați și de taxă, cu aceasta apoi suntem cu 3 biruri, la care cunoaștem că rămânem la să[ră]cie, căci ceilalți preoți dela alte sate ale Cinst. Magistrat sunt iertați de taxă“... Semnați: „Cucernici plecați: Popa Radu Zmedu, Popa Ioan Dan, Popa Sztan Kretsun, Popa Ioan Manoille, Popa Bratul Bajul.“ —

Nici un an nu trece însă, și tânărul preot lasă pe colegii săi mai bătrâni să se ocupe cu taxele, iar el își îndreaptă privirile spre popor, cerând încă din 26 Februarie să i se dea voie să ridice, în locul capelei de lemn din cimitir, o altă capelă de piatră, pe un loc anume cumpărat în acest scop, iar la 13 Aprilie declară Magistratului că spesele le va suporta singur, fără a cere locuitorilor nici o contribuție, și că materialul de construcție l-a adunat și cu meșterii s'a învoit. Magistratul îi dă aprobarea cuvenită, și astfel el clădește în anul 1791 frumoasa bisericuță cu hramul „Nașterea Preacestii“ pe care, între 1794—1820, îl schimbă cu hramul „Sf. Treimi.“

Șapte ani mai târziu, Colibașii de jos, din Predealul Branului, vreau să-și facă și ei o biserică, căci cea din Poarta le e prea departe, și trecerea peste „Turcu“ e anevoioasă. Negustorul brașovean Ciurcu le dăruiește atunci biserica veche de lemn din Satul-nou, în locul căreia tot el făcuse una nouă, de piatră, iar Bratu Baiul ia asupra sa transportarea în Predeal a bisericuții de lemn și împreună cu Ciurcu plătește munca lemnarilor. Tot el se oferă ctitor, având a se îngriji de tot ce ar fi necesar pentru slujba dumnezeiască. Magistratul nu aprobă însă acest schimb, deoarece în Predeal nu sunt decât 40 de gazde și 10 văduve. După 3 ani aprobarea sosește însă dela Curtea împărătească, probabil în urma intervenției lui Baiul la episcop, de care era bine văzut încă de pe atunci.

Iată-l deci prim-ctitor la două biserici, iar după alți 9 ani și la biserica cea mare, veche, din Zărnești, a Sfântului Nicolae, unde deasupra ușii dela intrare se poate citi și astăzi o frumoasă inscripție: „Cu ajutorul lui Dumnezeu înouit-au de al doilea aciastă Sf. beserică din satu Zernești, la a. 1810, în zilele prea înălțatului Împărat Franțiscus cel dintâiu, cu silința și cheltuiala ctitorilor celor mai jos arătați : Protop. Bratul Baiul, Neacșa, erei Stan Crăciun, erei Ioan...”

Probabil însă că năzuința lui de a vedea înălțându-se în cât mai multe sate câte o biserică, sau mai de-a-dreptul faptul că el ca mai tânăr căuta să se ridice peste alții, care nu erau ctitori la nicio biserică, nu le era pe plac tuturor celor din sat, căci — singur, sau pus la cale de alții — logofătul zărneștean, Ion Constantin, îl denunță — încă în 1797 — pe Baiul, că ar instiga pe colonii români contra Magistratului.

Un an mai târziu arendașul Iohann Czerbes raportează că între cei mai buni coloni se observă mișcări de răzvrătire contra domnului de pământ. Capii mișcării sunt: Bratu Baiul, birăul Stan Coleș, doi pârgari și gocimanul Aldea Dușescu. Czerbes cere însă să nu se dea pe față numele denunțatorului, ca să nu-și piardă încrederea Românilor.

Tot atunci inspectorul domenal Clompe raportează că *întimplător* s'a aflat o corespondență a agentului dela Curte, Enyedi, cu preoții de acolo, pentru scoaterea Zărneștilor din statul colonial. Doi deputați ar fi și plecat la Cluj, spre a căuta niște acte în sprijinul cauzei lor. Magistratul cere o copie a scrisorii.

În 1799 arendașul comunică din nou că dela 20 până la 24 Martie, popa Bratu și Stan Coleș au scris până noaptea târziu la Coleș acasă, apoi au trimis scrisorile la Sibiu prin Dobre Hilotei, care în 4 Aprilie s'a întors de acolo. Czerbes crede că preoții împreună cu bătrânii satului pun la cale scutirea lor de taxe.

În alt denunț se spune că în acest scop preoții s'au folosit de banii colectați de ei sub pretextul renovării bisericii. Magistratul ordonă arendașului să ceară imediat preoților să dea samă de acei bani.

Zece ani după ce se preoțise, la 1800, aflăm deja pe Bratu Baiul semnând ca namesnic (vice-protopop) și asesor în scaunul protopopesc, constatător pe atunci din: administratorul protopopesc Gh. Duma din Brașov, și namesnicii din Feldioara, Preșmer și Bran.

În anul următor, împreună cu preotul I. Mănăilă și cu 4 credincioși, face cunoscut Magistratului că toți șase și-au acoperit casele cu țiglă, și cer să li se dea aprobare, dar Magistratul le răspunde că aceasta se dă numai locuitorilor din oraș și suburbii.

În anul 1802, împreună cu protopopul al doilea al Brașovului, Gh. Haines, și ceilalți namesnici, semnează și el adresa către mitropolitul Stratimirovici din Carloviț, rugându-l să intervină ca să se dea Românilor ardeleni episcop de neamul lor, și anume Nestor Ioanovici, singurul vrednic de treapta arhierescă.¹⁾

În a. 1803 el semnează: „Bratul Baiul, paroh și nameznik Zerneștilor“, și are o pecete rotundă, cu un potir în mijloc și o cruce, deasupra căreia e coroana cu 7 colțuri, iar de o parte și de alta inițialele B. B.

În a. 1805, adresându-se împreună cu ceilalți preoți, în limba maghiară, Consistorului, se plânge că în tot ținutul Brașovului numai ei, preoții dela Zârnești, sunt obligați să transporte lemne de foc pe sama școlii săsești din Brașov, trebuind să-și țină cai de ham, pentru care plătesc taxe. Ei nu iau simbrie, căci credincioșii sunt săraci și au puțin pământ. Casele lor sunt ridicate pe locurile rămase dela părinți și cumpărate cu bani. Cer deci să li se facă dreptate, căci satul lor *nu e sat de iobagi!* Și semnează: „Bratul Baju, V. Esperest, Ion Manoil, Stan Crăciun, Vlad Dán Kaplán, Parochusok.“

Tot în a. 1805, Baiul se adresează din nou Magistratului arătând că înainte cu 10 ani i s'a dat voie să facă o biserică nouă în locul celei vechi, dar locul fiind prea mic, a cumpărat altul, dela colonii Manoilă Stanciu și I. Vuntoiu, cu 40 fl. ung. și a făcut-o acolo.

---

1) St. Stinghe: „Documente...“, vol. II. pg. 264 — 266. — C. Mușlea: „Protopopul Gh. Haines“, pg. 24.

I-a mai rămas însă o bucată de loc și s'a gândit să facă și un cimitir, dar arendașul, la ordinul Magistratului, a dat acest loc celor 4 preoți, ca să-și facă case. El protestează, căci a cheltuit 30 0 fl. cu biserica, și cere ca preoților să li se dea alt loc, fie lângă biserica cea mare, fie în altă parte. Protestul însă nu e luat în considerare, deoarece nimeni nu mai poate fi înmormântat în biserică sau în apropierea ei. —

Ctitoria sa îi aduce însă și alte neplăceri, datorite, poate, și dușman lor săi, deoarece în a. 1806 vreo treizeci de parohieni se jeluiesc Magistratului că ne mai putându-se îngropa nimeni la biserică în sat, „așa, având noi o biserică afară de sat și întâmplându-se de au venit Măria Sa d-l Brenner în satul nostru, fiind atunci inșpector, ne-au dat un ștuc de loc la acea biserică de îngropare“. Gocimanul Ion Minii a scos însă o moartă din groapă după 15 zile, pentru că nu plătise locul. Cer deci să se pună alt gociman. „Iar căci popa Baiul arată că și biserica și clopotele sunt numai ale Sfinției Sale, așa noi ne vom lipsi de nici la biserica aceea nu vom mai merge, și nici clopotele mai mult să nu le tragă, ci să se ducă singur la acea biserică“. —

În a. 1805 districtul Brașovului se împărți în 3 protopopiate, dintre care primul se dă lui Radu Tempea, al doilea lui G. Haines, iar al treilea rămâne vacant, dar nu pentru mult timp, căci în a. 1807 conducerea acestui protopopiat, constătător din 21 comune, i se încredințează tânărului dar energicului namesnic B. Baiul ¹⁾ El semnează acum: „Protopop al 3. al Brașovului“ și latinește: „Parochus Zernestiensis et Archidiaconus Coronensius tertius“. Dar în același an protestele nemulțumiților își fac indirect apariția, începând cu credincioșii din Baciul, care în ancheta pentru certurile dela biserica lor cer alt comisar consistorial, pretextând că Baiul e prieten de cruce cu neastâmpăratul protopop Haines.

El însă nu-și bătea capul cu astfel de proteste. Era protopop și om cu stare, cum se vede din adresa sa către Magistrat (No. 1422/1809): „...fiind vitele mele în Țara Rumânească ca să ierneze după obiceiul nostru, așa venind astă primăvară acasă, mi-au arătat păzitorul cailor, că o strașnică („sztresnike“) sau iapă de 3 ani, dela Dunăre de lângă Țara Turcească, s'au

---

1) Protocolul căsătoriilor din Zărnești.

amestecat cu caii mei..." Astfel poate începe de acum, pe față, lupta cu Sașii și cu Magistratul.

În acest an (1809) semnează: „*Bartholomaeus* Bajul, Archidiaconus Inclyti Districtus Coronensis tertius" și raportează Consistorului că la Bran castelanul a permis tineretului să meargă în ajunul Crăciunului din casă în casă și să cânte, având înrte ei o brezoaie („histrionem, vulgo Turka"). Consistorul la rândul său se plânge guvernului, cerând ca acest abuz, nu numai plin de superstiții, dar și costisitor pentru poporul contribuent, care trebuie să plătească ceva cu acest prilej, să înceteze.

În anul următor, înainte cu 9 zile de Crăciun, se adresează Magistratului, de astădată împreună cu protopopul din tractul al doilea, Nicolae Panovici, arătând că, conform preainaltelor porunci fiind interzis feciorilor să umble cu zoritul, să dea o strașnică poruncă să nu mai îndrăsnească nimeni a zori și a colinda. „Iar deosebit să fie oprit și aceasta de aici mai înainte, ca să nu mai fie șezători, clăci și alte adunături noaptea, din care multe pricini s'au întâmplat, că cu prilejul adunărilor noaptea se strică căsătoriile oamenilor, și s'au obișnuit a se face îngreoiere la mulți săraci, că s'au obișnuit preoții și deregătoarele a strânge clacă, și care fată săracă sau văduvă nu merge, îi trimite lucru acasă, care obiceiul nu este bun". Magistratul ordonă arendașilor și diregătorilor să interzică orice întruniri de acest fel și nite noaptea, și dacă cineva nu ar respecta opreliștea, să fie arestat și pedepsit cu 25 de toiege, dacă constituția corporală o permite, sau cu arest de 8 zile la apă și pâine.

Tot atunci se plânge Magistratului că Sașii se amestecă în treburile bisericii românești și amenință că se va adresa Consistorului și prin acesta guvernului, ceea ce numai Gh. Haines mai îndrăsnise să facă. —

În a. 1811 se adresează din nou Magistratului, arătând că în Codlea, un fecior și o fată „au fugit de s'au cununat la sate streine, care de tot nu era slobod. Așa datornicește poftesc pe Cinst. Magistrat ca să poruncească la deregători să-i aducă în Brașov la prinsoare... Așa făcând eu relație la Cinst. Consistorium, mi-au poruncit încă odată să fac arătare la C. Magistrat, căci dintâi numai prezidialicește am arătat, dară pentru aceea deregătorii n'au dat ascultare. Așa eu nădăjduesc că după preainal-

tele porunci acum se voar aduce la Tuthaus¹⁾ și de acolo să nu se sloboază până nu-i voi lua la egzamen și ca să puie chezășie pentru fărădelegea lor..." De astădată nici nu-și mai încheie cererea cu „plecată slugă“, ci cu „gata spre slujbă“. — Magistratul dă ordin ca tinerii căsătoriți să fie aduși la Brașov, iar protopopul e îndrumat ca pe viitor, în adresele către Magistrat, să-și dea silință a arăta *modestia cuvenită* și *stima cerută*, în caz contrar astfel de adrese *insolente* nu vor mai fi luate în considerare.

În acest an relațiile între protopop și arendaș devin tot mai încordate și episcopul Moga, cu adresa Nr. 932, din 2 August 1811, numește pe Basiliu Kiss, protopopul Făgărașului, comisar din partea clerului în ancheta ordonată pentru clarificarea diferendelor între cei doi.

Ceva mai târziu Baiul se plânge că jurații din sat nu vreau să scutească pe Ion Dan, dascalul nou numit la biserica cea nouă, de prestațiile comunale. Tot atunci protestează contra faptului că vizitiul arendașului Lang nu a făcut loc vizitiului său, care trecea cu *carul cu 10 cai* — pentru a da o pildă bună poporului, zice protopopul — ca să aducă dijma, și auzind că e carul lui, l-a insultat zicând: „Fie popă, fie d-ac, nu vreau să știu! Carul trebuie să meargă la dijmă!“ Magistratul cere arendașului să raporteze în 15 zile. Mai târziu însă vizitiul se scuză că nu a cunoscut pe vizitiul protopopului, dar ancheta continuă, fiind făcută de senatorul Trausch.

În a. 1812, cerând din nou scutirea de prestații comunale a dascalului din sat Ion Popii Dan, Magistratul îi răspunde să nu se mai folosească în viitor de expresii necuviincioase față de diregători, altcum va porni contra lui acțiune fiscală, deoarece răspândește idei greșite în popor. El însă nu ceruse altceva, decât ca lui Dan să i se redea drepturile luate de diregătorii anteriori, iar pe dascal îl sfătuia să se adreseze forurilor mai înalte!

(Va urma)

---

1) Zuchthaus == închisoare.

Andreanum și alte acte

de Aurelian Sacerdoțeanu

(Urmare din No. 2, p. 115—133).

Din punct de vedere diplomatic sunt mai mult supuse discuției chestiunile de ordin formal și lexicul. Și în această confirmare s'au și ridicat unele obiecțiuni¹⁾. Așa se întreabă și d. Schiopul de ce se spune în confirmare „*quandam cartam*” și nu „*dictas*” sau „*cartam...*”; de ce „*tenorem...* (dicti) privilegii super libertate” și de ce nu „*dictas cartas*”, și de ce „*ut ipsam ratificare*”²⁾ și nu „*cartam*”, și în sfârșit de ce spune că această diplomă cuprinde „*ut dixerunt*” privilegiul lor cel vechiu.

Nu încapă nici o îndoială că într'o bună cancelarie nu trebuie să se întâlnească astfel de termeni nepreciși. Dar aceștia trebuie studiați comparativ în toată cancelaria, nu izolat cu fiecare act. Astfel se poate vedea că în cancelaria maghiară nu este rar acest „oarecare” nehotărît. Citez la întâmplare: 1293, Andrei III spune: „*exhibuit nobis quoddam privilegium Albensis ecclesiae Transilvanæ*”³⁾; 1326, Carol întărește propriul său privilegiu: „*exhibuerunt nobis quoddam privilegium nostrum veteri*”⁴⁾; 1327, deasemeni „*exhibuit nobis quoddam privilegium nostrum*”⁵⁾; 1331 „*exhibuerunt nobis quasdam literas nostras patentēs... super quibusdam libertatibus ipsorum*” (i. e. oaspeții din Cluj) fiind rugat „*ut easdem literas nostras seu ipsas libertates ipsis per nos concessas ratificare*”⁶⁾; 1331, capitolul de Alba Iulia încredințează actul din 1318 al Sașilor din Mediaș tot așa: „*exhibuit nobis quasdam literas privilegiales*”⁷⁾; 1336, conventul din Cluj-Mănăstur „*exhi-*

1) Faptul că în confirmare nu se spune despre vechea diplomă că era *litteras sanas, integras, non cancellatas, non abollitas, non abrasas, nec in aliqua sui parte vitiatas*, sau *omni suspicione carentes*, nu este un motiv categoric; cf. Giry *Manuel de diplomatique*, p. 22. Și poate că aici nici nu era cazul.

2) De altfel în protocolul inițial se spune: „*quandam cartam tenorem ut dixerunt privilegii*”, iar în exhatocol „*tenorem dicti privilegii*”.

3) Zimmermann, I, 194.

4) *Ib.*, 399.

5) *Ib.*, 410.

6) *Ib.*, 443.

7) *Ib.*, 451. Această „*quasdam literas*” e declarată perfect autentică și de d. Schiopul, p. 59.

buerunt nobis *quoddam privilegium*¹⁾“; 1352, capitulul de Alba-Iulia „exhibuit nobis *quasdam* literas patentes tenoris infra scripti²⁾“; 1359, regele Ludovic întărind Saşilor din Vinţ diplome mai vechi, spune: „exhibuerunt nobis *quasdam* duas literas³⁾“; tot el în acelaşi an, întăreşte un privilegiu al lui Andrei II pentru Cârţa: „exhibuit nobis *quoddam privilegium*⁴⁾“; 1364, pentru Braşovenii cari „exhibuerunt nobis *quasdam* litteras nostras patentes⁵⁾“.

Pentru faptul că se spune *tenorem privilegii*, menţionăm: 1291, capitulul de Alba Iulia spune că a fost rugat „ut *tenorem* huiusmodi privilegii rescribere⁶⁾“; 1317, episcopul de Gran încredinţează o diplomă a lui Andrei II din 1222 pentru Cavalerii Teutoni: „quod nos *tenorem* literarum Andreae... inseri feceremus... huiusmodi, quod si dictas literas amittere contigerit... *tenor* et series earundem possent reperiri⁷⁾“. 1325, episcopul Transilvaniei atestă o diplomă mai veche a aceluiaşi episcopat „ut... *ipsas literas* ratas habere⁸⁾“; 1346, Ludovic pentru Careii Mari: „tenore presentium significamus“ şi „assecuramus *tenore* presentium⁹⁾“; 1359, acelaşi: „Karoli regis privilegiales literae *tenor* noscitur esse talis¹⁰⁾“. Deci se poate spune că se confirmă, după împrejurări, *privilegiul* în sine, *actul* care îl păstrează sau *conţinutul* lui.

Singură forma „ut dixerunt“ rămâne fără de vre-un alt exemplu. Deasemeni este un motiv de cea mai mare serioşitate titulatura lui Carol „Bulgarie Cumanieque rex“, aşa de categoric fixată pentru falsuri. Dar despre acestea vom reveni.

Astfel prezentându-se situaţia confirmării din 1317, putem spune că nu ne aflăm în faţa unui falsificat, ci este vorba de un act ieşit din cancelaria regelui Carol Robert.

1) Zimmermann, I, 481.

2) *Ib.*, II, 85. Nici aici capitulul nu spune a cui e diploma pe care o atestă.

3) *Ib.*, 159.

4) *Ib.*, 163.

5) Hurmuzaki, I, 2, p. 91.

6) Zimmermann, I, 190.

7) *Ib.*, 323.

8) *Ib.*, 395.

9) Fotografie Sibiu.

10) Zimmermann, II, 159.

Se impun câteva observații și pentru privilegiul din 1224. Evident că nu putem pretinde ca un act să fie neapărat văzut de urmașii emitentului. Atâta vreme cât deținătorul n'a simțit nevoie, iar câmara regală nu și-a hotărît din aceasta un venit sigur, n'a putut exista nici revizuirea. Se pot aduce multe exemple ale unor astfel de confirmări târzii chiar în Ungaria, asupra cărora nu cred să se fi ridicat obiecțiuni¹⁾. În cece privește pe Sași e sigur că privilegiile lor erau destul de cunoscute pentru a nu fi nevoie să le arate în fiecare moment. De altfel, e de observat că în Ungaria abia din sec. XIV înainte se observă această obligativitate. În plus cred că nici nu se cade să ne punem astfel de probleme, fiindcă atunci rămâne să schimbăm totul în metoda istorică, dacă orice lucru din trecut în loc să-l judecăm în raport cu situația acelei vremi, vom căuta să-l raportăm la lucruri noi, sau la rațiuni care ne aparțin numai nouă și vremii noastre.

Cu toate acestea se dau privilegiile în tot acest interval (1224—1317) pentru diferite comunități de „hospites“, unele chiar din cuprinsul teritoriului unit prin Andreanum. În fața acestora d. Schiopul spune că nu se face nici o vagă aluzie la acest privilegiu, pe care îl „ignorează în mod suveran“ (p. 18). Și menționează pentru aceasta o diplomă din 1236, pentru oaspeții din Dej, confirmată de Ștefan la 1261 și de Andrei III la 1291 (pp. 18—19). La 1248 diploma Voevodului Transilvaniei pentru Teutonii din Vinț. La 1259 episcopul din Alba Iulia pentru locuitorii din Șard. Viceregele Ștefan dă la 1264 o diplomă pentru Cârța, iar la 1266 pentru Sașii din Cricău și Ighiu. Andrei III la 1291 în privilegiul nobililor pune și pe Sași, și la 1292 confirmă o donație pentru văduva comitelui Ornodus din Apold (p. 19). De la 1248 la 1292 se găsește scris însă că libertatea se acordă așa: „quam habent provinciales comitatus Scybiniensis“; „iuxta libertatem Scibiniensium et cum Scibiniensibus“; „more Saxonum“; „Saxones Transilvani.... more nobilium se gerentes“; „secundum libertatem Saxo-

---

¹⁾ Exempli gratia: 1317, episcopul de Gran, pentru o diplomă din 1222 a Cavalerilor Teutoni (*Ib.*, I, 323); 1359, Ludovic pentru o diplomă din 1223 a Cârței; 1367, se menționează o diplomă din 1205, care nici de data aceasta nu este transcrisă (*Ib.*, II, 163, 295).

num more debito et consueto“; „modus et consuetudo Cybiniensium“. Din toate aceste citate ale d. Schiopul se poate vedea limpede, mai întâi că Sașii se bucură de deosebită atenție, cel puțin la fel cu nobili, și al doilea, că Sibiul cu coloniștii săi se bucura de un privilegiu deosebit față de alte centre săsești, de vreme ce este luat ca termen de comparație. Care a fost acel privilegiu, cum și când s'a dat, este o problemă care nu poate fi rezolvată în nici un fel dacă nu ținem seama de Andreanum (1224). Și în cazul acesta situația legală a acestor acte posterioare rămâne și ea în afară de lege. Și e posibil ca atâția emitenți să fi fost duși în eroare?

Am spus mai sus că numele nemțesc al Ardealului vine de la Cibinburg, adică *burgul de pe Cibin*¹⁾. Deci trebuie să vedem aici o veche așezare însemnată, anterioară colonizării germane. Însă, în afară de această considerație, trebuie să vedem cum se prezintă situația Sibiului și după documente. E cunoscut faptul că acolo se întâlnește cea mai veche instituție prepositura (1173—1181), care e documentată continuu până la Carol Robert, ca *praepositura (ecclesiae) Cibiniensis*²⁾. Încă de la început era atât de însemnată încât s'a putut discuta ridicarea ei la rangul de episcopat³⁾, lucru care nu este de mică importanță, întrucât nu s'a mai ivit pentru nici o altă regiune săsească. În scurtă vreme după aceea trebuie să credem că au venit și diferite ordine catolice de s'au așezat acolo și, repede după fundarea ordinelor lor, chiar Dominicani și Franciscani⁴⁾, dându-se astfel un deosebit interes bisericesc local.

Dar nu numai religios s'a manifestat individualitatea sibiiană, ci și civic. Toți contemporanii își dădeau seama că sunt în fața

---

1) „Villa Hermani“ apare abia la 1223, Zimmermann, I, 27.

2) Cf. *ib.*, 4, 10, 12, 200, 237.

3) *ib.*, 13: „super episcopatu de novo creando apud Cibiniensem ecclesiam in Ultrasiluana diocesi“.

4) Predicatorii apar în documente abia la 1282: „domus Praedicatorum et totius conventus eorundem de Zibinio“, *ib.*, 144; iar Minorii la 1300, *ib.*, 215, 217. Ei însă sunt atestați mult mai de vreme, cf. a mea *Invazie tătară*, p. 38 n. 21; și mai ales N. Pfeiffer, *Die ungarische Dominikanerordenprovinz vom ihrer Gründung bis zur Tartaren Verwüstung, 1241—1242*, Zürich 1913. lității.

unei „totalități“ bine determinate¹⁾). Toate acestea fac să vedem că ne aflăm în fața unei dovezi „materiale“ concludente.

Neexistând nici un alt privilegiu sibian care să îndreptățască asocierea altor privilegii din afară de acest ținut, și neavând nici un fel de informații care să arate, pentru așezările de coloniști din acest ținut²⁾, că se bucurau de aceleași drepturi ca Sibienui însiși (ori ca Brașovenii sau Bistrițenii de mai târziu), rezultă implicit că a existat această unitate săsească, *provincia* sau *comitatus*³⁾). În această privință se poate aduce un document hotărâtor. Regele Carol Robert n'a fost recunoscut de toți nobilii Ungariei de odată. Insuși Ladislau Voevodul Ardealului l-a recunoscut destul de târziu, în 1310. În actul de închinare prin care restituie regelui posesiunile stăpânite de el, deci ardeleni, pe lângă Rodna, care este mină regală, mai numește „Comitatum de Byzterce, comitatum de Scybinio, comitatum Sicularum, villas Dees, Clus et Zeek⁴⁾“. Dacă Mediașul și Sighișoara n'ar fi făcut parte integrantă din comitatul Sibiului, ar fi fost menționate aparte.

Dar dacă a existat o astfel de unitate teritorială trebuie să îi existat și unitatea politică. Actele menționate până acum fac destul de clară această legătură politică, mai ales între Mediaș și Sibiu. Sibiul își avea judecătorii și conducătorii săi, pentru toată obștea, atât numiți de rege cât și aleși de popor. E vorba, fără îndoială, de două lucruri: comitele întregii obști care cuprinde toate comitatele desființate, e numit de rege câte odată, poate cu asentimentul comunității; dregătorii locali, cari intervin de atâtea ori în adunarea generală, sunt numai aleși de popor. Intre cei dintâi d.

---

1) La 1292: „quod universi Saxones de Cybinio“, Zimmermann, I, 191; „tota communitas villae Cybiniensis“, *ib.*, 192; 1301; „iudici, iuratis ac universis populis de Cibinio“, *ib.*, 219; 1302: „universitas provincialium sedis Cybinii et ad ipsos pertinentes“, *ib.*, 225; 1311—1342: „iudici, iuratis et universis Saxonibus de Scibinio et ad Scibinium pertinentibus“, *ib.*, 301, care toate sunt în același sens cu confirmarea diplomei Andreanum „pro tota universitate Saxonum de Chybinio ac ad sedem Chybiniensem pertinentibus.“ V. alte exemple mai noi la Gustav Baron Bedeus, *Sieben Stühle*, în *Korrespondenzblatt*, XLII - XLIII, 1919—1920, p. 51.

2) Ex. gr. Orăștie, Sighișoara, Rupea, etc.

3) E foarte puțin probabil ca acesta să se fi confundat cu *praepositura*, *decanatus* sau *diocesis*. (cf. Schiopul, p. 23).

4) Zimmermann, I, 296.

Schiopul și citează mai mulți comiți între 1266—1280 (pp. 28 - 29). Sub Bela apare la 1266 palatinul Dominic „comes Bachiensis et Scibiniensis“; la 1268, Benedict palatin „et comes de Scybinio¹⁾“; 1270, Moise palatin și „comes Supruniensis et Scybiniensis“; 1270—1272, de multe ori Albertus magister agasonum et comes Scibiniensis“; 1272 „Nicolaus, magister agasonum, comes de Zibinio“; 1273 „Ladizlaus iudex curiae et comes de Barana et de Zibinio“. Toți sunt amintiți de d. Schiopul. Ei continuă însă și în 1274, când avem pe „Alexander comes de Scibinio²⁾“; 1279 Martie 13 „Petrus magister agasonum, comes de Zybinio³⁾“, care apare și la 15 Martie „Petro magistro agasonum nostrorum, comite de Zibinio“⁴⁾ și menționați în diferite documente. La aceștia se adaugă iarăși „Omodeus comes de Scibinio“ la 1280, și „Andreas comes de Zybinio“ la 1290, care, aceștia, sunt numai de Sibiu, după cum observă și d. Schiopul (p. 29). Dar faptul că se întâlnește alături de altă dregătorie, nu este un prejudiciu adus privilegiului ci chiar o confirmare. E foarte probabil că înainte și după aceste date pe care ni le furnizează documentele (1366—1390), să fi existat acest comite ales de popor și investit de rege, numai pentru ținutul respectiv. În vremea aceasta însă, când apar și cu alte dregătorii, trebuie să recunoaștem că li s'a dat o importanță deosebită. Dar lucrul poate fi o simplă întâmplare, cunoscute fiind acum legăturile regalității, și mai ales ale lui Ștefan, cu Ardealul. De aici și importanța politică dată comitelui Sibiului de existență anterioară.

Dreptul de sigiliu nu lipsește nici el. Se și menționează în acte aplicarea lui ⁵⁾, după cum i se cunoaște și legenda, „sigil-

1) Care la 1270 este numit „magister Benedictus Zibiniensis praepositus“ și vicecancelar, *ib.*, I, 107 (no. 132).

2) *ib.*, 124.

3) *ib.*, 136.

4) G. D. Teutsch — Fr. Firnhaber, *Urkundenbuch zur Geschichte Siebenbürgens* I, în *Fontes rerum austriacarum*, Zweite Abtheilung, *Diplomataria et acta*, XV, Viena 1857, p. LXI (no. 260).

5) În 1280 se spune: „praesentes literas sigillo civium de Cibinio fecimus munimine roborari“, Zimmermann, I, 141; 1292: „praesentes eisdem contulimus literas sigillo Cibiniensis provinciae sigillatas“, *ib.*, 192; 1302: „praesentes conscribi fecimus et nostri pendentis sigilli munimine roborari“, *ib.*, 225; 1316: „praesentes contulimus in testimonium nostri sigilli munimine roboratas“, *ib.*, 319.

(lum Cibiniens)is provincie ad r(etinendam coronam)“, și herbul său: în câmp, patru bărbați, doi în picioare și doi în genunchi, cari susțin o coroană.¹⁾ Dacă această legendă, care apare documentat de la 1302, nu ar fi reprezentat aceeași noțiune, n'ar fi fost a aceleiași *universitas*, atunci ar fi trebuit să sufere modificări esențiale imediat după 1366. În afară de acest lucru, putem menționa că numai comunitățile săsești dela Bistrița și dela Brașov mai au astfel de sigilii, când ar fi locul să ne întrebăm, de ce nu se află și la alte scaune dacă acela al Sibiului nu le-ar fi dat satisfacție, sau nu ar fi fost recunoscut.

În ceea ce privește dijma preoților sași cred că nu e un lucru greu de dovedit. Generalisarea pe care a făcut-o Andreanum, ca toți preoții universității săsești să se bucure de aceasta, este o atacare a înțelegerii inițiale, că numai aceia din *desertum* trebuie să se bucure de acest drept. Depășindu-se vechiul privilegiu, greu ar fi putut scăpa cineva în afară de socotelile așa de minuțioase ale episcopatului și orice privilegiu nou, care ar fi prejudiciat acestuia, nu cred că ar fi putut fi pus în aplicare. În virtutea unei tradiții mai vechi decât Andreanum preoții sași din afară de teritoriul întâei colonisării, au continuat să dea dijma episcopului de la Alba-Iulia. Și Mediașul, ca și multe alte localități exterioare locului pustiu, trebuie să se găsească în această situație. Dacă totuși vor fi încercat vreodată să se rupă de această legătură și să între în privilegiul celor din *desertum*, cred că ar fi fost repede aduși la realitate.²⁾ Și poate că și invers, episcopul va fi căutat în această vreme, până la 1308, să-și întindă dreptul dijmei și peste Sașii din *desertum*, cum îl avea și peste cei din afară de el, și cari toți la

1) În actul din 1302, Zimmermann, 224. Aceiași sigil și la 1339, 1342 (cf. *ib.*, 534 și pl. IV, no. 11, 12 și 13), 1349, 1351—1352, 1355, 1359 (*ib.*, II, 654, 655 și pl. I, no. 4, pl. II, no. 6 și 7, pl. III, no. 12, pl. VII, no. 24). E drept că în 1367 se schimbă sigilul, care are un scut în trei colțuri cu laturile arcuite în câmp; pe scut, două săbii încrucișate, cu vârful în jos; coroana e liberă, între mânerle săbiilor; legenda și ea este alta: „(† S *) civium de vill(a) Hejrmanni“, *ib.*, 657 și pl. V no. 19, în care trebuie să vedem sigilul orașului propriu zis. Însă și după această dată apare și un sigil aparte, al celor șapte scaune (1372: „S. Cibiniensis provincie ad retinendam coronam“, *ib.*, 372, 658, pl. VI, no. 23, pl. VII, no. 27), care, deși are herbul deosebit, legenda arată perfectă continuitate. Ori dacă abia dela 1366 s'ar fi creiat unitatea legală, nici unul dintre celelalte scaune n'ar fi admis nemodificată inscripția Sibiului.

2) De altfel, diplomatic, generalisarea pe care o face Andreanum, nu le dădea drept, atâta vreme cât el nu prevedea clar lucrul, sau să fi introdus acel cunoscut *non obstant*.

un loc formau o unitate. Că era posibilă o înțelegere particulară, o arată actul din 1283 Iunie 23 dintre preoții din Mediaș și episcop¹⁾; în schimb alegerea unui preot în Cașolț trebuie întărită de comunitatea Sibiului la 1302.²⁾

Însă tocmai în această vreme, anterioară confirmării diplomei, intervine procesul vestit al decanatelor săsești. După cum se vede din desbatere, toate aceste decanate sunt unite și stau sub reprezentarea Sibiului. O misivă a lor a și fost sigilată cu sigilul acestei comunități. S'a contestat însă acest drept, dar cu câtă trudă s'a făcut cercetarea și ce mărturii au căutat, se vede bine cât de greu a fost. Regretăm că nu știm sentința care se va fi dat, dacă cumva cercetarea a fost reluată. E bine să vedem totuși ce cuprinde în sine această desbatere.

E vorba de „litera provincialium de Scibinio pro dominis de septem capitulis in eadem litera nominatim tactis“³⁾ care scrisoare pleacă de la așa „dicta universitas“⁴⁾ anume „de Cibinio et de provincia illa.“⁵⁾ Sigilul ei, spune principalul acuzator, „nec fidem faciunt in foro ecclesiastico et inter ecclesiasticas personas de iure“⁶⁾, cecece ar limita dreptul de sigil numai față de autoritatea laică. Cu o singură excepție, toți martorii spun însă că așa se obișnuște în Ungaria, ca toate aceste sigilii să aibă deplină crezare, lucru pe care nu-l poate contesta istoria nici azi.

Atunci de ce acest proces, dacă scrisoarea aceasta, care era de scuză, era valabilă? E, fără îndoială, răsunetul vechei dușmăanii dintre episcopat și Sași. O spune actul însuși: „quod dicti Gobilinus et Nicolaus ac universitas Cibiniensis sunt capitales inimici capituli et ecclesiae Transsilvanæ.“⁷⁾ Capitulum a și resimțit bine de două ori ura Sașilor, în 1277 și 1308.⁸⁾ De când s'a născut? Probabil încă de când cu ancheta legatului papal Gregorius. Dar abia acum, datorită situației turburi a regatului, a crezut episcopul că poate violenta lucrul, mai ales că Voevodul Ardealului nu era încă în relații cu regele.

(Va urma)

¹⁾ Zimmermann, I, 145.

²⁾ *Ib.*, 225. Pentru toate cf. și Schiopul, p. 31.

³⁾ Zimmermann, I, 247—248.

⁴⁾ *Ib.*, 250.

⁵⁾ *Ib.*, 258.

⁶⁾ *Ib.*, 253.

⁷⁾ *Ib.*, 254.

⁸⁾ *Ib.*, 254.

Note pe marginea unei recenziuni

— A. Sacerdoțeanu: „Diploma Andreiană și alte diplome false, de Iosif Schiopul“. „Țara Bârsei“ 1935 —

de Iosif Schiopul

I.

Plăsmuitorii de documente false se folosiau și se folosesc întotdeauna drept model de documente autentice, copiând forma documentului autentic. imitând felul scrisorii, contrafacând sigiliile sau, de multe ori, împrumutând sigiliile unui document autentic. Forma externă a documentelor era ușor de copiat, tocmai fiindcă existau modèle. Mai ușor de falsificat erau sigiliile. Chiar de aceea critica istorică modernă nici nu consideră forma externă, — sigiliile și scrisoarea, — drept o dovadă peremtorie a autenticității unui document. Oricât de ireproșabilă ar părea forma externă, documentul poate să fie totuși un falș.

„Un document dovedit falș nu devine autentic în urma faptului că este provăzut cu un sigil autentic, — și invers. Sigilul în sine nu dovedește nimic.“¹⁾

Paleografia ne poate lămuri chestiunea epocii căreia îi co-răspunde felul scrisorii unui document oarecare, dar paleografia nu ne garantează, nu ne poate garanta că documentul a și fost scris într'adevăr în epoca căreia îi corăspunde scrisoarea. A putut fi scris și mai târziu, mâna dibace a unui copist interesat reușind să imite caracterul scrisorii unei anumite epoce, în scopul de a induce în eroare asupra vechimii documentului.

Sigilii și scrisoare nu pot garanta autenticitatea unui document, dacă argumente interne exclud autenticitatea lui.

*

Ceeace numim azi „practică diplomatică“ nu este o colecțiune de regule și dispozițiuni prealabile, bine definite și bine

1) *K. Thommen und Dr. L. Smitz-Kallenberg, Urkundenlehre. Leipzig 1913. Pag. 13: „Die Beweiskraft, welche das Siegel im Mittelalter für eine Urkunde gehabt hat, hat es für die moderne Kritik vollständig eingebüßt. Eine als unecht erkannte Urkunde wird dadurch nicht echt, dass ein tadelloses Siegel an ihr hängt und umgekehrt. Das Siegel an sich beweist also gar nichts.“*

chibzuite dela început, impuse drept normă cancelariilor cari erau chemate să fixeze în scris voința unui mandatar. Această „practică diplomatică“ este numai o sumă de constatări cari s’au făcut ulterior pe baza studiului documentelor. N’au existat dela început anumite reguli fixe cărora s’au conformat cancelariile, ci regulile cărora s’au conformat cancelariile s’au cristalizat în cursul practicei.

Cancelariile diverse își aveau diversele lor particularități, în diversele țări și epoce. „Practica diplomatică“ papală, franceză, germană etc. își aveau fiecare particularitățile lor, deși principiile dela baza lor erau aceleași.

Când contra atestării documentelor privitoare la „Sașii dela Romos“ invoc argumentul că atestarea este o còpie atestată în aceeași vreme și în comun de trei foruri atestatoare, — vreau să spun că practica diplomatică ungurească nu cunoaște obiceiul ca o atestare să fie făcută de trei foruri atestatoare, adică nu există nici un alt document unguresc atestat în felul în care este atestată còpia (suspectă din multe alte motive) privitoare la „Sașii dela Romos.“ D-l Sacerdoțeanu este greșit când crede că această constatare a practicei diplomatice ungurești poate fi infirmată prin o constatare a practicei diplomatice franceze: còpia din 1188 a unui act al lui Ștefan de Tournai este certificată autograf de abații mănăstirilor St.-Victor, St.-Germain și St.-Genevieve din Paris. Impotriva unei constatări din domeniul practicei diplomatice ungurești nu pot fi invocate decât alte constatări din același domeniu. Altminteri ar însemna să invoci contra constatării: „La noi iarna este zăpadă și e frig“, — constatarea: „Nu întotdeauna. În Sicilia nu este niciodată zăpadă“.

De altfel această prudență excesivă neobișnuită în practica diplomatică ungurească de a cere atestarea în aceeași vreme dela trei foruri atestatoare, — este în contradicțiune cu neglijența tot atât de neobișnuită a aceleiași atestări de a nu da nici o formulă de coroborare, de a nu indica locul atestării și de a nu indica nici măcar epoca acelei atestări.

Prudență excesivă și neglijență excesivă cari se explică numai prin ignoranța autorilor falșului.

*

În ce privește diploma „Johannes Latinus“ (1257) și d-l Sacerdoțeanu „bănuiește că este un falșificat“. La argumentele pe

baza cărora am ajuns la constatarea că este un falsificat, d-l Sacerdoțeanu adaogă „alte argumente, pe cari le crede mai elocvente“: 1) Documentul este datat din anul 1257 și Ștefan are în el titlul de „dux Transilvanus“, câtă vreme „Ștefan este numit dux Transilvanus abia în 1258“, și 2) când a ajuns rege, Ștefan a întărit toate privilegiile date de el ca „rex iunior“, lucru pe care nu l-a făcut și cu acest act de o importanță mult mai mare decât altele.

Argumentele d-lui Sacerdoțeanu sunt falacioase.

1) A spune că Ștefan este „numit“ dux Transilvanus este o afirmațiune nu tocmai exactă și poate fi greșit interpretată. Nu există anume nici un document în care să se pomenească fie cât de vag de o numire“ a lui, nici la 1258, nici înainte nici după 1258. Există numai câteva documente în cari Ștefan, fiul lui Bela al IV-lea, are între altele și titlul acesta de „dux Transilvanus“. Cel mai vechiu document autentic în care are și acest titlu este datat din 1258. Așa a ajuns diploma ungurească (Pauler) să spună că „dela 1258 încoace Ștefan are și titlul de dux Transilvanus“. Criticul istoric Szentpétery însă a găsit că „Ștefan are titlul de dux Transilvanus încă din 1257“, invocând drept dovadă chiar diploma privitoare la Iohannes Latinus.¹⁾ Dată fiind această controversă în ce privește anul 1258, nu se poate face o premisă-argument spunându-se: „diploma din 1257 este falsă, pentrucă în ea Ștefan își zice dux Transilvanus, câtă vreme numai din 1258 are acest titlu“. Neautenticitatea diplomei din 1257 trebuie constatată pe baza unor alte argumente decât anul 1258, care poate să fie numai concluziune: „Ștefan numai dela 1258 încoace are și titlul de dux Transilvanus, pentrucă singurul document în care încă la 1257 are acest titlu este fals.“

2) Faptul că Ștefan ajuns rege (Ștefan al V-lea) nu a confirmat diploma sa din 1257 dată pe când era dux Transilvanus nu înseamnă nici cătuș de puțin că diploma din 1257 este falsă. Știm din codicele lui Werböczy că „dintre diplomele autentice sunt nule diplomele donaționale date de Ștefan ca vicerege dacă acele n'au fost confirmate de el când a ajuns rege; sunt nule și fără valoare diplomele donaționale ale reginei Elisabeta (soția regelui

---

1) In revista „Századok“ anul 1921.

Albert)...“ și altele.¹⁾ Sunt nule, fără valoare, nu fiindcă ar fi false (Werböczy spune clar că este vorba de diplome „autentice“), ci fiindcă se socotea că viceregele n’avea dreptul să facă donațiuni. Faptul că Ștefan ajuns rege n’a confirmat diploma din 1257 nu dovedește prin urmare că diploma este ne-autentică, ci numai că este nulă sub raport juridic. Diploma ar putea să fie autentică, deși n’a fost confirmată din cauze diferite (moartea beneficiarului, neglijență ș. a.). Neconfirmarea însemnează numai că chiar dacă diploma ar fi autentică, ea și-a pierdut valoarea ca titlu de drept (privilegii, donațiuni...), — cum în procedura judecătorească un apel își pierde valoarea, oricât de întemeiat ar fi, dacă apelantul a scăpat termenul legal pentru înaintarea lui.

*

„Das Vaterhaus“ însemnează pe românește „casa părintească“, iar „das Haus des Vaters“ însemnează „casa părinților“, „casa tatălui.“

Între noțiunile „casă părintească“ și „casa părinților“ există o indiscutabilă nuanță de deosebire. Amândouă noțiunile spun că acea casă este a părinților, dar câtă vreme noțiunea „casa părinților“ exprimă numai un raport juridic, raportul dintre proprietar și proprietate, — „casă părintească“ mai exprimă și un raport intim sufletească. „Casa părintească“ indică o strânsă legătură între casă și cei din casă. Indică o legătură sufletească între casă și copii, între casă și părinții copiilor și poate și părinții părinților. „Casa părintească“ este casa unde m’am născut, unde am copilărit, unde s’au născut poate și părinții și bunicii (unul dintre ei...). „Casa părinților“ nu spune nimic din toate acestea. D-l Sacerdoțeanu greșește prin urmare când spune că „o casă părintească poate avea oricine în orice loc, indiferent de locul de origine al lui și al tatălui, însă cu condiția ca ea să fi fost proprietate a părintelui celui ce o numește așa.“

Dacă la 1296 preotul din Pölau, lângă Viena, Dietrich, care își zice „von Sibenbürgen“, dăruiește unui ordin de călugărițe „casa părintească“ din Viena („daz voder hos... datz Wiennen“) aceasta însemnează că el dăruiește ordinului nu o casă oarecare

---

1) *Szenpétery*, Magyar Oklevéltan, Budapest 1930. Pag. 249.

care a aparținut părinților lui, ci casa din Viena în care s'a născut și a crescut. Și de aci urmează că născuși crescut la Viena, „Sibenbürgen“ adăogat la numele lui nu poate să însemneze că Dietrich era originar din Transilvania-Siebenbürgen, pentrucă era Vienez. Sau cu alte cuvinte că „Sibenbürgen“ din 1296 nu poate să însemneze Transilvania.

Este greșit d-l Sacerdoțeanu și în ceea ce spune despre legătura dintre numele Transilvaniei: „In secolul XIII exista noțiunea de Septem Castra, fiindcă este atestată, și nu ne împiedecă nimic să o considerăm că vine din nemțește Zibin-Sibin-Siben-Siebenburg, de unde Siebenbürgen, prototipul fiind acel Cibirburg propus altădată. Dela această formă germană a ieșit traducerea latină Septem Castra-urbes,-civitates, care este de fapt un al doilea nume latinesc al ținutului numit în același timp Ultrasilva, Ultrasilvana, Transilvana (1241), de unde Transilvania“. Și într'o notă: „In nemțește (Siebenbürgen) nu trebuie socotit că vine din latinește, ci invers: Cibirburg-Siebenbürgen-Septem Castra, căci formei latine trebuie să i se presupue o etimologie populară“

Este greșif d-l Sacerdoțeanu pentrucă pornește (cum pornesc și alții mulți) dela două premise *false*; 1) identitatea dintru'nceput a noțiunilor Siebenbürgen-Septem Castra-Transilvania, — și 2) prioritatea lui Siebenbürgen față de Septem Castra.

1) Siebenbürgen (nu mai repet formele vechi cari i-au premers, ele se subînțeleg) n'a însemnat dela început întreaga Transilvanie, ci numai provincia propriu zisă a Sibiului, nu și Țara Bârsei și Bistrița. Chiar și la începutul secolului trecut se mai făcea această deosebire. „Brașovenii când se duceau la Sibiu spuneau că se duc în Siebenbürgen.¹⁾ La 1538 consiliul comunal din Sibiu și celelalte scaune și provincii săsești aduc o hotărîre: „Mir purgermeister, Richter und radtgeschworene purger der Stadt

---

¹⁾ L. J. Marienburg, Geographie des Grossfürstenthums Siebenbürgen. Hermannstadt 1813. „Die Burzenländer sageten selbst, wenn sie in die übrigen Kreise Siebenbürgens reiseten, wir wollen auf Siebenbürgen reisen.“

Fr. Philipphi, Die deutschen Ritter im Burzenlande. Kronstadt 1861 — „Die Kronstädter glauben erst dann nach Siebenbürgen zu kommen, wenn sie den Zeidner Berg hinter sich und das Dorf Persany im Fogarascher Distrikt erreicht haben.“

Hermannstadt und der VII und II Stül der Sachsen in Sybenbürgen, Kronstadt und Nösen (Siebenbürgen, Braşov şi Bistriţa).

2) Vechile cronici ungureşti (scrise în limba latină) au pentru Transilvania termenii „terra ultra silvas“, „terra ultrasilvana“. („Transilvania există numai dela secolul XIV încoace). Alături de acest termen latinesc au şi termenul unguresc „Erdeuelu“ (în diferite variante grafice) care însemnează acelaşi lucru. „Septem castra“ este la cronicari numai o parte a acestei Transilvanii. Când Ungurii au venit în Panonia, au ajuns la râul „Hung vocato... ubi castrum fundavere... Cumque et alia VI castra post hunc fundassent aliquamdiu in illis partibus permansere“, spune cronicarul Simon de Keza. Aceasta este cea mai veche amintire a celor „septem castra“: castrul Hung şi alte şase castre. Cronicarii de după Simon de Keza nu mai fac distincţiune între castrul Hung şi celealte 6 castre, ci spun deadreptul „şapte castre“: Ungurii au ajuns „in confinium regni Hungariae, scilicet in Erdelw... ibique terreis castris septem praeparatis... „aliquamdiu permanserunt“ (Cronica vieneză şi cea din Buda exact la fel). Cronicile aceste mai nouă adaogă şi o explicaţiune etimologică pe care Simon de Keza n'o are (şi care este o evidentă interpolare): „quapropter Teutonici partem illam ab illo die Simburg id est septem castra vocaverunt“. In secolele XIV si XV — pentrucă din aceste epoci datează cronicile amintite, — numai partea unde erau cele şapte castre se numia „Septem Castra“ şi nu Transilvania întregă şi numai părţii acesteia i-au zis „Teutonii“ — „Simburg“ (alte manuscrise „Sibenburg“). Şi care era „acea parte“ ni-o spun aceiaşi cronicari când povestesc lupta regelui Ladislau cel Sfânt cu „Cunii“ (Cumani, Simon de Keza ştie de „Bessi“). Ladislau i-a bătut pe Cumani „in Septem Castris in montem qui Kyrioleis dicitur“, spune Simon de Keza, şi la fel şi celealalte două cronicari, numai cu mai multe amănunte despre luptă, pomenind şi numele alor două râuri Lăpuş şi Someş, şi numele alor două localităţi ale ţinutului: „urbs Dobuka“ (azi dispărut, dar păstrat în numele judeţului Dobâca, ung. Doboka vármegye) şi „Novum Castrum“ (azi Gherla, ung. Szamosujvár“). „Septem Castra“ era adică partea dinspre Nord de Someş.

Rezumând: Noţiunile Septem Castra şi Siebenbürgen s'au născut independent una de cealaltă, — Septem Castra înainte de

Siebenbürgen, — amândouă însemnând numai o parte a Transilvaniei. — Septem Castra însemnând partea de dincolo de râul Someșului, Siebenbürgen însemnând numai provincia Sibiului...¹⁾

*

Cei dintâi imigranți germani cari au venit în Transilvania, în provincia Sibiului, au fost mai mulți sinistrați în căutarea unui adăpost, decât coloniști în sensul adevărat al cuvântului. D-l Sacerdoțeanu este de altă părere: „Se apelează atunci și pentru Ardeal, așa cum se apelase și pentru Ungaria însăși, la elemente străine de ținutul și neamurile respective... Și acestea... de obicei sunt germane, cari vin în special dela Rin, unde tocmai în vremea aceasta era o suprapopulație silită să plece nu numai în cruciate, ci și în colonizare.“

Opinia d-lui Sacerdoțeanu nu este întemeiată.

Nu există nici un document din care să rezulte că primii imigranți, „Flandrenses“, cum îi numește hotărîrea Legatului Papal în confirmarea dela 1198 a Papei Inocențiu III, — să fi fost „chemați“ în țară. Nu există decât o construcțiune de frază nelatinească în diploma Andreiană din 1224, care face aluziune la o invitațiune: qua vocati fuerant a piisimo rege Geysa“. Nici o cronică, nici o tradițiune, fie din țară fie din Germania, nu face aluziune măcar la o asemenea invitațiune.

Numele de „Flandrenses“ ce să dă primului și singurului grup însemnat de imigranți germani indică și țara de origine a lor, care nu este Rhinul, ci Flandra: așa era numită în evul mediu vechea Galie belgiană, care cuprindea întreaga coastă a mării dela râul Somme până la gurile Rhinului. Amintirea acestei patrii spălate de valurile mării s'a păstrat și în tradițiunea Germanilor din Nordul Ungariei. Ea s'a păstrat și în cele trei frunze de nufăr din sigilul provinciei Sibiului.²⁾

Nu o suprapopulațiune a determinat emigrarea din Flandra a locuitorilor, a unei mari părți a locuitorilor, ci revărsări ale

---

1) Eypunerea aceasta privitoare la „Siebenbürgen“ și cea (următoare) privitoare la imigrațiunea săsească sunt un rezumat comprimat al unui studiu care nu s'a publicat încă.

2) *Fr. Teutsch, Geschichte der Siebenbürger Sachsen. Hermannstadt 1925. Pag. 15.* „Auch das schon im 14 Jahrhundert nachweisbare Siegel des Hermannstädter Gaus mit den drei Seebumenblättern weist auf ein deutsches Küstenland hin.“

mării și foamea. Vechile cronicile germane ne vorbesc de mari revărsări ale mării și ale râului Escaut (Schelde) în anii 1101, 1105, 1109, 1112, 1115, 1120, 1124, 1129, 1134, 1156, 1164 etc. și de foamete ivită pe urma acelor catastrofe. Catastrofele aceste cari lăsau fără adăpost nenumărate mii de locuitori se repetau la intervale dese și au silit locuitorii năpăstuiți să-și caute o patrie nouă în alte părți.¹⁾ Și locuitorii au pornit pe drumul pribegiei. La 1140 se ivesc Flandrenses în Wagria (Holstein), la 1162 în Mecklenburg, mai târziu în Brandenburg, Meissen, Anhalt, Silezia de sus. La 1233 apar Flandreses în Prusia, la 1430 în Scoția.²⁾ Și așa au ajuns unii și în Ungaria de Nord și pe urmă în Transilvania. Pentru că acesta este cursul oricărei emigrațiuni forțate: valurile celor dintâi plecați se opresc în apropiere, în locurile cele mai bune. Cei ce vin mai pe urmă găsind locurile învecinate și mai bune ocupate — pleacă înainte sau se mulțumesc cu locurile mai proaste. Cei din urmă pleacă în necunoscut. Emigrațiunea aceasta dintr'o Flandră comună explică în mod firesc, — fără siluirea logice și a faptelor — și anumite asemănări ce se pot constata între dialectul săsesc din Transilvania și dialecte din diferite părți ale Germaniei. Explicațiunea este nu ceea ce se repetă de obște, anume că Sașii au imigrat din toate ținuturile Germaniei, urmând un apel (inexistent), ci explicațiunea este că locuitorii din Flandra năpăstuită s'au revărsat în toate părțile Germaniei și un grup mai însemnat a ajuns și la noi.

Amintirea originii flandrene a imigranților dela Sibiu (cari în cursul secolelor s'au sporit prin continue admigrări) s'a păstrat în numele vechiu pe care Românii l-au dat acestor imigranți veniți peste ei: „Floandăr“, „Flandăr“, din care s'a format și un calificativ cu semnificația de „venetic“. Numele acesta de „Floandăr“ ce s'a păstrat până azi³⁾ este o clasică ilustrațiune a situa-

---

1) *L. Schlözer*, Kritische Sammlungen zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen. Göttingen 1795—1797.

2) *Fessler*, Geschichte von Ungarn.... Leipzig.

3) *G. Kiss*, Siebenbürgen im Lichte der Sprache. Hermannstadt 1929. Știe și el de acest nume. „Die Flandrenses leben in der rumänischen Mundart Siebenbürgens in der Form „Blandăr“ und ihr Land als Urheimat in der Form „Floandra“ fort. In der sächsischen Mundart kommt dieser Name heute nicht vor.“ (Pag. 190.)

țiunii etnice a Transilvaniei în epoca imigrațiunii săsești. Noii veniți le-au zis Românilor „Blochi“, acceptând numele pe care l-au găsit în țară („Blachus“), iar Românii au dat celor cari veniau numele după țara de unde veniau. Dacă Românii i-ar fi găsit pe Sași²⁾ procesul ar fi fost invers. Botezul îl face întotdeauna cel mai vechiu, cei așezați. Cei vechi, cei mulți îi botează pe cei puțini. „Ardelean“ spre pildă a fost botezat de cei în mijlocul cărora a venit — unul nou venit din Ardeal, — cum Moldovan a fost botezat de cei vechi unul venit din Moldova, — Câmpianu unul venit dela câmpie — Oltean unul venit din țara Oltului. Fiecare dintre aceste nume implică noțiunea de „străin“, străin „venit din alte părți“....

BCU Cluj / Central University Library Cluj

---

²⁾ *Fr. Teutsch*, op. cit. pag. 29 și 30. „Auch ein anderes neues Volk taucht in dieser Zeit in Siebenbürgen auf... Die jüngste Schichte der im Mittelalter eingewanderten Ansiedler.... Rumunen nennen sie sich...“, spune istoricul sas despre Români.

Ce sunt „Indagines“ ? ¹⁾

de Iosif Schiopul

Intr'un scurt studiu istoric, dl N. Iorga vorbind despre hotarele țării „Prodnicorum“, între cari hotare se pomenește și de „indagines“, a adăugat că „s'a definit acum în urmă termenul acesta ca zonă de siguranță“²⁾ fără să ne lămuriască însă când și de cine a fost făcută această definițiune.

Intr'un studiu publicat în limba franceză, dl A. Sacerdoțeanu dă aceeași definițiune pentru „indagines“, care în limba ungurească, este „gyepü“, spunând: „Ungurii locuiau în valea Tisei, într'un întins teritoriu apărat prin o centură de teritorii nelocuite dificil de abordat, numite gyepü“ (Pag. 62). Dl Sacerdoțeanu citează însă și izvorul informațiunei sale: „Eckhart, Introduction a l'histoire hongroise...“, indicând pagina 23, și reproducând textul francez pe care se sprijinește.³⁾

Pe urmele lor, Dl E. C. Lăzărescu într'o recenziune a studiului meu „Țara Bârsei și Cavalerii Teutoni“, recenziune publicată în „Țara Bârsei“ din 1934, spune și el, docil dar puțin elegant, „dl Schiopul nu știe că indagines au fost definite ca zonă de siguranță (în jurul unei cetăți)“ și dă drept referințe studiul pomenit al d-lui Iorga și studiul d-lui Eckhart, indicând și pagina, 23, dar fără a reproduce textul pe care se sprijinește.

Or, și dl Iorga și domnii Sacerdoțeanu și Lăzărescu sunt greșiți, pentrucă niciodată și nimeni — în afară de ei trei — n'a definit indagines-gyepü ca zonă de siguranță. „Indagines-gyepü“ și „zonă de siguranță“ erau două lucruri distincte. Una erau indagines-gyepü și alta erau anume zonele de siguranță.

„Indagines“, în limba ungurească „gyepü“, erau fortificațiuni primitive, șanțuri și garduri de copaci, obstacole construite de-a lungul hotarelor drept apărare contra dușmanilor de tot felul. (Andrieu al II-lea la 1231 în diploma sa de confirmare a bulei

---

¹⁾ Din „Polemici și studii mărunte“, anexă la „Cavalerii Teutoni și Terra Borza“, edițiunea a 2-a refăcută și completată, ce se găsește sub presă.

²⁾ N. Iorga, Brodnicii și Români. București 1928, pag. 2.

³⁾ A. Sacerdoțeanu, Considérations sur l'histoire des Roumains au Moyen-Age. Paris 1929.

de aur: „ad secandas indagines et fossata facienda... servientium vel Ecclesiarum populos non cogemus“).

Lexicograful limbii latine a evului mediu, Du Cange, dă în marele său dicționar definițiunea: „Indagines: clausurae seu sepes, quae vel fossatis vel arborum incisione construuntur, ut hostes vel animalia arceantur“¹⁾ Aceeași definițiune o repetă lexicografia ungurească adăogând: „ita appellantur saec. XI-XIV regni limites“ și dând drept echivalent unguresc: „gyepü“.²⁾

Arhidiaconul Toma de Spalato, care în istoria sa a Salonitilor a descris în treacăt și invaziunea Tătarilor în Ungaria (1241), istorie scrisă curând după retragerea lor, ne vorbește amănunțit despre felul cum se construiau pe la mijlocul secolului al XIII-lea aceste „indagines“. Toma ne spune anume că regele Bela al IV-lea dase poruncă ca în munții cari despart Ungaria de Rusia să se taie întinse păduri, din copacii tăiați să se ridice garduri, iar prin trunchiuri de copaci așezați cruciș să fie închise toate drumurile mai accesibile. Toma adăogă apoi, că aceste obstacole n'au resistat Tătarilor cari dispuneau de 40.000 de oameni având misiunea specială să deschidă drumuri. Sub securile celor 40.000 de oameni aceste „indagines“ dispăreau „ca și cum nu ar fi fost făcute din brazi și stejari uriași, ci din simple nuiele“ („...habebant autem quadraginta millia securigeros, qui praeibant exercitum... quamobrem indagines, quas Rex parari fecerat, tam facile transcenderunt, acsi non ex ingentium abietum et quercuum fuissent exstructae congerie, sed ex levibus essent stipulis praeparatae“).

Toate izvoarele epocii sunt unanime în interpretarea termenului de „indagines“. Sunt obstacole artificiale, garduri de copaci și

1) *Du Cange, Glossarium... mediae et infimae latinitatis. Parisiis 1733.* 10 volume.

Această citațiune ca și toate citațiunile mele „Du Cange“ sunt din edițiunea de mai sus, pe care o am în biblioteca mea. Dl Lăzărescu contestă că citațiunile mele ar fi din Du Cange și o contestă într'o formă iarăși puțin elegantă (Vezi „Țara Bârsei“ 1935, pag. 142 și 143): „In Du Cange nu se găsește definiția aceasta“... „Dl Schiopul nu a avut în mână dicționarul lui Du Cange“... „Dl Schiopul nu a consultat acest glosar, ceeace crede d-sa că ar trebui să fie într'insul...“

Nu știu cum să explic acest fel de discuțiune al d-lui Lăzărescu. Metodă personală? Metodă împrumutată? In orice caz nu are nimic comun cu ceeace se numește bunăcredință.

2) *Antonius Bartal, Glossarium... Hungariae. Lipsiae. 1901.*

șanțuri, menite să împiedece (sau să întârzie măcar) înaintarea dușmanului. Erau o „linie“ de apărare, sau „tranșee“ și garduri de „sârmă ghimpată“, cum s'ar zice astăzi.

Aceeași interpretare o dau termenului „indagineș“ și istoricii unguri moderni, adăogând și o precizie. Istoricul Homan spune că „asemenea altor popoare care trăiau în șes, ca Avarii și Cazarii, Ungurii se apărau contra dușmanului construind dealungul granițelor fortificațiuni artificiale, șanțuri și gropi, lăsând dincolo de ele o zonă neutră. Aceste zone neutre cari se găseau *dincolo* de fortificațiunile artificiale aveau și ele numele lor: „gyepüelve“. ¹⁾

Aceeași interpretare lămurită o dă termenului și istoriograful Fr. Eckhart în recenta sa istorie a Ungariei: „In centura de apărare, în gyepü numai ici și colea erau porți, prin care se deschideau drumuri accesibile în interiorul țării. Dincolo de gyepü, pe gyepü-elve se întindea un teritoriu nelocuit...“ ²⁾

Dar însuși textul francez reprodus de dl Sacerdoțeanu și indicat numai de dl Lăzărescu, spune exact același lucru. Nici nu putea să spună alt lucru, pentru că lucrarea în limba franceză a d-lui Eckhart este numai o edițiune franceză a celei ungurești. Eckhart (reprodus de dl Sacerdoțeanu) spune: „Au dela de gyepü, a plusieurs journées de marche s'étendait un territoire inhabité sur lequel, dans l'intérêt de la défense, nul n'avait droit de s'établir“.

Nu se poate mai lămurit: zona de siguranță se întindea „dincolo“ de gyepü, „au dela de gyepü“.

„Gyepü“ — indagineș și „Gyepüelve“ — terra ultra indagineș ³⁾ sunt două noțiuni distincte, cum noțiunile distincte sunt: râu și țărnire.

---

1) *Homan Balint*, Magyar Történet. Vol. 1. p. 106: „A szomszédos népek támadásai ellen — az avarokhoz, kazárokhoz és más pusztai népekhez hasonlóan, — mesterséges védőművekkel, a határon huzott sáncokkal, árkokkal és *rajtuk túl* lakatlan semleges zonák fentartásával védekeztek“. Pag. 127: „...a *gyepüelve*, vagyis a mesterséges torlaszokon. *gyepükön túl* terület..“

2) *Eckhart Ferenc*, Magyarország története. Budapest 1933. Pag. 55.: „A védelmi övön, a gyepün, csak itt-ott voltak persze kapuk, a melyeken járható ut vezetett az ország belsejébe. A *gyepün túl*, *gyepüelven*, többnapnyi járásra lakatlan terület volt“.

3) *Szamota István*, Magyar Oklevélszótár. Budapest 1906. Vezi cuvântul „Elv“.

Mitropolitul Vasile

— Amintiri —

Il știu din frageda-mi copilărie, de pe când n'aveam încă șapte ani împliniți ; — el, oltean și născut copăcean, eu copăcean numai după mamă, iar după tată-meu, „de pe Ardeal.“

Actul final din tragedia părinților mei se sfârșise și cei trei copii rămași după catastrofă ne întoarserăm la vatra maicii mele, în Copăcelul de sub poalele „Pietricelei“, unde moșul meu era „popa ăl bătrân“, unchiul meu „popa ăl tânăr“, iar mortul de ieri al neamului se chiema încă numai „al Suciului din ulița a mică, Vāsile, care umbla la școala unguerească din Făgăraș“....

Parcă-l văd acum : un dolofan de băiat de vre-o cincisprezece ani, sănătos-măr, făcut dela pământ și greu ca fierul, de tremura prundișul sub călcăiele lui, când trecea mândru, legănându-se ușor, cu capul dat nițel într'o parte, a fală flăcăiască. Avea ochi mari, vioi și-un nāsuc rotund, cărnit o leacă'n sus, cu dăcică dārjenie, iar vorba-i era îndrăzneată și „cântată“, cum se cântă așa de dulce fraza muntenilor în toată „Țara-Oltului“, începând dela Șinca și până pela Breaza și Lisa, ba și mai încolo...

Dar chiar și 'n vacanțele de vară, îl vedeam destul de rar, fiindcă „Suci-eștii“ steteau pela mijlocul satului, iar noi tocmai în capătul de miază-zi al Copăcelului.. câteva case ne mai despărteau de câmpul deschis, de unde cuprindeai toată zarea și vedeai strălucind în bătaia soarelui frunțile pleșuve ale bătrânilor Carpați făgărășeni.

O, sat drag al copilăriei mele, revărsat de-alungul celor două uliți, pline de copăceni voinici și 'nnalți toți ca sulinarii ! De-acolo, din capul satului, priveam zilnic și tot mai mirat, la „Vârful de ameazi“, uriașul cărunt ce 'mbrățișează cu duiosie pe surioara lui „Pietriceaua“, înveșmântată 'n bogată haină de brădet, pururea verde.

Cât nu m'oi fi minunat, Doamne, de țancurile 'nzepezite ale munților ce străjuiesc Făgărașul întinzându-se de-alungul graniței, cu nesfârșiții lor codri sinilii, ce păreau fantasiei mele de copil neîntrerupte prisme uriașe de granit negru, spo te pe de-asupra cu o dungă de var, ce nu dispărea decât în dricul lui lunie.

Din piscurile lor golașe se prăvălesc sgomotoase peste zgghiaburi și prăpăstii desele râuri, a căror apă cristalină o soarbe cu lăcomie Oltul din vale, alunecând domol și tot mai adăpat înspre „Turnul-Roșu“ și de-acolo 'n... „Țară“

De sub poala acestor munți auziam înfiripându-se pe 'n-serat doinele bătrânești, lăilăite de flăcăii și fetele ce coborau de vale cu vitele, cu caii și cu oile...

Acolo, în Copăcelul meu drag, am gustat întâia-oară ne-psusa dulceață, farmecul fără de pereche și 'ntreagă frumusețea plină de eresuri și de tâ curi a minunatei noastre limbi românești!

Acolo am simțit încolțind încetișor, în sufletelul meu de copil, floarea mândriei de „Oltean nobil“, ce-a aparținut odinioară, cu toată „Țara Făgărașului“, vechiului și scumpului „Regat Românesc.“

În umbra deasă a acestor codri pierduți pe sub „Plaiul Manului“, s'a plămădit în inimoara noastră de copii nestinsa dragoste de glia săracă, de limba bogată, de legea creștinească, de 'ntreagă ființa lirică și cinstită a neamului nostru bun și drept.

În Copăcel am învățat noi, pe furiș, dela fie-iertatul nostru dascăl Dumitru Pop, „Istoria Țărilor Române“ și toate sfintele cântece naționale apucate din bătrâni, cari au statornicit pentru totdeauna în taințele sufletelor noastre, calda simțire românească.

În școala grănițerească de model a Copăcelului, sub ochii vulturești ai „eroului dela Lissa“, inspectorul școlar Baron David Ursu de Mărgineni, și-a pus temelie trainică sufletului său, copilul „Vasile al Suciului“, pururea neuitatul Mitropolit de mai târziu al Blajului, trecut acum prin vrednicia vieții sale închinată 'ntreagă binelui obștească... în împărăția plină de lumină a vecinicii...

Din acest sat de munte a pornit în drumul său glorios micul Vasile Suci, care se remarcase dascălilor săi prin sănătatea-i t upească, prin inteligența vie, prin simplitatea apucăturilor, prin cuviința și cinstea lui țărănească.

Și, Doamne, lung i-a mai fost drumul, anevoios și plin de mari piedeci, iar către sfârșitul său, atât de dureros și de tragic! Ce binefacere cerească-i pentru toți muritorii, că nimenea nu-și știe soarta și nu-și prevede sfârșitul zilelor!

Dac'ar fi știut copilandrul voinic și plin de viață, care, la șaisprezece ani trecea dela „civilele“ din Făgăraș, pentru împlinirea destinului său, la liceul din Blaj — dac'ar fi bănuț el, că pela vârsta de treizeci și cinci de ani, de-atâta neconținută șede e 'n loc, stând aplecat peste manuscrise, o să-l încolțească de moarte urgisitul diabet și că ultimii săi zece ani va avea să-i petreacă, sluțit la trup și țintuit într'un fotoliu — socot, cu dreptate, c'ar fi renunțat de bună seamă la cărja vlădicească împreunată, vai, cu cărja suferințelor amare... rămânând pentru totdeauna plugarul necunoscut din Copăcel, trăindu-și traiul în liniștea ogoarelor sărace după legile simple ale firii, în mijlocul alor săi și al copiilor, ce i-ar fi rânduit bunul Dumnezeu!

Se vede însă, că nu numai orice înălțare omenească se plătește nespus de scump, dar că întreaga noastră viață pământească — oricum ar fi și-a oricui ar fi — nu este, în fond, decât o lentă și dureroasă expiare, o nelămurită și tragică trecere în spre limanul necunoscut...

*

Din amintirile care stăruie încă 'n mintea mea, voi căuta să desprind câteva, menite să caracterizeze un mare om, un caracter întreg, un suflet frumos ce 'n clasica-i simplitate era, totuși, de-o rafinată, de-o desăvârșită noblețe.

Era 'n vara anului 1892.

Înainte de-a pleca pentru șase ani la Roma, tânărul „candidat“ al Blajului și viitorul său mare Mitropolit, venise să-și petreacă ultima vacanță școlară de „bacalaureat eximio modo“, în satul părinților și fraților săi.

Intr'o dimineață limpede de 'nceput de Iulie l-am văzut, împreună cu unchiul meu, trecând pe drum înainte cu tatăl său, înspre „Lazuri.“

Aveau amândoi coasele 'n spinare. Tânărul Vasile călca săltându-se din călcâie, părea că are elastic în pulpe.

— Ce faci dumneata, nene Ioane? — întrebă unchiul meu pe tatăl teologului de Roma — îl pui la muncă și pe Domnul Vasile?

— Ba zău-io, nu! „Dumnealui“ vrea!

— Eu am dorit să mai cosesc odată pe luncă, înainte de-a pleca la Roma. Imi place foarte mult coasa, părinte Valeriu!

— Ii voinic... o poartă jucându-se! Ii tot înaintea mea, de-o svârlitură și trage-o brazdă cât doi inși! — completă bătrânul, mândru de fiul său care, deși candidat plin de mari speranțe al arhidiecezei, rămase legat cu trup și suflet de sfânta muncă dela țară, ce-a onorat pe-atâția din oamenii de seamă ai vremurilor...

Cei ce veniseră să-l roage să le salveze patria, nu l-au găsit oare pe marele Cincinnatus ținând de coarnele plugului?

*

Era 'n același an, spre toamnă, în prețuia plecării lui la Roma.

Venise să facă o vizită de adio unchiului meu și intrase în casă.

Mătușe-mea, găsimdu-se în curtea economică, strigă în glumă către unchiul meu, care nici nu mai știu ce trebăluia și el prin grădină:

— Treci repede 'n casă, Valeriu, c'a întrat „Mitropolitul!“

Unchiul, care nu văzuse nimic, se 'ntoarse destul de surprins:

— Care Mitropolit? Ce vorbești, tu creștino?

— „Al Suciului“, măi omule... nu-i zice așa tot satul?

Dar unchiul, pornind spre casă, îi răspunse foa te serios :

— Gura păcătoasei, adevărul grăește! N'o să treacă mult și-o să-l vezi chiar Mitropolit în Blaj, asta ți-o spun eu și s'o iei aminte!

— Nu-i vorbă, cât îi de vestit Copăcelul vostru, te pome-nești că mai dă nației și-un... Mitropolit — ripostă, ironică, mătușe-mea.

Intrați în-ă de grabă 'n casă, ei stătură vre-o jumătate de ceas de vorbă cu tânărul Suciu, iar când acesta își lua adio de plecare, mătușa îl întrebă:

— Câți ani o să stai în Roma... și când te 'ntorci, dom-nule Suciu?

— Nu mă 'ntorc decât „Mitropolit“ — răspunse râzând prietenește proaspătul elev al „Propagandei“ care, se vede treaba, aflase de „mica răutate“ a coanei preotese.

Dar în ziua cea mare când el deveni într'adevăr Mitro-politul Blajului, mătușe-mea era tot ea de către pădure, lău-dându se:

— Nu-i ziceam eu „Mitropolitul“ de când era „maturizant“ și voi... nu credeai?

Era în 1898. Șase ani dela plecarea lui în Italia. Se 'ntor-sese de cuând dela Roma, un palid și rezervat „Clarissim“ acuma. ce nu mai semăna par'că cu tânărul vioiu de ieri-alaltăieri.

Terminasem clasa a șaptea liceală. Eram toți ai casei, și Suciu, și mai venise la noi un tânăr doctor în drept și avo-cat stagiar în Făgăraș, care la un moment dat porni o discuție aprinsă asupra determinismului și indeterminismului.

Suciu era, firește, adeptul liberei voințe. Cellalt, determi-nistul, își pleda teza avocațește cu toată puterea argumentației, întrecută însă de detunetele unui supător glas strident și-a unei neîntrerupte gesticulații victorioase.

Tânărul preot dela „Propaganda“ a 'ncercat o bună vreme să-l convingă pe contrarul său cu argumente blânde și liniștite, dar simțindu-se tot mai copleșit de glasul lui de Jupiter-tonans — vizându-mă, îi zise domol:

— Nu-ți uita, amice, că mă gălesc în fața elevului meu la religione și că trebuie să-mi păstrez nu numai întreg calmul, ci și... prestigiul — și tăcu definitiv.

Blajul hotărîse să creize, dacă nu mă înșel prin 1913, un protopopiat unit la Brașov.

Argumentul lui era nu numai cifra de intelectuali și elevi gr. cat. brașoveni plus Tohanul-vechiu, parohia unită din preajma Brașovului, ci mai cu seamă faptul că pela industriei, întreprinderi particulare și de-ale statului ungar și în specie la Căile ferate maghiare, ce se 'ntindeau cu zona lor de operațiuni până'n adâncul Secuimii, se găseau în total vre-o opt sute de servitori, muncitori și mici funcționari greco-catolici cari, în urma diabolicelor prevederi apponyiene, atingeau, nenorociții, sfera de interese a Hajdudorogului, fiind expuși desnaționalizării și maghiarizării.

Intr'o bună zi, fruntașii uniți din Brașov ne pomenirăm cu o circulară oficială dela Mitropolia Blajului, prin care eram chemați la o apropiată consfătuire ce avea să fie prezidată de însuși canonicul Vasile Suciu, cu scopul de-a se fixa bazele viitorului protopopiat unit cu sediul la Brașov.

Întâlninându-mă încurând cu răposatul protopop ortodox al Brașovului regretatul Vasile Saftu, acesta îmi zise :

— Ascultă Bănuș, ești de cinci ani în Brașov și nimenea nu te știa că ești unit. O aflui abia acum, când ai primit și dumneata circulara Blajului, care vrea să ne trântască în coaste un protopiat gr. cat. Socot că rău fac ! Nu ești de-aceeași părere?

— Ba da ! Și aflați, că aproape tot tineretul intelectual unit a și trimis Blajului răspunsul, cerându-i să renunțe la acest plan menit să tulbure armonia națională și socială a acestui vechiu centru ortodox. Căci numai de asta n'avem nevoie !

— Văd că ești și Român și om ! Dă-mi voie să te sărut fratește ! — și buzele răposatului se lipiră patern de tinerii mei obraji.

Faptic, cu o zi înainte tineretul unit ținuse o ședință și chiar eu redactasem răspunsul nostru, prin care comunicam Blajului că nu ne putem da concursul pentru întemeierea în vechea cetate a ortodoxismului, care-i Brașovul, a unui nucleu confesional indezirabil, menit să contribuie vrând-nevrând la iritante fricțiuni sociale, sau și mai rău, la sterile hârțueli și lupte confesionale.

Blajul, recte Suciu, ne-a răspuns repede și cuviincios dar cam în sensul Lăpușneanului, asigurându-ne că: dacă nu-l vrem noi, ne vrea el !

Și 'n adevăr, în cel mai scurt timp venind la Brașov însuși Vasile Suciu și luând primul contact cu mine, el îmi zise între patru ochi :

— Drept să-ți spun, nu m'așteptam ca tocmai dumneata, „patrioate“, fost elev al Blajului și 'n plus copăcean de-ai noștri, să fii contra uniților !

Vrei să-i lăsăm pradă maghiarizării? Nu vrei să-i adunăm cu grije și cu dragoste, cum își adună cloșca puii, împrejurul vetrei bisericii?

Răspunde-mi scurt : da sau ba?“

Simțindu-mă desarmat, mi-am aplecat ochii 'n pământ, răspunzând :

Da ! Faceți protopopiatul !

La urma-urmei, eram convins că el se va face cu sau fără neînsemnatul meu concurs, dată fiind gravitatea cazului de-a se unghi și păpistași atâtea nenorocite suflete românești, fără nici un punct de razim în viața lor trudită și plină de suferințe.

*

Sfârșitul lui Mai 1919. Se ținuse pare-mi-se adunarea generală a „Astrei“ și sosise în Sibiu toată lumea românească de pretutindenea.

Suciu era acum alesul Sinodului electoral din Blaj în calitate de prim candidat la scaunul de Mitropolit, dar Pontiful Benedict din Roma nu publicase încă Bula de numire, care a urmat abia pela începutul lui August al aceluiași an.

În învălmășala de pe „Bretter“, mă 'ntâlnii la un moment dat cu Ion Lupaș, Onisifor Ghibu și alți prieteni vechi și pornirăm încetinel spre Cafeneaua românească, în fața căreia stătea nou-alesul Mitropolit al Blajului, cu care dimpreună intrarăm apoi în cafenea, unde dânsul spunea c'așteaptă din clipă 'n clipă invitațiunea la masă a Mitropolitului Bălan.

Încă din ușa intrării, vajnicul ortodox Ghibu, care mă știa consătean cu Suciu, îmi z se 'ncet, zâmbind ironic :

— Mă Bănuț, e cel mai fericit moment al reunirii ambelor biserici românești... ia încearcă tu ca unit, poate răușești să determini pe consăteanul tău să devie cel mai mare Mitropolit al tuturor Românilor ! Spune-i, mă, să rupă „pecețile“ și să șteargă cele patru puncte nenorocite care ne despart !“

În 1919 multe lucruri bune și frumoase se mai puteau spera ! Davolul politic nu și vârșe încă coada 'n toate afacerile noastre publice. Chiar ca simplă temă de discuție, propunerea lui Ghibu îmi părea interesantă și mă tenta.

Cum ne-așezarăm împrejurul mesii, începui :

— Excelență !

— Ce stai să vorbești ? !

— Pardon... Înalt preasfințite !

— Dă-ți pace, omule ! Încă nu-s !

— Atunci cum să-ți zic ?

— Zi-mi „patroate“, cum mi-ai zis și pân'acuma.

— Iubite „patrioate“ !

— Ce-i povestea, dragul meu?
— Vrei să devii, în scurt timp, cel mai mare Mitropolit al tuturor Românilor?
— Iar' vre-o comedie de-a dumitale...
— Ba-i foarte serios!
— Ei, hai să vreau dar'!
— E foarte simplu!
— Cum așa?
— Ne-am hotărît, cu ortodocșii ăștia, să te facem Mitropolit peste amândouă bisericile românești!

— Auzi numa'!
— Dumneata ne dai cele „patru puncte“, în schimb, noi îți punem în brațe întreagă biserica ortodoxă de pe ambele versante ale Carpaților! S'o păstorești sănătos, dimpreună cu cea unită, — facem târgul?

— Hm!
— Pita nedospită, ne-o dai!
— Ți-o dau! (Ghibu își freca mâinile satisfăcut!)
— Pe „filioque“ ni-l dai?
— Ți-l dau! (Ghibu radia!)
— Purgatoriul?
— Ți l-am dat! (Ghibu era'n culmea bucuriei!)
— Păi atunci, e ca făcută treaba... a mai rămas să ne dai pe Papa!
— Vez', pe ăsta nu ți-l dau! (Ghibu a înmărmurit, desiluzionat!)

Tocmai ceeace credeam c'o să ne dai mai ușor...

— Ba de loc! Ia' să vedem, numai decât, pentru ce nu ți-l pot da pe Papa?

Întâi, este argumentul de ordin dog... (În clipa asta secretarul Mitropoliei sibene, sau alt cleric, nu mai țin minte, se închină respectuos înaintea lui Suciul):

— Excelență, sunteți așteptat de Înalt Preasfințitul Nicolae, la Palat! Sânt toți invitații acolo și V'așteaptă nerăbdători!

El se ridică sprinten, zicând:

— Ți-oiu explica eu odată, detaliat, pentruce nu-ți pot da pe Papa și deci nu pot deveni — durere — „cel mai mare Mitropolit al Românilor de ambele confesiuni!“ Dacă n'ai noroc, ce să-ți fac?

Și plecă însoțit de secretar. Dar Ghibu, care înflorise de bucurie când ne dăduse și „purgatorul“, îmi zise acum dojenindu-mă:

— Numai tu ești de vină, fiindcă n'ai pus bine chestia! și prinse a râde de mine, trăgând cu ochiul lui Lupaș, care bătu și el în struna ortodoxă a colegului său:

— Are dreptate Ghibu ! Dacă 'ncepeai cu Papa, se făcea fuziunea bisericilor ! — și râseră de mine, amândoi, plecând și ei la masa vlădicească.

*

De-o simplitate apostolicească în vorbă, în port, în toate exigențele sale fizice și psihice, el a fost adevăratul arhiereu după sfânta și curata rânduială a lui Melhisedec.

Imi aduc aminte, că l-am găsit odată consumându-și dejunul constând dintr'o pâpară din trei ouă și-o bucată de pâine — atât !

Altădată — eram președintele „Astrei“ din Târnava Mare — stam amândoi în fața „serei“, unde avea fel de fel de mlădițe de viță și alte răsaduri de grădină, căci era un desăvârșit plugar și gospodar... Deodată, ne pomenirăm în față cu un sătean bătrân, venit din depărtare, într'o chestiune bisericească din satul lor.

Mitropolitul, care avusese totuși o patimă și încă grea, ce i-a pricinuit destule zile rele : fumatul — răsucea tocmai o țigare, făcută dintr'o jumătate de foiță, căci doctorul îl oprise să fumeze prea mult...

Românul, care nu-l mai văzuse niciodată, fixându-și privirea asupra minusculei țigări, pe care o socotea o economie de om sărac, i se adresă, așa ca 'n trecere spre adevăratul om pe care-l căuta :

— Bună ziua, părinte ! Fă bine spune-mi, unde l-aș putea vedea pe Mitropolitul ?

— Io-s ! — răspunde simplissim. marele Ierarh.

Săteanul îl privi acum c'un sarcasm în colțul gurii :

— Mitropolitul ?

— Da !

— Nu mai vorbi, părinte ! Doar atâta am auzit și io, la noi în sat, că Mitropolitul are levereandă roșie, cruce de aur pe piept și coif cu pietri scumpe 'n cap !“

Am răs, aproape fără de voie, dar Mitropolitul rămase serios, liniștit și-i zise blând, ca unui copil neștiutor ce era :

— „Uite crucea de aur !“ — și își desfăcu simpla pelerină neagră ce-o acoperea — „coiful“ îl port, dragul meu, numai când slujesc în biserică.“

— Ăhă ! — îngână, jenat, bietul bătrân, sărutându-i mâna respectuos.

— Treci dumneata, bade, în fața cancelariei.... uite colo, până îmi gat vorba cu domnul președinte !

— „Trăiți, domnule președinte !“ — se 'ndreptă cât putu din șalele sale bătrâne, moșneagul — „eu n'am mai umblat pe-aci..

de unde să vă cunosc? Și-acuma... ne rugăm de iertare!... că prostu-i prost și 'n ziua de Paști!"

— Nicio greșală, dragul meu! — îi zise Mitropolitul în cel mai simplu și mai firesc ton din lume, fără să se fi simțit jignit sau stânjenit, în vre-un chip, de nepriceperea bietului om din nu știu care sat îndepărtat al Mitropoliei...

*

Primăvară! 29 Mai 1934. În parcul din fața Castelului, Mitropolitul Vasile stă 'n fotoliul cruntelor sale suferințe, iar noi, bacalaureații din 1899, facem cerc în jurul singurului nostru profesor rămas în viață, întocmai cum făcuserăm înainte cu cinci ani.

Dar marele Arhieru ne pare azi cu totul schimbat. Pământiu la față, cu ochii împăinjeniți, cu un început de insensibile greșeli de pronunție, el face impresia omului sfârșit, asupra căruia fâlăie aripa rece a îngerului morții.

Și totuși, în ciuda arteriosclerozei îmbinate cu cel mai rebel diabet, minunata lui memorie ne recunoaște încă cu ușurință, spunându-ne tuturor pe nume.

— „Dragii mei, zise el trist, noi nu ne mai vedem! Când veți mai veni la Blaj, eu n'oiu mai fi aici! Dumnezeu să vă aibă în sfânta lui pază pe toți!"

Vă mulțămesc că m'ați cercetat, c'ați depus o lacrimă la mormintele foștilor voștri profesori, c'ați cercetat așezămintele noastre culturale în care v'ați făcut și voi educația și că n'ați uitat de Blaj!"

— — — — —
Și-așa va fi, cum a zis el!

Când ne om mai duce peste câțiva ani la Blaj, nu vom mai găsi decât mormântul celui mai mare și mai glorios dintre profesorii noștri, — mormânt sfânt, de-asupra căruia vom vărsa cea mai curată lacrimă a recunoștinței noastre de elevi și de Români.

Tinca, 10 Martie 1935.

A. P. Bănuț

Aspectul științific al nemuririi sufletului

— Pe marginea unei conferințe —

de N. Porsenna

Este puțin timp decând profesorul doctor Gh. Marinescu a ținut la Ateneul din București o conferință despre *Metapsihică și Spiritism*, atacând cu curajul omului de știință și cu autoritatea marelui său nume problema nemuririi sufletului omenesc. Ilustrul savant s'a ferit să emită teorii ori să tragă concluziuni filozofice; cu, cu răceala obiectivă a științei pozitive, a examinat o serie de *fapte* neobișnuite, de natură psiho-fiziologică, de care știința *oficială* nu s'a ocupat până în prezent. Dacă totuși un învățat de reputația universală a profesorului Marinescu discută într'o conferință publică asemenea fenomene, este pentru că ele au depășit de mult faza populară sau mistică, și au devenit demne de interesul oamenilor de laborator.

Cum au apărut fenomenele metapsihice la orizontul cercetărilor moderne? Printr'o întâmplare. O întâmplare care a atras atențiunea lumii profane mai întâi, a învățaților în urmă, asupra unor fenomene existente dela creațiunea omului, formând patrimoniul observației și credințelor populare. Ca document scris, ele au fost înregistrate doar în cărțile de străveche antichitate, apoi în magia medievală și în așa zisele științe oculte, cu aspect mai modern.

Un simplu hazard declanșă, ca o capsă de pulbere, interesul public asupra acestor fenomene. În anul 1848, în orașelul Hydesville din Statele-Unite se petrecu miraculoasa întâmplare. Trei surori, după numele lor de familie Fox, erau tulburate ziua și noaptea de lovituri insistente în peretele casei. Potrivit străvechei credințe populare, tinerele fete presupuseră prezența unui *spirit*, adică a sufletului unui om decedat. Logica conducându-le să conchidă la starea de conștiință a acestui „spirit“, și interpretând vestirea lui ca o dorință, ele inventară un alfabet convențional, prin bătăi în zid, datorită căruia se putură înțelege cu inteligența invizibilă. La conversațiunile începute pe această cale între cele trei fete și „spiritul“ nevăzut, asistară încurând pă-

rinții, apoi vecinii, pe urmă curioși de pretutindeni. Presa înregistră faptul, și experiențe de natură similară începură a se înjgheba în mod empiric în lumea întreagă.

Intre timp, mosafirul surorilor Fox își desvăluie identitatea: spuse anume că el a fost asasinat în casa aceasta și îngropat în pivniță; lucru care se dovedește perfect exact, prin găsirea scheletului în locul și împrejurările indicate de „spirit“.

Fenomenologia dezlănțuită de acest eveniment luă proporțiuni tot mai ample. Nu peste mult ieșiră la iveală și alți mediumi (persoane în prezența cărora *se pot* produce fenomenele), unele mai puternice chiar decât surorile Fox. Și încurând oamenii de știință prinseră a investiga, cu mijloacele laboratorului modern și cu dialectica gânditorului pozitivist, problema ce se desprinde din aceste fapte.

Unii le puseră pe seama facultăților necunoscute, supra-normale, ale psihicului uman, ale cărui limite și puteri le ignorăm; aceștia sânt *metapsihiștii* propriu ziși, care nu văd necesară o explicație în afară de postulatele științei materialiste oficiale.

Alții trec dincolo de această limită și, nemulțumiți cu explicația aproximativă a metapsihiceii, admit ca pe o necesitate intervenția spiritelor oamenilor morți; de aci, scoaterea problemei transcendente a nemuririi din mistica dogmei, și punerea ei în fața obiectivului fotografic. Aceștia din urmă sânt *spiritualiștii* propriu ziși; ei formează aproape unanimitatea oamenilor de știință, care cercetează faptele de mai sus.

Prin procedeele de investigație și control ale științii contemporane, metapsihica (sau spiritualismul experimental) va izbuti să dobândească încurând drept de cetate, fiind admisă ca obiect de studiu în știința oficială. Într'un mic număr de ani, stările psiho-fiziologice pentru care evul mediu trimitea oamenii pe rug, vor intra în patrimoniul normal al civilizației și vor fi învățate în școlile de Stat.

Vorbind în auditoriul amestecat al unei conferințe publice, profesorul Marinescu nu a întreprins în cuvântarea sa o clasificare a fenomenelor, ci s'a mulțumit — și bine a făcut — să enumere *fapte*, care izbesc mai puternic imaginația decât definiția legilor generale. Vom căuta în acest articol să dăm noi o clasificare — destul de incompletă, recunoaștem — a noianului imens

de fenomene metapsihice, a căror sinteză nu se poate face în câteva pagini, cu atât mai puțin în câteva rânduri. Iată deci o infimă parte din manifestările supra-normale, divizate mai mult sau mai puțin arbitrar în următoarele categorii sau aspecte principale:

Clarviziunea. Este facultatea înnăscută și dezvoltată prin exercițiu, datorită căreia omul poate vedea, auzi, simți prin toate obstacolele materiei, la mari distanțe în timp și spațiu, evenimente care nu se petrec sub simțurile lui, ci poate la mii de kilometri, sau care s'au întâmplat cu mult înainte, ori se vor petrece abia în viitor. În acest ultim sens, clarviziunea îmbracă aspectul premonițiunii (prezicerii). Tot prin clarviziune se poate vedea într'un plan al naturii, de alt ordin decât cel material, bunăoară în planul fluidelor sau forțelor, de o speță mai fină decât electricitatea sau magnetismul, și chiar decât eterul: în planul fluidelor conștiente, sau, cum zic metapsihiștii de avangardă, printre sufletele oamenilor care au trăit pe pământ.

Vocea automată. Persoana numită medium, căzând prin efort propriu (sau prin forța hipnotică a unui magnetizor) într'un fel de somn numit *transă*, prin gura mediumului vorbesc diferite persoane, care afirmă ele înșile că nu mai aparțin lumii materiale. Ele se pretind spirite de morți, sau, în termen științific, entități transcendente.

Vocea directă. În timpul ședinții experimentale, această voce răsună în spațiul camerei, fără nici o legătură cu mediumul, întocmai ca vocea unei persoane străine. Ea se dă drept vocea unei entități dezincarnate de corp, și vorbește uneori în limbi străine, unele vechi de tot, complet necunoscute celor de față.

Scrierea automată. Cu mâna mediumului adormit scriu „entitățile transcendente“, dând indicațiuni care nu pot veni în nici un caz dela persoanele de față.

Scrierea directă. Este scrierea pe care o entitate o efectuează direct, în afară de mâna mediumului, pe o hârtie așezată în acest scop pe o masă, cât mai departe de cercul experimenterilor și de medium.

Fotografia transcendentă. În prezența și prin punerea de mână a unui medium dotat cu o facultate specială, placa fotografică înregistrează imagini de oameni morți.

Materializarea. Din corpul mediumului se degajază un fluid, care devine compact ca un abur sau ca un voal foarte fin. Acest fluid se numește *ectoplasmă*, și din el se formează la un moment dat o persoană fizică, complet sau incomplet materializată, a cărei viață efemeră durează atâta timp cât durează transa mediumului, adică maximum două ore. Și această persoană este o entitate, care afirmă că a trăit pe vremuri pe pământ. Cât stă printre asistenți, ea vorbește, trăește, se comportă ca orice om viu.

Din seria de *fapte* expuse mai sus, se desprind două idei cardinale :

1. Rolul mediumului în orice manifestare supranormală.
2. Independența inteligenții de creer.

Rolul mediumului. Fenomenele se petrec așa fel ca și când mediumul ar împrumută din ființa sa fizică o substanță materială, de cele mai multe ori invizibilă (cu excepția ectoplasmei), care permite entităților fluidice, impalpabile pentru simțurile noastre, să ne devină sensibile într'unul din felurile indicate mai sus.

Independența inteligenții de creer. Fiecare fenomenele acestea ar fi cauzate de subconștient (explicația metapsihică), fie că le atribuim spiritelor de morți (explicația spiritualistă), ele dovedesc că fenomene de natură vitală și umană se petrec în afara corpului omenesc, dovedind o personalitate și o inteligență independente de persoanele care participă la ședință. Aceasta înseamnă că ființa fizică nu este principiul vieții, ci numai locașul ei. De altfel, foarte numeroase experiențe ale științei materialiste oficiale au dovedit că individul poate exista uneori, pentru scurt timp, fără creer. Citez cea mai nouă constatare de această natură, reprodușă din ziarul *Universul* cu data de 18 Februarie 1935 :

„Oficiosul sovietic în limba franceză „Le Journal de Mo-„scou“ citează comunicarea făcută de profesorul Pinès, directorul „secțiunii morfologice din „Institutul Creerului“ din Leningrad, re-„lativ la posibilitățile de viață ale unui om lipsit de sistemul ner-„vos. Cazul excepțional al unui copil, care n'a trăit de altfel de-„cât 16 ore, este descris cu amănunte științifice surprinzătoare, „insistându-se îndeosebi asupra faptului că o ființă omenească „poate trăi totuși fără cel mai important centru vital, sistemul „nervos.“

În asemenea condiții, se pare că rolul creerului față de inteligență și al materiei față de viață este acela al pianului față de pianist. Distrugerea instrumentului nu implică moartea virtuozului. Pieirea corpului fizic nu implică moartea sufletului.

Constatând din experiențele științei oficiale independența inteligenței de creer, filozoful francez Henri Bergson conchide cam astfel: în cazul acesta, nemurirea sufletului devine o ipoteză atât de verosimilă, încât datoria probei incumbă mai curând celor care o neagă, decât aceluia care o afirmă.

Din lista enormă de oameni de știință pozitivă, care s'au ocupat cu psihologia paranormală ajungând la concluziunea nemuririi personale, cităm numai pe următorii: fizicianul englez William Crookes, astronomul francez Camille Flammarion, criminalistul italian Cesare Lombroso, fizicianul englez Oliver Lodge, filozoful german Hans Driesch. Inventatorul Edison urmărea asiduu dezvoltarea acestei științe noi. Einstein deasemeni se interesează de ea. În America există mai multe catedre universitare de metapsihică; în Europa sânt numai două: la Dresden (Germania) și Leyden (Olanda). Institute metapsihice serioase, înzestrate cu toate aparatele de control și conduse de oameni de știință de primul ordin, există în toate capitalele europene.

Afară de... București.

Ne-a mai părăsit unul dintre cei care făceau legătura vie între deceniul al șaselea din veacul trecut cu zilele noastre. Octogenarul cu suflet de adolescent, **doctorul GHEORGHE BAIULESCU**, în noaptea dela 16 Martie, pe când cei din jurul său se odihneau încă în primul somn întremător, — discret, cum a fost întotdeauna, fără să supere pe nimeni nici în momentele supreme ale smulgerii sufletului din cătușele lutului, s'a rupt din această viață, care i-a fost atât de dragă, dar care, prin lovituri grele, nu-i rezervase pentru zilele bătrânețelor decât amare decepțiuni, — neașteptate, zdrobitoare dureri.

S'a dus, desigur, cu regrete pentru despărțirea de cei care l-au iubit și îngrijit, dar, poate, și cu bucuria celui care scapă de o prea grea povară și prea multă vreme purtată mucenicește, fără să cârtească împotriva Destinului și fără să se tânguie oamenilor, ba încă acoperind-o mereu cu o amăgitoare bună dispoziție, nimic neputându-i potența durerea cum i-ar fi potențat-o compătimirea. Era o povară, de care, ca medic, își dedia perfect de bine seama că nu se poate ușura, apăsându-i zi de zi tot mai greu umerii unui trup prea șubrezit, punând tot mai mult plumb în aripile sufletului dornic de libertate, de spațiu, de soare, de înălțimi.... Și conștiința aceasta doboară. Cum l-a doborât și pe doctorul Baiulescu. Doboară, fiindcă-ți dai seama de toată zădărnicia, de toată inutilitatea vieții pe care a-i mai putea-o stoarce boalei. Doboară mai ales primăvara, când vezi cum — în vreme ce sub ploaia caldă a razelor soarelui reîntinerit, deodată cu primenirea naturii, se primenesc și sufletele celor din juru-ți, avântându-se, întremate de nădejdi proaspete, spre înălțimile unor nouă obiective — sufletul tău, sub povara-ți strivitoare, se încovoiaie tot mai adânc, cu toate farurile vieții spre care năzuiai odată plin de încredere, stinse.

Moartea doctorului Baiulescu însă — spre deosebire de a multora dintre cei care se săvârșesc la vârsta pe care a atins-o el — lasă unanime regrete, cu toate că viața lui, constrâns de forțe superioare voinței omenești, se topia, de câțiva ani, în afara frământărilor vieții noastre publice, în cercul restrâns al familiei și al câtorva vechi prieteni.

Lasă unanime regrete, fiindcă vestea morții lui a pus din nou în lumină figura atât de simpatică a celui încă ieri-alaltăeri cu importante roluri în viața noastră publică.

Il regretă Brașovul, care pierde în el pe unul din cei mai respectați cetățeni ai săi, pe care nu slujbele ocupate l-au impus stimei generale — și nu e de puțină importanță această constatare, fiind vorba de un oraș fârâmițat în atâtea loturi politice și cu atâtea neamuri cu interese divergente — ci, ceea ce te menține sus și după coborîrea treptelor unei demnități fiindcă ele au fost ale tale nu ale slujbei: calitățile-ți sufletești, pe care nu ți le pot da — oricât de sus ai fi așezat — nici decretul de numire, nici figura gravă pe care ți-o iai, nici calitatea stofei hainei sau croiala acesteia după ultimul jurnal de modă, nici mașina dela scară, nici toate acestea împreună. Conștient de valoarea sa, el n'a căutat niciodată să-și facă treaptă de înălțare din umerii mulțimii. Pe doctorul Baiulescu, nu l-a văzut nimenea amestecat în vulg, gâdilindu-i slăbiciunile și păcatele, spre a-i capta bunăvoința și aplauzele.

Il regretă medicii, pierzând în el un camarad, care mereu le-a augmentat vaza: prin solidele sale cunoștințe (la curent întotdeauna cu ultimele triumfuri ale științei medicale) — prin ireproșabilitatea atitudinii sale față de lumea cu care venia în contact, — printr'o complezență care îndatora, uneori jena chiar (pe doctorul Baiulescu, prevenindu-te întotdeauna cu salutul, n'ajungeai niciodată să-l saluți tu, ci numai să-l resaluți, nesimțindu-se cu nimic micșorat prin gestul său față de cei mai tineri și inferiori lui), — prin firea sa veselă care ducea în casa bolnavului o contagioasă bună dispoziție, înlocuind atmosfera deprimantă cu încredere în îndreptare, cu ridicarea moralului celui suferind, fără care efectul medicamentelor se volatilizează fără folos, — prin onestitatea cu care n'ștelegea să-și practice profesiunea, neabuzând niciodată de starea sufletească a bolnavului spre a-și înmulți, inutil, vizitele costisitoare, repugnându-i chiar numai bănuiala intenției de exploatare a pacientului. (Excep-tând cazurile grave, doctorul Baiulescu, nechemat din nou, nu-ți mai călca pragul, prin ceea ce, dacă-și micșora încasările sale, îți alunga fie, pacient, îngrijorarea de gravitatea boalei).

Il regretă școala, pe care a servit-o mulți ani ca profesor de igienă, cu rară înțelegere a sufletului tineresc.

Il regretă știința medicală românească, căreia i-a dat cel mai bun tratat de hidroterapie pe care-l avem până azi.

Il regretă Statul, pentru serviciile pe care i le-a adus în calitate de primar (primul primar al Brașovului românesc din 1916), de prefect și inspector administrativ.

Și-l vor regreta, desigur, atâți bolnavi pe care i-a îngrijit aici și în anii grei ai războiului prin spitalele din vechiul regat și din Odesa, până la scăparea de sub regimul bolșevic și reîntoarcerea între ai săi.

Odraslă a lui Bartolomeiu Baiulescu, fost protopop al cetății Brașovului, doctorul Gheorghe Baiulescu nu putea fi decât cum a fost și cum îi vom păstra amintirea, toți câți l-am cunoscut: o armonioasă figură a aristocrației noastre sufletești.

Ax. Banciu

Un cântec revoluționar românesc din anul 1835

de Carol Göllner

După înăbușirea revoluției polone (1831), emigranții polonezi au continuat să propage ideile revoluționare în statele limitrofe, sperând a ajuta printr'o revoluție europeană fraților lor asupriți să scuture jugul străin. Emisari revoluționari găsim atestați și în Transilvania¹⁾, având centrul lor de propagandă în Principatele Române, unde puteau să activeze mai liber, intenționând să distribuie în Transilvania materialul literar revoluționar tipărit dincolo de Carpați.

Organele polițienești, bine informate prin oamenii lor de încredere, au înaintat regulat cancelarului Metternich rapoarte confidentiale detaliate asupra activității revoluționarilor polonezi cari au găsit aderenți mai ales printre Românii bănățeni.²⁾

Intre materialul arhival privitor la această revoluție, răsoit de mine la Viena, se găsește anexat unui raport al locotenentului Roth din Caransebeș (27 Ianuarie 1835) și câteva exemplare ale Marseileisei tradusă în limba română.³⁾ Cancelarul Metternich, fiind înștiințat de generalul Hardegg, președintele consiliului aulic de războiu, de existența acestor cântece⁴⁾, n'a întârziat să ordone organelor competente de a lua măsurile necesare.⁵⁾

---

1) Cf. Wertheimer Ede, Magyarország és a forradalmi propaganda Századok, 1916, p. 113—114.

2) Cf. Arhiva Ministerului de Interne, Viena, Polizeihofstelle, Fasc. 374|1835.

3) Roth c. Gen. Schneller, Caransebeș, 27 Ian. 1835, ibidem, No. 1497|1835, Fasc. 374|1835.

4) Hardegg c. Metternich, Viena [data a fost distrusă în urma incendiului] ibidem.

5) Metternich c. Sedlnitzky, Viena, 15 Febr. 1835, ibidem „Selbst bey der... wallachischen Nation will die Propagande das Mittel versuchen, welches sie leider mit so reichem Erfolge überall verwendet. Sie will den Geist der Unzufriedenheit und des Aufruhrs durch Schriften, die der Fassungskraft

Marseileisa, scrisă cu litere latine, într'o ortografie fonetică primitivă, este o încercare nedibace de a adapta faimosul cântec revoluționar francez situației locale române. Transcriitorul Marseileisei se vede însă că n'a prea știut românește, căci din textul românesc, în multe locuri, nu poți desprinde înțelesul decât consultând textul francez sau traducerea germană. Prima parte a cântecului revoluționar a fost fidel tradusă în limba română, deoarece primele două strofe au un caracter general revoluționar, care a corespuns și împrejurărilor din regiunile noastre. Incepând cu strofa a treia a Marseileisei se constată tendința adaptării. Așa citim:

„Kum pe watra Romlinilor
Sza rinduaszt Koloni sztrein
Kum Kohorzi Mongolilor
Sza derimeask pe nepotul Romlin“
in loc de:
„Quoi! des cohortes étrangères
Feraient la loi dans nos foyers!
Quoi! ces phalanges mercenaires
Terrasseraient nos fiers guerriers!“

Iar ultimele două strofe ale Marseileisei,¹⁾ neputând fi adaptate, nici n'au fost traduse.

---

der Wallachen angemessen sind unter diese Völkerschaften aussäen und es sollen die Beyträge der Gessellschaftsmitglieder vorerst dazu verwendet werden derley Schriften in Bukarest drucken zu lassen und selbe, sod[ann] mög-[lichst] zu zerbreiten. Da hierbey die Absicht der Oberleiter der Umtriebe auch weniger auf die Aussicht einer Bewegung in der Wallachey als auf den Zweck in diesem Nachbarlande ungestört ihre Pläne ausspinnen zu können und von ihm aus auf unsere Länder zurückzuwirken, so verdient die Verfolgung eines solchen Planes ebenmässig die gemenssenste Aufmerksamkeit von Seite der Staatsverwaltung“.

1) Nous entrerons dans la carrière, | quand nos aînés n'y seront plus. | Nous y trouverons leur poussière | Et la trace de leurs vertus. | Bien moins jaloux de leur survivre | Que de partager leur cercueil, | Nous aurons le sublime orgueil | De les venger on de les suivre. | Aus armes etc.

Amour sacré de la patrie, | Conduis, soutiens nos bras vengeurs! | Liberté, liberté chérie, | Combats avec tes défenseurs! | Sous nos drapeaux que la victoire | Accoure à tes mâles accents! | Que tes ennemis expirants | Voient ton triomphe et notre gloire! | Aux armes citoyens! formez vos bataillons! | Marchons, qu'un sang impur abreuve nos sillons!

Reproducem Marseileisa română:

Haidem fis'or' dela zara
Slobozi ă rezskolat'
Enkotro noi tirania
[: Pe szteag szindserat, redikat :]
Nu auziz woy en pleezurile
Rekni as' ei hingerar!
Ei pun pe prunsi en par
Blasznesk pe muiear en Kolibele
[: La arme oresani:] — Rinduiz
Pre furmele — Heidem, Heidem
Sy szindselor*) — sza spal pe pamunt.

Sé wrei as ei roburi
Despoz' sy Kray Kusvraz'
Sé face ei ku armuri
[: De wream la lung aszkuziz :]
Enkotro noy o wikleasuga
Affara cu szpata pentru zara
De noi tirania astiapta
Sza fiem plekaz! Szupta suguri**)
(La arme etc.)

Kum, pe watra Romlinilor
Sza rinduasz Koloni sztrein
Kum Kohorzi Mongolilor
[: Sza derimeask pe nepotul Romlin:]

Nu potea fie, ka sugul asél
Mai wina szupra de noy
Sza fuga Romlinul napoy
Sy sze tem' de tiranul misel
La arme etc.

Tremurez wandatorii
Sy woy hingear feris'iz
Tremurez, ka grozimi
[: O fie pe arma plitiz:]
Szem sza luptem noy en Kimpina***)
Nu tremurem' nainte de tun'
Dumnezeu ku noy, Dumnezeu ă bun
Or pusz ă pe fuokal en inima
La arme etc.

Dusmani szint iarea uomeni
Sza batem sy ertasem eu nu
Trebuit sza sze arme roburi
[: De ahaia en marekuwinza somun:]
Numa pe s'el iszkoade
Nobil cu szbisu, sy Despotul
Sza win preste ei potopul
De szinds sy lukrem uomenest.
La arme etc.

In Arhiva Ministerului de Interne din Viena se află și o traducere germană litografiată a acestui cântec revoluționar românesc:¹⁾

Hört Jünglinge der Wallachey
Es tönt der Ruf der Freyheit
Erhebt die mit Blut gefünchte Fahne
Und lasst sie flattern gegen die Ty-
[rannen!

Hört ihr nicht rings um euch
Die Donnerstimme eurer Henker
Die eure Kinder an die Pfähle stecken
Und eure Weiber schänden in den
[Hütten!

Auf zu den Waffen Bürger!
Die Heere ordnet schnell und lasst uns
[ziehen
Ihr Blut soll bald die Erde färben.

Seit langer zeit treiben die Despoten
Die Könige uud ihre Helfershelfer
Die scharf geschliffenen Waften gegen
[euch
Doch aufgedeckt ist ihre arge List!

*) sângele lor, **) juguri.

**) E evident „câmpie“, nu poate fi vorba de orașul Câmpina.

¹⁾ Arhiva Ministerului de Interne, Viena, Polizeihofstelle, No. 1497|1835, Fasc. 374|1835.

Drum zieht das Schwert fürs Vaterland,	Veräther zittert! Henker schaudert!	
Und duldet nicht dass uns die Tyranney	Es nahet die Vergeltungsstunde!	
Noch ferner beuge unter ihr verhasstes	Wir stehen zum Kampf bereit in Kim-	
	[Joch	]pina
Auf zu dem Waffen etc.	Und beben nicht von euren Feuer-	
		[schlünden
Vertreiben wollen sie uns aus der Hey-	Denn Gott ist gut, er ist mit uns	
	[math	Und unsere Herzen sind an ihm ent-
Und fremde Kolonien stiften,		[zündet,
Gleich den Kohorten der Mongolen	Auf zu Waffen.	
Um auszurotten uns, der Römer Enkel		
Doch nein! Es bleibe fern von uns die	Doch Freunde handelt menschlich auch	
	[Duld	Gebraucht die Waffen nicht wie Sklaven,
Dass wir das Joch so willig hingenom-	Und wenn ihr schlagt, verzeiht dem	
	[men	Der seinen Willen ändert euch vertraut
Und zugeben, dass der Römer fliehe	Der Adliche aber mit der Peitsche	
Aus Furcht vor den Tyrannen	Und der Despot versinke in des Blutes	
Auf zu den Waffen etc.		[Fluthen
	Auf zu den Waffen.	

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Craiul munților

Poem dramatic

ACTUL I.

Odaie sumbră și joasă; bagdadie din bârne și grătele de fier la geam. Păreții văroși, cu strune albăstriei, accentuiază modestia mobilierului simplu. Mese, pat de lemn, scaune de pe cari s'a cojit vopseaua.

De-asupra patului „Maica Precistă” — unicul decor de care se leagă privirea. Prosopul aninat de icoană — cu bogată înfloritură la capete — e singurul indiciu, că odaia e locuită de-un Român.

Freamăt surd de furtună și zvon de clopot ce palpită de undeva aproape. Bătrânul care stă în apropierea ușii, se 'nchină cu zme-erie, ducând mâna la frunte. Plete călțoase, cămașă murdară, haine țărănești flendurite.

La masa din dreapta, Papiu Ilarian — povârnit peste cărți — aruncă însemnări fugare din condei. Apoi se scoală. Vocea lui are un timbru plin — de-o sonoritate aproape egală cu glasul clopotului.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Scena I-a

PAPIU ILARIAN, MOȘNEAGUL.

Papiu Ilarian: Furtuna!
Moșneagul: Sfântă Vergură.
(făcându-și cruce)
Papiu: S'aprint
(apropiindu-se de geam) Văpăiști de pucioasă și se 'ntind
De jur în jur buluci de nori.
Moșneagul: Ce vremel...
Papiu: Plămânul depărtării 'ncepe-a geme.
(Clopotul răzbate cevași mai puternic)
Să nu mai tragă!
Moșneagul: Cum?
Papiu: (pornit) Să nu mai tragă
Din clopote!...
(pentru sine, văzând că moșneagul se 'nchină din nou)
Popor fără de vlagă.
Moșneagul: S'arată vifor mare.
Papiu: Las' să vină
Distrugătoarea vijelie; plină
De trăsnete, pătrunsă de vâpae,

Să ardă glia până 'n măruntae
Să surpe clădăria omenească
Cum surpi un furnicar; să nimicească
Nedreptele-așezări
(izbucnind)

Să nu mai sune

Din clopote — Să lase să s'adune
Mânia cerului... Prea s'a dedat norodul
Să-i cânte glas de clopote — prohodul.

Moșneagul :
(bolborosind)

Să fie cu iertare că 'ndrăznesc...
Ne-am plânge către scaunul crăesc...
Ni-e singura nădejde...

Papiu : (violent)

Ce-i?

Moșneagul: (tresărind)

O jalbă.

Papiu :

De ce să mai stricăm hârtia albă?

Moșneagul :

Cei dela Curte stau să ne omoare
Să facem clacă 'n zi de sărbătoare;
Ne dijmuesc, ne prigonesc, ne seacă,
E vai de noi, de gloata cea săracă.

Papiu :

Și nu cutează nimeni dintre voi

Să se ridice?

Moșneagul : (chinuit)

Suntem rupți și goi,
Flămânzi și oropsiți.

Papiu : (violent)

Luați ciomagul
Săcurea, coasa!...

Moșneagul: (resemnat)

Nu poate iobagul
Răzbi puterea domnului.

Papiu :

Atunci

N'aveți decât să mergeți între prunci
Sau să bociți alături de femei.
In iasă udă nu s'aprend scânteii.

(De afară se aude bobotind ploaia)

S c e n a II-a

Vuetul de-afară sporește în intensitate. Ușa din fund s'a deschis, parc'ar fi fost ridicată din țâțâni. O figură de om cu pelerină întinsă asemenea unei uriașe paseri de noapte — se prăvale'n odaie. E un călugăr din ordul cerșetorilor.

Pe intrarea întredeschisă răbufnește surd vuetul furtunei
Moșneagul s'a ridicat și apucă tivul capotei să-l sărute.

Papiu : (surprins)

Pe cine căutați?

Moșneagul :

Blagoslovește.

(închinându-se)

- Călugărul:** (întins) Iertați-mă, furtuna mă silește
Să caut un adăpost și întâmplarea
M'a aruncat aicea
(silnic înspre bătrân făcând cruce)
Binecuvântarea
Celui de sus... cu voi
- Papiu:** Sunt fericit
Că ați intrat la loc ferit
In umilita-mi încăpere.
- Călugărul:** Dreaptă
(își scutură pelerina Ți-e inima și vorba înțeleaptă...
de ploaie) Un oaspe 'nfipt în casă nu-i pe placul
Ori-cui.
- Papiu:** (sincer) Săracu-i frate cu săracul.
- Moșneagul:** (se cutremură de răbufnirea unui tunet puternic)
- Călugărul:** (c'un gest Bătrânul tremură ... pe cât se vede
de ură înspre bătrân) Nu-i chiar așa de blând precum ai crede.
- Papiu:** Cum să înțeleg?
- Călugărul:** Nu-și bate capul nimeni
Cu ce se întâmplă 'n țară. Șir de crime
Infiorătoare — jafuri și orori
Se săvârșesc, căci n'avem închisori
Destule.
(Încăperea e violent zguduită de năprazna
furtunii).
- Moșneagul:** Preacurată!....
(făcând cruce)
- Călugărul:** (aprinș) Și pe vârfuri
De țepe — atârnă prea puține stârvuri....
Ne-ar trebui spânzurători cât plopul
De 'nalte, — furci....
- Papiu:** (apăsător) Le-ar mătura potopul
Mulțimii....
- Călugărul:** Ah!
- Papiu:** E greu să înțelegi
Că poate fi dreptate 'n fărădelegi.
Trecutul nostru zbuciumat păstrează
Cu mult mai proaspete-amintiri de groază
Să știm că toate-osândecele supreme
Sunt rodul născocirilor viclene. —
Doar suntem slabi și proști și oropsiți....
- Călugărul:** Imi place cutezanța.
(prepuelnic)

- Papiu:* Mă siliți
Să Vă vorbesc deschis. — Ce vină are
Un neam hulit — ajuns la disperare?
Ingenunchiat în silnică robie...
Batjocurit și prigonit. — Să fie
Pe gliă strămoșească vecinic slugă
Sub un stăpân pornit ca să-l distrugă.
- Călugărul:*
(întrerupând) Infierbântarea glasului n'ajută
Ca să salveze-o cauză pierdută...
Pot înțelege tinerețea... lert
Exagerările, dar în deșert
Va încerca ori-cine a desfide
Eternele-adevăruri
- (Deodată sever și cu
vocea ridicată) A ucide
E 'ngăduit?
- Papiu:* Nu!
- Călugărul:* (întins) Nu! A schinjui?
A pune foc la case? — a jefui?
Desmăț, păgânătate și-anarhie
Vezi pretutindeni....
- Moșneagul:* (sumbru) Cerul e 'n mânia!
- Călugărul:* (cu înver-
șunare sporită) Cutreer drumurile și adun
Pentru biserică. Mi-e greu să spun
Tot ceea ce mi s'a 'ntâmplat să văd
Câtă sălbătăcie cât prăpăd...
Alaltăieri trecând din întâmplare
Pe lângă-o curte boierească 'n care
Știam că stăpânește-un suflet bun...
Un om de-o rară bunătate.... Cum
M'apropiu... Mă opresc... Nu aflu locul
Conacului... îl mistuie focul;
N'a mai rămas decât moloz și scrum
Și doi păreți înalți mânjiți de fum.
- Moșneagul:*
(tânguелnic) Cât mai aștept? M'apucă înserarea
E drumul greu... Trudită-i răsufierea,
Abia îmi târâi trupul pe picioare
Și fiecare strună 'n piept mă doare.
Batrânii-s prigoniți ca niște câni,
Femeile-s cățele la stăpâni,
Copiii pier, bărbații gem a silă —
Cu noi iobagii n'are nimeni milă...
Să-mi faceți jalba, să mă duc.
Ce spune?
- (rugător)
Călugărul: (dispre-
țuitor)

- Papiu :* Un basm banal de pătimiri străbune.
Călugărul : Mințesc nemernicii fără rușine
Acum că scapă de sub iobăgime
Nu mai cunosc nici legi, nici stăvilare.
Urniți din obiceiuri seculare
Se năpustesc înverșunați de ură
Asupra nemeșilor. Ard și fură
Tot ce-i de preț. Dărâmă și doboară
Tot ce le vine 'n drum. Omoară
Copii nevrâstnici și femei gravide
Din tâlhărească poftă de-a ucide.
- Papiu :* Vorbiți din patimă nedreaptă.
Călugărul : Ah!
- Papiu :* Să nu uitați că sunt și eu Valah
Și-mi apăr neamul.
Călugărul : (pânditor) Dacă nu greșesc
Ați zis că...
Papiu : Sunt Român și mă fălesc
Călugărul : Cutezător cuvânt pentr'un slujbaș
Al statului.
- Papiu :* M'aș socoti că-s laș
De n'aș răspunde.
Călugărul : (stăpânin-
du-se) Ce deșartă
Pornire. Nu-i nici un motiv de ceartă.
Aș fi nedemn de haina ce-o port
De-aș provoca 'ntre noi vre-un desacord
(schimbându-și glasul) Mi-e gândul să discut de multă vreme
Cu un cunoscător de legi — probleme
Ce sunt la ordinea de zi
(perfid) Se spune
C'Ardealul va intra în uniune
Cu Țara ungurească
Niciodată!
- Papiu :* (izbucnind) Știți cât e studențimea de-agitată
Călugărul : Ce demonstrații fac și câtă lume
E-alătura de dânșii
(cu glas ridicat) „Uniune sau moarte“.
- Papiu :* (disprețuitor) E o lozincă de paradă...
Nu poate fi condus un stat din stradă.
Călugărul : Și totuși, e-o dorință seculară:
O lege — un trup — o patrie maghiară.
De ce atâta oarbă învrăjbire
In contra acțiunei de unire?

(patetic)

Dincolo iobăgia-i abolită —
Tiranii franți — dreptatea cucerită.
In lupta dârză pentru libertate
De ce nu suntem frate lângă frate,
Uniți în suflet, cuget și credință
Să smulgem mult râvnita biruință.

(Izbucnirea vibrantă e brusc întreruptă de intrarea furtunoasă a unui grup de tineri în frunte cu Nicolae Bârlea.)

S c e n a III.

CEIALȚI. NICOLAE BÂRLEA, BĂTRÂNEANU, PORUȚIU,
OROS, NISTOR, MOLDOVAN și MĂRGINEAN.

Bârlea : Ne strângem, ca sub aripile cloștii...

Paoiu : Bine-ați venit !

Oros : Noroc.

Bătrâneanu : Sunt toți de-ai noștri.
(c'un oftat) Hei, Cloșca de-ar trăi să-și vadă puii !..

Mărginean : Sau Horia, măi.

Nistor : (convins) Ar tremura în Secuie.

Poruțiu : Și s'ar ascunde Ungurii de frică,

Oros : Le-ar mai scădea trufia oarbă.

Moldovan : Pică

Și lancu-al nostru la consfătuire.

N'a vrut să dea nimănuia știre

Că e 'n oraș.

Călugărul : (a tresărit brusc la rostirea numelui ; se uită cu luare aminte jur-împrejurul său ; văzându-se neobservat se strecoară șerpuelnic spre ieșire.)

Bârlea : De l-ar simți, l-ar prinde...

Poruțiu : S'a'tunecat de-abinelea.

Nistor : Aprinde

Opaițul sau vre-o lumină !

Papiu : Stați

Băeți, că toate mi le răsturnați !

(încearcă zadarnic să aprindă un chibrit de părete)

Nu prinde foc.

Mărginean : (căutând prin casă)

Măi, unde ți-e amnarul ?

Oros : (răscolind cenușa din vatră)

Poate mai arde pe sub spuză jarul.

- Bârlea*: (patetic) De-aş şti să-mi smulg lăuntrica văpae
Din mine,— s'ar aprinde vălvătae
Intreg oraşul.
- Nistor*: (auzind că se trăneste uşa în urma călugărului, se
repede într'acolo).
Cineva-i la uşă !
- Oros*: (a reuşit să aprindă aşchia la jarul din vatră; triumfător)
Lumină renăscută din cenuşă.
- Mărginean*: Ce este ?
- Nistor*: Mi s'a nălucit c'aud
Clinchet de cleanţă.
- Poruţiu*: Ce-i ?
- Nistor*: (a ieşit din odaie — lăsând uşa deschisă în urma sa.
Cineva a aprins gazorniţa atârnată de mijlocul grinzii.
Lumina pâlpăe, luată de curent, măbind aspectul sumbru
al odăii).
- Papiu*: (înfiorat) A dispărut...
- Moldovan*: (grăbindu-se să iasă şi el, a dat peste moşneagul
care picoteşte chincit pe laviţa din fund)
Un biet moşneag...
- Bârlea*: Fricoşilor....
- Oros*: Ce face ?
- Moldovan*: Chircit în vine, doarme.
- Oros*: Daţi-i pace.
- Papiu*: (neliniştit) Cel ce-a ieşit a fost de bună seamă
Călugărul.
- Poruţiu*: Ce ?
- Bătrâneanu*: Unul cu-o pulpană
De cioclu; l-am zărit când am intrat.
- Nistor*: (reintrând, — închide uşa)
Nu-i nimeni.
- Bârlea*: (Cu glas mare)
Haide fraţilor la sfat
Se pregătesc evenimente mari
În ţară...
(toţi s'au strâns în jurul lui)
Blajul fierbe ca-un viespar...
Ştiţi că de-acolo vin....
- Bătrâneanu*: Ce veste nouă?
- Poruţiu*: Ce-au hotărît?
- Bârlea*: Sunt împărţiţi în două...
Vlădica şovăe....

- Oros :* Aşa i e firea.
Moldovan : El poartă vina 'ntreagă, că 'ntrunirea
Din ziua Tomii-a fost zădărnicită.
Bârlea : Tocmai de-aceea fierberea-i cumplită.
Bârnuți e apostolul... vrea să concheme
Soborul neamului....
Nistor : Ilariene,
Ce faci?
Papiu : (a mers să deschidă ușa... din prag).
Să mă iertați, — nu-mi aflu starea...
Călugărul...
Bârlea : (continuând) El vrea ca adunarea
Să fie pregătită de noi toți
De tineri, — de mireni și de preoți,
Să se adune 'ntreg norodul țării
Din cele patru unghiuri ale zării
La Blaj., și-acol' să-arătăm ce vrem
Ca neam egal îndreptătit...
Papiu : (din ușă) Mă tem...
Că nu-i semn bun... prea a plecat ascuns
Moldovan : De cine-i vorba?
Poruț : Dă-ne un răspuns.
Papiu : Stătusem c'un călugăr la taifas
Când ați venit — am petrecut un ceas
De vrajbă îndârjită împreună.
Vorbea de noi cu patimă nebună
Și-i lăuda pe Unguri.
Bătrâneanu : O năpărcă...
Nistor : De mi-ar cădea în mâini, l-aș face mărcă.
Oros : Și?
Papiu : Strania ținut'a acestui om
Mă face să mă tem c'a fost — spion...
(Toate privirile se 'ndreaptă încordate spre ușă de unde răz-
bate svon de pași grăbiți)
Bârlea : Tăceți.
Mărginean : S'apropie.
Poruțiu : E zvon de pași.

(Incremenirea momentană contrastează straniu cu violenta intrare
a lui Ioan Rusu și Ladislau Pop, ambii foarte agitați)

S c e n a IV-a.

CEILALȚI, IOAN RUSSU, VASILE POP.

Russu : (violent) L-au arestat pe Florian Micaș.

Bătrânean: (schrâsnind) Călăii-și țin cuvântul.

*Nistor*¹: Unde este?

Bârlea : Cum de-ai putut afla sinistra veste?

Russu : (venind în față, ceilalți fac cerc în jurul lui)

Il aduceau închis într'o trăsură
Blindată cu păreți de tablă sură
Și oblonită cu grătele. Noi
Stăteam din întâmplare amândoi
În drum, mirându-ne, de ce s'adună
Atâta lume; norii de furtună
Intunecaseră vederea. Mi-am făcut
Loc prin mulțime, pân'am străbătut
Aproape — tocmai când îl coborau
Din dubă.

Moldovan : Pe Micaș?

Pop : Il înjurau

Mișeii.

Russu : L-am recunoscut. Era
Inconjurat de zbiri. Se clătina
În mers trudit — credeai acuș, acuș
Că se prăvale. L-aduceau din Cluj.

Mărginean : Nebleznicii,

Russu : Nu m'am putut reține —
Inverșunarea clocotea în mine —
M'am năpustit ca un dement în față
Și dogorît de dor — l-am strâns în brață.

Pop : Ca apa zăticnită'n stavilare
Așa s'a poticnit mulțimea. Sare
Un zbir la noi... Jur-împrejur e holcoț
De glasuri, ura scânteiază 'n colcot
Fierbinte din priviri, iar pumnii zboară,
Prin vânt ca o pădure de topoară,
Și urlă hidra însălbătăcită
Din mii de capete. Inc'o clipită
Și suntem morți... (emoționat) Micaș și-a
[pironit
Privirea'n nori, credea că s'a sfârșit
Cu noi... și lacrima-i curgea șiroaie
Pe obraz.

Papiu: Atunci să încercăm
(ridicând o carte) Intemeiați pe legi să 'nlăturăm
Osânda judecății scelerate;
Doar pentru toată lumea e dreptate.

(Vocea a dominat o clipă atenția celorlalți, de-odată toate privirile se 'ndreaptă spre ușă).

Scena V-a.

AVRAM IANCU, CEILALȚI.

Avram Iancu: Va fi!
(încremenit în prag)
Bătrânean: Avram!
Bârlea: Binea-ai venit!
Avram Iancu: (solemn) Va fi
Și pentru noi dreptate, când vom ști
S'o cucerim prin propriile puteri, —
Dreptatea o impui și nu o ceri.

Bârlea: Eram nedumeriți de felul cum
Va trebui să ne-apărăm.

Avram: (venind în față) Cu tun
Și trăsnete de foc.

Russu: (însuflețit) Așa-i!

Avram Iancu: (superior) Din partea
Vrăjmașilor n'avem cruțare
(luând cartea pe care o ține Papiu în
mână, cu ironie dureroasă)

Cartea
De legi cu paragrafe strâmbe?

— Un lanț

Cu ochiuri de cătușe. Ungur, Neamț,
Săcui, — toți au ținut în jug și silă
Poporul nostru. Vreți dovadă? Filă
De filă e muiată 'n plâns și sânge:
Pecetea împilărilor nătânge
E 'ncremenită 'n fiecare șir
(izbucnind cu amărăciune)
Cartea de legi? Ceaslov de pătimiri...
Decât l-am răsfoi sau l-am întoarce,
Să-i rupem foile din scoarță 'n scoarțe,
Să scriem altă lege 'n loc, mai dreaptă.

Russu: (fremătând) Așa-i!

- Avram Iancu:* Numai nemernicii aşteaptă.
Gem satele de groaza fărdelegii
Stau furcile în cap de deal. Pribegii
Sunt pretutindeni urmăriţi în cale
De zbirii judecăţii marţiale
Şi nimeni nu se mişcă; toţi câţi suntem
Aici purtăm răspunderea... Ne-ascundem
În dosul sarbedelor cărţi de legi
Şi încruntăm sprâncene de moşnegi
Nădăjduind mereu — c'o să se spărie
De nişte unghii cari nu ştiu să zgărie.
- Bârlea:* E adevărat ce spui, la făr'delege
De ce nu le-am răspunde cu ciomege?
Să le-arătăm că nu suntem din pae
Că ghimpele ne roade 'n măruntae,
Că rana-atâtor secole ne doare
Şi nu ne mai supunem la teroare...
- Avram Iancu:* Osânda ni-este pregătită. Câinii
Ne jinduiesc ciolanele. Păgânii
Simţesc că dacă ne lovesc în grabă
Acuma, când puterea ni-este slabă,
Suntem pierduţi. (aprinş)
Vă 'ntreb, — la ce mai stăm
Cu mâna 'n sân? De ce mai aşteptăm?
- Bătrânean:* Cuvântul tău ne ustură ca para
De foc. Stăm la răscrucea sorţii. Ţara
E 'n fierbere. Poporul se ridică
de pretutindeni...
- Moldovan:* Ungurii se 'nfrică
Pe zi ce merge tot mai mult. Li-e gândul
Să ne-amăgească. Spun că 'mpart pământul
Între iobagi şi au vestit prin sate
Că toţi s'or bucura de libertate.
- Avram Iancu: (amar)* Şi că Ardealul o să se unească
Deapururea cu Ţara ungurească...
- Nistor:* Par 'c'au înebunit. Răcnesc studenţii
Maghiari pe stradă imnu 'ndependenţii
- Poruţ:* Imnul lui Kossuth Lajos —
- Pop:* „Uniune
Sau moarte“, — e lozinca.
- Oros:* Altă lume
Visează sub drapelul tricolor
Şi cine nu-i urmează-i trădător.

- Avram Iancu:*
(poruncitor) Noi nu îi vom urma nicicând. Unirea
Inseamnă pentru neamul nost' pe rea
Le-am fost destule veacuri de ocară
Răbdând umili prigoana milenară
În jug nedemn. Chiar dacă ei ar vrea
Să ne-uşureze soarta, n'ar putea
Schimba nimic. Braţara lor să fie
De aur, — pentru noi e tot robie.
Pe Florian Micaş l-au arestat.
- Russu:*
Avram Iancu: De-ar fi 'ndrăznit l-ar fi asasinat
Zmintiţii!... (De-odată violent)
Nu 'nţeleg, că vor rodi
Seminţele supremei energii?
Că vor căli 'n noi suflete de-oţel
Să răsplătim lovirile la îel?
Decât să mai tânjim în umiliri,
Mai bine moartea...
- Tofi* (cu 'nsufleţire) Moarte de martiri!
- Bârlea:* În Blaj e mare vălvătaie. — Ştirea
Ca 'ngăduit guvernul întrunirea
Le cincisprezece Mai, — e-adevărată,
Avram Iancu: N'ar fi putut împiedeca'nc'odată
Venirea gloatelor, ca'n ziua Tomii.
Se vede că s'au înfricat baronii...
- Poruţiu:*
Bârlea: Trufia lor e-ajunsă la soroc.
Intreg Ardealul s'a mişcat din loc.
Vin solii şesurilor ungurene,
Vin fraţii plaiurilor bănăţene...
Din Maramurăş până 'n Făgăraş
Toată suflarea freamătă spre Blaj.
- Avram Iancu:*
(mândru) Şi Moşii mei?
Voi nu-i cunoaşteţi încă...
Un gând, o inimă, un trup de stâncă. —
Stejar crescut din glia strămoşească
Cereasca boltă 'n umeri s'o proptească.
Sd enţos, flământ, batjocurit, sârmanul
Slujeşte unui singur idol: Neamul...
(sumbru)
Când munţii noştri s'or urni la vale
E vai de-acei cari le vor sta în cale!
- (În geamul din stânga se aud ciocănituri violente. Se pro-
duce o subită mişcare de emoţie. Singur Avram Iancu îşi pă-
strează calmul desăvârşit; merge la geam şi deschide. În gardina
ferestrii apare faţa lividă a lui Amos Tordăşan)

Scena VI-a.

- Tordășan:* (gâfâind) Cărarea 'nspre grădină..
Mai mulți inși: Ce-i?
Avram Iancu: Ce zici?
(încruntat)
Tordășan: (arătând) Cărarea-i liberă, fugiți p'aici..
(Agitația lui li se comunică și celorlalți)
Bârlea: Nu te'nțelegem.
Mai mulți: Ce s'a întâmplat?
Tordășan: Jur-împrejurul căsii s'au postat
Patrula de soldați.
Nistor: (îngălbînind) Suntem pierduți.
Avram Iancu: Tăcere!
Mărginean: Vin.
(auzind zgomot)
Avram Iancu: (tăios) Cu spaima nu ajuți
Nimica.
(scrâșnind) Povestește! (A mers la ușe și
a întors cheia. E teribil la înfățișare).
Tordășan: Este ordin
Că sub pretext de-a preveni desordini
Din cauza 'ntemnițării lui Micaș
Să v'aresteze.
Mai mulți inși: Cum?
Avram Iancu: Nu suntem lași
Și-i vom primi așa cum se cuvine.
Tordășan: Vor capul lu Avram.
Avram Iancu: Cu-atât mai bine.
Tordășan: Au împânzit orașul cu spioni,
Să cerce casele, să cearnă om
De om.
Papiu: (trăsărind) Călugărul.
Tordășan: Să-i prindă urma.
Avram Iancu: Dând în pastor, se risipește turma.
Tordășan: Am prieteni înt e Unguri, — dela ei
Am știricit urzelile. Pe-acei
Pe cari îi vor putea să-i prindă vii,
Li vor înmormânta în pușcării. —
Pe Iancu l-a văzut sau l-a sîmțit
Fără de veste vre-un nelegiuit
De-al lor.

Papiu: (dureros) Călugărul mișel.
Mărginean: Trădare.
Oros: Ce facem?
Bârlea: Iancu e'n pericol mare.
Avram Ianca: De mine nu vă fie frică. — Am
Incredere în Cel de sus, — în neam
Și'n legământul nostru. Vrem
Să mergem la izbândă. Nu mă tem
De ei. A noastră-i ziua cea de mâne.
La luptă frați! — Deșteaptă-te Române!

(La ușa din fund s'a produs dintr'odată zgomot puternic de arme. Cineva zgâlțâie canaturile ușii. Paturi de pușcă trosnesc în lemn. Avram Iancu a stins lampa izbind în ea cu cârja moșneagului, urmându-și tovarășii, cari scapă burdușindu-se pe fereastra din stânga).

Scena VII-a.

MOȘNEAGUL, ZBIRII.

(Zarva de-afară se n'teștește. Moșneagul s'a fost trezit din somn la ultimele cuvinte ale lui Iancu — și se ridică pătruns de groază).

Zbirii: (de-afară) Deschideți!

Moșneagul: (inlemnit) Doamne iartă-mă!

Zbirii: Deschide-ți!

O voce de comandant: Forțați intrările!

Moșneagul: (slab) Nu mă ucideți!...

Vocea comandantului: Porunca legii.

Zbirii: (brutal) Spargeți și zdrobiți!

(Agitația și tumultul de-afară a spor t considerabil. Lovituri surde așchiază lemnul. Ușa cedează. E întunec. O poteră numeroasă năvălește în odaie).

Zbirii: Aduceți torțe!

Moșneagul: Nu mă omoriți!

Zbirii: Nu-i nimenea.

Vocea comandantului: Aduceți torțe!

Moșneagul: Vai!

Unul dintre zbiri: Cine-i acolo?

Vocea comandantului: Puneți mâna!

Alt zbir; Stai!

Mai mulți zbiri: L-am prins.

(Învălmășala e mare. În prag a apărut un soldat cu o torță fumegândă. Nu se lămurește încă bine situația. Multe uniforme și în mijlocul acestora se conturează silueta moșneagului îmbrăncit de zbiri).

Comandantul: Aduceți-I încoace!

Unul dintre zbiri:
(alergând la fereastră) Au scăpat.
Aici e geamul larg deschis

Alt zbir: Păcat.

Un sergent: Plecați în urma lor!

Comandantul: Cum ai ajuns
(cătore moșneag) aici?

Moșneagul: Iertare.

Alt sergent: Unde s'au ascuns?

Zbirul dela geam: Acolo se mișcă ceva ..
(ridică arma — ochește și descarcă)

Comandantul:
(tresărind) Ce-i?

Zbirul dela geam: E beznă

Moșneagul: Și nu se vede. Am slăbit din gleznă..
Mă părăsesc puterile.

Unul dintre zbiri: Ai vrea
(hohotind) Să te ținem în brațe? Na proptea!
(Îl ghiontește brutal cu patul puști.)

Comandantul: Lăsați-l! (încrunțat)
Cine-a fost aici? — să spui.

Moșneagul: Eu nu cunosc porecla nimănui.

Sergentul: Minciuna nu te scapă.

Comandantul: Pe Avram,
Pe Iancu l-ai văzut?

Moșneagul: Optzeci de ani
Am împlinit în umilință.

Sergentul: Lasă
Sporovăiala...

Comandantul:
(poruncitor) Cine-a fost în casă?

Moșneagul: Nu știu.

Comandantul: Nemernicile vrei, să 'ncurci
(zbierând) Dreptatea?

Sergentul: Te vom spânzura în furci
(amenințător) Și carnea ți-o vom sfâșia pe roate.
Comandantul: Câți inși au fost?
Moșneagul: Nu știu.
Sergentul: Ți-om scoate
Lumina ochilor.
Unul dintre zbiri: (a ridicat patul armei de-asupra capului
moșneagului).

Mă!
Spune, câine,

Comandantul: Ce-ai auzit?
(scâșnind din dinți)

(Făclierul cu torța în mână s'apropie simbolic).

Moșneagul: (se'ntramă sub impulsul aducerii
aminte, — cu lacrimi în ochi, ca un bătut
de rugăciune)
Deșteaptă-te Române!

(C O R T I N A)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Flori creștine

de Al. Lascarov-Moldovanu

Clipa mâniei

Un prieten îmi povestea :

— „Eu, dragul meu, aș putea zice că-mi datoresc viața acestor zece ani din urmă, unei singure clipe.... Ascultă, te rog..

Era ceasul amiezei. Ieșeam să merg spre casă. Lume multă — și, ca la ceasul acesta, nervoasă, cu sau fără motiv. Eu însă, eram destul de liniștit. Pășeam cu grijă peste micile bălți pe care ploaia le făcuse pe stradă — și mă gândeam la cine știe ce.

Și, deodată, din senin, iată întâmplarea.... Că eu am dat peste el, — că el a dat peste mine, nici acum n'aș putea să deslușesc : mă ciocnesc cu un domn care era foarte grăbit. Subit, — ca și cum ar fi fost suptă de-o gură nevăzută, toată liniștea mea dispăru... O pereche de ochi bulbucați trimetea spre mine o arzătoare văpaie de ură, iar urechea îmi fu isbită de lovitura unei injurături murdare.

Vrui să tac — și să trec mai departe, dar omul acela părea lipit de ființa mea, — voia numai decât să mă târască după el, cine știe pe ce târâm de pierzare.... Poate că chiar era diavolul.... Gura lui se crispase într'o rânjitură oribilă, iar privirea îi devenise fosforescentă.

Simțeam că-mi pierd cumpătul. Strânsei cu putere mânerul bățului și-mi prinsei cu dinții buza de jos, până la sânge.

Dar clipa se prelungea, vitregă și pierzătoare.

Peste voia mea, omul mă trăgea după el, urlând insulte și sudalme....

Atunci, am ridicat bățul...

Simțeam atâta putere furioasă în brațul meu, încât dacă l-aș fi prăvălit spre țeasta insultătorului i-aș fi sfârâmat-o.

Dar în fărâmele clipei aceleia, dintr'odată, într'un tablou ireal, sufletul a văzut toată imensitatea urmării... Un baston căzând ca un drug de fier pe capul unui om... Sânge improșcat... Omul șovăește... Cade... Vin alții... Huet, ca o apă care vine de nu se știe unde... Un om mort pe trotuar... Soldați ducând între baionete pe făptaș... Cercetare... Temniță..., O sală mare... Doisprezece jude-

cători.. „Da, acuzatul e vinovat că a aplicat cu voință lovituri care au cauzat moartea...” O poartă mare să dă în lături... și un oncaș intră... Intunec...

Dar tot atunci, suprapus peste acest fulgurant tablou de groază, am văzut, așa, sus, colo... pe Domnul răbdărei și-al iubirei, întinzând mâna spre mine. Și am auzit — da, fără îndoială, am auzit — prin duh, porunca blajină: „Nu lovi!...”

Toate acestea au alcătuit o clipă numai, — clipă de care a atârnat toată viața mea de-atunci încolo.

Bastonul a căzut, — dar a căzut alături... Nu mai știu, precis, ce-a fost pe urmă... Știu atât că peste puțin, m'am simțit luat de niște brațe prietenești — și am auzit zicându-mi-se: „Ce erai să faci?!...” Era un prieten al meu care întâmplător trecea pe-acolo. Eu tăceam și simțeam cum pe una din pleoape o lacrimă grea părea că vrea să-mi închidă ochiul — și tot așa pe cealaltă pleoapă... Se vede că plângeam...

Și iată, prietene, cum viața mea de-atunci încoace se datorește în totul acelei clipe...”

„Fii vesel!...”

Vine la mine, într'o zi, un om năcăjit și-mi spune:

— „Domnule, iată am cumpărat dela magazinul... o mașină pentru trebuința meseriei mele. M'am îndatorat a o plăti în rate. Am plătit până acum două luni, când am rămas în urmă. A venit, mi-a luat mașina, — și acuma îmi cere o mulțime de bani ca să mi-o dea, Is mort fără mașină. Iată am adus cât datoresc, mai mult cheltuelele — și nu vrea. Cere ceea ce nu datoresc. Rogu-te, hai cu mine — și nu mă lăsa, că nu pot face nimic fără mașină... Imi vine să iau câmpii...”

Omul vorbea cu atâta năduf, că m'a atins la inimă. Nedreptățirea era așa de limpede, încât simții o pornire împotriva negustorului necinstit și rău.

Am zis năcăjitului:

Iată, merg de îndată — și am să-i fac un frumos de n'o să-i placă...”

Am plecat așadar cu omul.

Pe drum, simțeam cum pornirea mea crește împotriva negustorului, care profită de nevoia omului, ca să-i smulgă un ban nedatorit. Minteă aduna gând lângă gând, poruncind sufletului să se aprindă, — iar gura, peste voia ei, șoptea micile explozii ale gândului: „Să vezi ce am să-i fac, ticălosul!“ — Și gândul, mai departe: „Un om năcăjit, cu o casă de copii... Să profite de nevoia lui... Ar trebui, să-l bați, uite-așa... și să-i spui: „Cum, răule. nu ai milă de...“

Mergeam — și mă simțeam plin de furie năroadă.

Și iată am ajuns la ușa negustorului.

O clipă, mă oprii, dându-mi seama că trebuie mai întâi să-mi iau respirarea gândului...

Atunci, — o, atunci, s'a petrecut ceva foarte însemnat.

Am simțit, cum din ținutul nebântuit de furie din sufletul meu, vine o adiere de pace, ca o lumină; iar urechea duhului meu a auzit limpede, un mic glas de argint: „Nu intra așa, — lasă la prag mânia ta. Fii vesel — și vei isbui...“

Ca și cum ar fi bătut un vânt lăuntric, într'o clipă n'am mai aflat nicăiri pornirea mea, ci simțeam în mine o bucurie, pe care o voiam revărsată prin vorbe bune și glumețe...

Deschid ușa — și când ochii de-acolo s'au îndreptat spre mine, i-am și văzut prinși de bunătatea veselă, care, de sigur se scurgea din ochii și de pe fața mea.

Imi spun numele.

Atunci, un domn, plin de cuviință și surâzător, îmi spune:

— „A, sunt încântat să vă cunosc... Chiar ieri am terminat de citit o lucrare a dv...“

Ca un fulger mi-a trecut prin cuget: „Ce făceam, dacă lăsum pornirea în voia ei?!...“

Am stat un sfert de ceas de vorbă, — am râs, — am glumit, — toți cei din magazin stând ciucure în jur, ca să asculte... și, la urmă, le-am arătat pentru ce venisem.

Să înțelege că toți au sărit să mă ajute. Unul mi-a scăzut procentele, altul cheltuețele, — o domnișoară a mai șters niște zecimale, — iar servitorul a scos de îndată mașina din magazie și a încredințat-o omului, care stătea pușintel cam deoparte și nu pricepea chiar bine de tot cum se capătă atâtea bunătăți, printr'o simplă discuție literară...

Când am plecat, toate mâinile s'au întins cu plăcere spre mine, — și mi s'a părut că un băetan care ascultase cu interes convorbirea, chiar a și șoptit: „Mai veniți pe aici, domnule...”

Când m'am regăsit în stradă, mi-a fost o mare rușine de mine însumi — și mi-am zis: „O, — tu, omule, — Dumnezeu ți-a dat arme bune ca să cucerești sufletele altora, — și tu gonești să pui mâna pe ghioagă!...”

Era singura umbră a isbândeii ce repurtasem...

Poveste

Sub cedrul uriaș ce adăpostește micul lăcaș al lui Iosif, stă Maria în genunchi și se roagă. De trei zile nu și-a văzut fiul. Când a venit în urmă Isus la ea, a spus că se duce să cineze cu ucenicii lui. Și nu l-a mai văzut de-atunci.

Visuri grele tulbură somnul Mariei. Vedenii urâte ațin calea gândurilor ei mereu.

Cum sta așa, sub cedru, în genunchi, doi corbi trec croncănind pe de-asupra capului ei. Ridicându-și ochii, Fecioara vede apusul de soare însângerat. Printre ramurile copacului se furișau două raze. Păreau două suliți de aur îndreptate spre inima ei. O prevestire de primejdie, de moarte. Și ridicându-se de jos, mama lui Isus porni hotărâtă spre cetate.

Lung și greu era drumul pe care pornise Maria. Picioarele ei se poticneau de pietre și se 'ncâlceau în mărăcini. Boabe de sânge curat pătau cărarea, ca niște floricele mici. Dar ea nu simțea nimic. Inima-i striga să se grăbească.

La poalele unei păduri, un șarpe uriaș îi tăie de-a curmezișul calea. Și-a trebuit să se oprească mama lui Isus, până i-a deslegat dihania drumul.

„Fii blestemat“ — rosti ea supărată — „să-ți rostogolești de-a-pururi trupul greșos pe bolovani. Nimeni să nu te iubească și să fugă de tine toți!“

Și Maria merse mai departe. Broboada ce-i acoperea capul îi alunecase pe umeri, pașii ei oboșiți se 'mpleteceau. Dar era mult încă până 'n cetate.

Mergând așa, ajunsese la o băltoacă. O broscuță o întrebă: „Unde mergi Maică, așa supărată?“

„Merg, broscuță dragă, să caut pe fiul meu. Nu cumva l-ai văzut trecând pe-aici? E frumos ca soarele și bun ca pâinea cea albă.“

„Cei cari au trecut pe aici nu erau așa cum spui“, grăi broscuța, „Dar, Maică, nu te mai tulbura. Tu vei găsi pe fiul Tău, dar eu am avut nouă pușori și pe toți mi i-a omorât o roată de car.“

Induioșată, Maria o binecuvântă: „Să mori broscuță și să nu te 'mpuși.“

Soarele scăpătase. O boare lină răcorea acum obrajii sfintei. Dar inima ei chinuită n'o putea răcori vântul. Nori grei, răsăriți pe cer fără veste, goneau și ei spre cetatea Ierusalimului. Fecioara iuți pașii. Dinspre cetate venea un om c'o secure 'n mână. Ea se rugă de el să-i spună, dacă n'a văzut pe fiul ei. Și omul îi răspunse: „O fi poate unul din cei trei tâlhari pentru care am făcut eu crucele ca să-i răstignească.“

„Vântule“, — se rugă atunci Maria cu desnădejde — „ia-mă pe aripile tale“. Norilor, ridicăți-mă la voi și mă lăsați să cad la picioarele fiului meu iubit!“

Dar norii n'aveau cum să-i ajute, că și pe ei vântul îi mâna. Atunci simți Maria că pașii ei nu mai atingeau pământul. Ușoară ca un fulg, toată povara trupului îi plutea pe de-asupra câmpului miresmat, fără să strivească picioarele ei florile plăpânde. Trecea ca săgeata peste scăeși și măcăcini, peste prundișul ascuțit al drumului, fără ca gleazna ei să sângereze și vestmîntul să i se sfășie. Nu mai era trupul ei trudit precum fusese, ci dimpotrivă, se părea că s'a trezit acum dintr'un somn odihnitor.

Și fără să-și deie seama cum s'a întâmplat, Fecioara s'a trezit de-odată în fața crucii pe care era răstignit Hristos..

Câtă durere încape într'o inimă de om, ea, mama lui Isus, a dat dovadă. Căci l-a văzut pe fiul ei pironit pe cruce și inima i-a sângerat ca și rănilile Lui. L-a văzut pe cel drept batjocorit și ochii ei nu orbiră la această vedere. L-a văzut murind în cumplite chinuri și ea trăit-a mai departe. A crepat pământul, s'a frânt catapeteasma bisericii în două, dar inima omului a fost mai tare și decât aceasta.

Neagră și grea era noaptea, ca păcatul săvârșit de Jidovi. Prin noaptea aceasta treceau, uluiți acum, cei cari ceruseră răstignirea lui Isus. Mulți își băteau pieptul și se loveau cu pumnii în cap. Numai cărturarii, ca s'arate poporului că nu le pare rău de ce-au făcut și nu se tem de nimic, se adunară la un loc să pe-treacă.

Purtându-și durerea, târziu, trecu Maria pe la casa aceasta, văzu ferestrele luminate și auzi glasuri vesele înlăuutru. Sdrobită, căzu în genunchi, cu pieptul pe-un bolovan mare așezat la țâțâna porții. Bolovanul ca ceara se topi.

O slugă, văzând minunea, spuse celor ce petreceau, iar aceștia au dat poruncă să fie adusă femeia înlăuntru.

Când intră Maria, Jidovii cari aveau cupele pline cu vin vechi, o îmbiară, zicându-i că se cade azi să'nchine și ea.

„Voi beți sângele fiului meu pe care l-ați răstignit“, — răspunse Sfânta. Și când Jidovii voră să ducă păharul la gură, au luat seama că e sânge într'ânsul și nu vin.

„Voi răilor mi-ați ucis fiul, pentrucă era bun și drept“, — urmă Fecioara.

„Și era Dumnezeu“, — grăi în batjocură un Jidov.

„El este Dumnezeu și peste trei zile va învia ca să-l cunoașteți toți.“

Când rosti Fecioara aceste cuvinte, tocmai intra un servitor, aducând pe tavă un vas mare cu supă fierbinte de cocoș, și-l așeză în mijlocul mesei.

„Mario“, — grăi acum Jidovul din capul mesei — „atunci va învia fiul tău, când acest cocoș din oală va bate din aripi și va cânta de trei ori cocoșește.“

Nu isprăvi bine vorba și cocoșul se ridică pe marginea vasului, bătu puternic din aripi și cântă stropindu-i pe cei din jur cu supă fierbinte. Pe unii i-a orbit, alții s'au ales cu răni pe față, iar cei puțini cari au scăpat teferi, văzând nenorocirea celorlalți. se de-părtară uimiliți pe la vetrele lor.

Ecat. Pitiș

Bairam

*Pentru lauda făpturii tale
Am răpus bătalul cel mai bun;
Primenitu-m'am. Și zici: arar zăbun!
Și-aburește vinul în pocale.*

*Pentru cinstea casei mele, iată,
Ostenesc privirea la pământ
Să cutezi în taină, ca un vânt,
Pragul alb de marmură curată.*

*Osteneala mea puțin înseamnă
Față de fiorul nestemat,
Mersul când ți-l simt apropiat
Ca un șipot limpede în toamnă.*

*Tu mi-alungi din suflet o povară
Negrăită, care m'a cuprins;
Par'c'aștept în nopți cu focul stins,
Mut și groaznic, pașii grei de fiară.*

*Vino, fără șoapte 'n glas, eterne,
Să gustăm o clipă de ogoi:
Cer răscumpărare, surd, în noi
Toți strămoșii noștri din caverne....*

Dumitru Olariu

Secere de aur ...

<i>Secere de aur</i>	<i>Mi-a cercat la uşe</i>
<i>Ce luceşti pe cer,</i>	<i>Şi-am ştiut că-i ea,</i>
<i>Vrea să-mi ducă moartea</i>	<i>Căci, să-mi spargă pieptul,</i>
<i>Sufletul stingher.</i>	<i>Inima-mi bătea.</i>

*Azi s'a dus aiurea,
Mâne vine iar,
Şi eu ştiu că mâne
Nu vine 'nzadar.*

Ecat. Pitiş

SONET

BCU Cluj / *Pentru Cincinat* brary Cluj

*Domol, prin cetatea lăzilor cu flori,
A mai trecut o ladă înflorită --
Cu lacrimi — când ora împlinită
Şi-a'ntins strigarea negrelor culori.*

*Surâs celest pe buza-ţi veştejită
S'a arcuit în ritm de stinşi fiori —
Şi n'ai mai prins nou ţipăt de cocori
În melodia harnic isvorită....*

*Cuprins în adevăr şi joc de ace
Prin brazdele aripilor metale,
Va merge banu-ţi vorbeii peste vânturi.*

*Ca tine nu mai ştie să îmbrace
Azi, nimeni, frumuseţi medievale
Subt jertele de rime şi avânturi.*

I. Ch. Severeanu

Guarda e — passa...

*O desiluzie mai mult?
Atâtea mi-au ieșit în cale!
Bârfeala nici n'o mai ascult,
Intr'astă-a „plângerilor vale“!*

*Durerea m'a împlătoșat,
Intreb când inima-mi svâcnește,
Nu-i duc căldura la mezat,
Lucrez cum ea îmi poruncește.*

*Și când văd criminal venin
Că'mproașcă inimi înrăite —
Privesc și trec — un pelerin
Spre locuri clare, însorite...*

Sibiu, 14. VI. 1932.

Horia Petra-Petrescu

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Rugăciune

După Ilie Ehrenburg*)

*O, Doamne, cine-ar îndrăzni
Azi să se roage numai pentru sine?
Ne pedepsește Tu, pe răi, pe păcătoși!
Dar pe copii... o, 'ndură-Te de dânșii !...
De ei, ce se apropie
De-olaltă toți, speriați, de-aud o pușcă;
De ei, cari — plini de sgomot —
Pe ulițe se joacă: „Revoluția“;*

---

*) Unul din poezii și romancierii cei mai de seamă ai Rusiei de astăzi.

De ei, cari vând edițiile de seară
Ale ziarelor cu vorbe incendiare
Și nu pricep de ce ne clătinăm
Ca îmbătați de le-ascultăm cuvântul
Ce pare-un ciripit; —
De ei, cari își ascund sub plăpomi,
Să nu le facă-un rău, dragi jucărele;
De ei, ce-așteaptă pași la ușa lor :
„Când se întoarce tata?“
O, 'ndură-Te de ei, de toți, de toți!
O, Doamne, făr' de ei ar fi pustiu și groaznic !
Ar fi moartea cu noi!
Ne lasă bucuria
Și cea mai de pe urmă din nădejdi!
O, Doamne, dacă n'am mai auzi
Un râs sglobiu de copilaș sburdalnic,
Am da uitării cântecul vâlcerei
Și foșnetul mesteacănului prins de vânturi —
Și am uita pân' chiar și glasul Tău!
De n'am vedea vre-un ochiu de copilaș
Noi am uita sclipit de stele, noaptea,
Și cum se sting când vine aurora —
Și am uita chiar și privirea Ta!
Nici n'ar mai sta truditul om vreodată
La marginea de pătuleț, să spună :
„O, Doamne! bine mă mai simt!
Am bucurii măreț sălășluite!“
....O, lasă-ni-i! Ne mângăiem cu dâșii!
Copiii-s doar' fusceii dela scara
Pe care chiar și cel mai păcătos din noi
Se urcă'n cerul Tău, cerescele Tată!...

Traducere liberă de **Horia Petra-Petrescu**

Amurg basarabean....

*Răscruciul de fântâni, cu furcile 'negrite
Și troița cu Cristul, prins în cue,
Inoadă căi, de zare troenite
Și tae drum de deal, spre cetățue.*

*Și ritmic, scârțând, o roată 'ntr'o grădină
Aruncă apă, clipocind în gărlă ;
La cruce, un drumeț demult, încet se 'nchină...
Un pâlc de oi, pe vale, se'ndrumă către târlă.*

*Și case de răzeși, în mreje de vecerne,
Se pierd printre livezi, cu prispele albite ;
Iar dela schit, o toacă chemările își cerne
Pe văile pierdute, în seară 'ncremenite.*

---

*Răsar, acum, din vreme.... domnești procesiuni,
Cu Ștefan — Domnul Țării — urmat de pârcălabi...
Se 'ntroarce dela Nistru... a potolit furtuni ;
Și-a 'nseninat pământul, mărit de „Basarabi!“*

Chișinău, Iunie 1934.

Gheorghe D. Banu

Intuneric

Din desfășirea de genune
— Venind grăbit, cu pas omeric —
S'apropie, cu zi ce trece,
Mereu flămândul întuneric.

Și gura-i largă, fără funduri,
Imi roade mintea chinuită:
Azi mă mai simt stăpân pe clipe,
Dar mâine poate să mă 'nghită.

Sau, poate, chiar și astăzi moartea
Mă va 'nghiiți, răsându-mi sec,
Și n'oi putea, cuprins în beznă,
Nici să mai plâng sau să-mi petrec.

N'oi mai putea simți durerea
Nici vorbele de mângâieri,
Va fi tăcerea cea din urmă
Ce-adoarme ritmul de păreri . . .

Oare 'ntunericul haotic
Mă va 'nghiiți pe veci de veci,
Robind simțirea și cuvântul
In brațele-i atât de reci?

După sfârșiri de veacuri multe
Mă voi renaște iar din haos,
Sau, poate, odihnirea-mi mută
Va fi, atunci, etern repaos? . . .

Atâtea gânduri aiurite
Se împletesc în spaima minții, —
Dar simt îndemnuri de nădejde
Din mângâierile credinții.

Și dacă taina învierii
N'ar fi decât un basm himeric,
Aș vrea ca încă astăzi moartea
Să mă cufunde 'n întuneric.

Sextil Vodă

Cu trenul și toamna

*Arbori mă salută'n broderii de nori
Aruncându-mi grabnic zâmbetul lor rece,
Căci cu mine-odată însăși toamna trece
Și-și ritmează plânsu'n fier și în fiori.*

*Prin aceleași roșii gări rudimentare
Mă așteaptă anii 'ndoliați de ieri....
Dar cu alte umbre, șubrede tăceri
Mă pătrund ca fumu'n săli de așteptare.*

*Sboară brâie 'nchise cu tristeți de plumb,
Iar deasupra joacă'n chiot negre iele,
Când printre răvașe lungi și paralele
Văd multiplicare aripi de hulumb,*

Florica Ciura

Dări de seamă

Cărți și broșuri:

Păr. Octavian Popa: *Făgărașul sub Domnii Munteni*. Extras din Anuarul Gimnaziului de fete din Făgăraș pe anul 1933/34).

Di O. Popa, autorul interesantului studiu asupra voevodului ardelean *Ștefan Mailat*, apărut în coloanele „Țării Bârsei“, încearcă să ne dea, în rezumat, o istorie a stăpânirii românești asupra țării Făgărașului și a străvechei ei cetăți cu acest nume. Este de sigur o încercare temerară, dată fiind lipsa cea mare a documentelor și haosul în care se găsește și astăzi marea și importanta chestiune a descălecatului lui „Negru Vodă“, căruia autorul năzuiește să-i dea o explicație cu totul originală. E sigur că Făgărașul a fost locuit de Români și în veacul de mijloc și că el a avut și stăpânitori români. Insuși întemeietorul istoriografiei critice maghiare a Transilvaniei, Iosif Kemény, recunoaște că ținuturile românești ale Hunedoarei și ale Făgărașului n’au fost transformate în comitate ungurești decât foarte târziu (*Über die Entstehung der ungarischen Komitate in Siebenbürgen in Kurz. Magazin für Geschichte Siebenbürgens*, Brașov, 1844, vol I, p. 230). Dar, cum se va putea dovedi că la 1290 el era stăpânit de „Tihomir tatăl lui Basarab“ (p. 11.) și că acest Tihomir ar fi fost identic cu „Radu Negru“ al cronicelor noastre vechi? Cum se va putea dovedi că faimosul Ugrinus dela 1291 n’a stăpânit niciodată Făgărașul? *Este fără îndoială un adevăr în tradiția descălecatului de câtră Ardeal a unei părți a Țării Românești, dar acesta trebuie adus în legătură cu descălecatul „Cruciaților Hierosolimitani ai Hospitalului Sf. Maria“ (Cruciferi de Hospitali St. Mariae.... Hierosolymitani), cari par a se fi înrudit și cu voevozii noștri*. Căci, ce altă explicație s’ar putea da inscripțiilor cu majuscule gotice *Ave Maria* de pe inelul lui „Radu-Vodă“ și *Hilf-Ghot* de pe inelul lui „Udobă“ din noile descoperiri dela Curtea de Argeș? (Vezi Buletinul Monumentelor istorice, Anul X—XVI, București, 1923, pag. 63 și 66). Una din cele mai importante fortificații ale acestor cruciați din Țara Bârsei poartă și astăzi numirea: „Cetatea Neagră“ (Schwarzburg ung. Feketehalom). Românii numesc chiar și astăzi contraforturile munților dela Apus de ruinele puternicei lor cetăți Marienburg (Feldioara): Măgura Neagră. În regiunile vecine cu Țara Bârsei și pasul Buzăului, stăpânite odinioară de ordinul Cruciaților Hospitaliți, — care ajunseră în harță cu regele Andrei II, dar cărora fiul acestuia, Bela IV, le dăruie din nou, la 1247, „întreagă Cumania“ (totam Cumaniam) dela Sud-Est de Carpați, — mai multe înălțimi strategice poartă și astăzi numirea de Muntele *Negru* (Feketehegy); iar râul și ținutul dela poalele lor,

prin mijlocul căruia trec mergând spre pasul Buzăului ruinele unui lung zid de apărare, este numit și astăzi de Săcuț „Straja sau garda Neagră“ Fekete-ügy). Nici nu mai vorbim de cuvântul Kereszt-Ur (*Domnul Cruciat*), care dăinuiește până astăzi în numele mai multor localități săcuiești. N'ar trebui deci căutată originea numelui lui *Negru Vodă* și a numelor geografice de mai sus în *Îmbrăcămintea neagră* și în *crucea neagră* de pe pelerina albă a membrilor Ordinului Sf. Maria al Hospitaliților teutoni ierosolomitani? Chiar și vechea emblemă cu *trei capete de Arapi* a Țării Românești ar putea să stea în legătură cu expedițiile împotriva Saracenilor, ale luptătorilor cruciați intemeietori de asociații cu adevărat umanitare și creștine, care au putut cuprinde în sine și fruntași din țările noastre, precum se știe că au participat la ea și fruntași din Ungaria. Iată câteva puncte nouă de orientare istorică, dela cari s'ar putea ajunge mai curând și mai ușor la deslegarea încălcitei probleme a lui Negru-Vodă! — Din faptul că după 1291 Românii nu mai sunt pomeniți cu numele ca făcând parte din dieta Ardealului, nu însemnează că ei și cnezatele lor „au dispărut ca națiune“. Incă după aproape un secol, la 1364, Românii din comitatul Bereg, cer reginei-mame Elisabeta să le permită „a alege și ei din slobodă voia lor, un *voevod românesc, precum au și alți locuitori români din Maramureș și alte părți ale regatului Ungariei*. (I. Mihályi, *Diplome maramureșene din sec. 14 și 15*, Sighet, 1900, p. 55). În ce privește bibliografia atragem atențiunea autorului asupra publicațiilor conțelului Kemény (*Terra Blacorum*, etc.), din „Magazinul“ citat al lui Kurz, și asupra lucrării istoricului sas W. Schmidt, *Das Schloss, Fogarasch*, în revista „Transilvania“ a lui E. A. Bielz, anul III, Sibiu, 1863.

Țara Făgărașului, izvor de atâta energie românească a fost până acuma un copil vitreg al istoriografiei. De aceea e vrednică de laudă orice încercare de a lămuri, cât de puțin trecutul ei românesc, atât de glorios sub stăpânirea domnilor români și atât de jalnic sub aceea a calvinilor unguri și unguriți din veacurile următoare.

A. A. M.

*

„Cartea dela San-Michele“ de Dr. Axel Munthe“.

Ediția franceză în trad. Paul Rodocanachi, librairie Albin Michel; ediția românească, trad. F. Aderca.

Din țara poveștilor cu pitici, cu elfe și cu uriași, din peninsula lui Iohann Bojer și a lui Knut Hamsun, a Selmei Lagerlöf și a lui Björnson, în timpul războiului mondial, a „coborât spre Europa Centrală și în spre Sud, până în insula Capri, unde și-a ancorat definitiv visurile lui de frumusețe și de lumină, un mare

scriitor suedez: Drul Axel Munthe. Medic de profesie, nu scriitor, în anii aceia de supremă încordare și de durere, când lumea europeană se încheștase în lupta pe viață și pe moarte a marelui războiu, Drul Axel Munte a început să-și depene amintirile, să-și revadă trecutul și să adune bob cu bob, tristeți și bucurii, zâmbete și lacrimi, păianjeniș de vis și scăpărări de lumină. Le-a vărsat pe toate cu mâini darnice într'o carte rară, o carte fără pereche: „*Cartea dela San Michele*“.

* * *

Care îi este cuprinsul ?

Drul Axel Munthe își începe minunata lui carte prin imaginea de vis a acelei insule, care închide golful Neapolului, la câteva mile de țarm, ca o barieră, pusă, ai crede, de o mână de zeu, pentru a înfrumseța și par'că pentru a apăra în contra hulei marine cel mai pitoresc golf al Europei: este insula Capri. Scriitorul o acostează — avea pe atunci numai douăzeci de ani, — urcă cele 777 trepte, care conduceau până în vârful stâncii Anacapri, unde mai stăruia, în ruine, capela lui San Michele, și dinaintea ochilor lui fermecați se desfășoară cea mai fantastică panoramă din lume: marea golfului Napoli. La dreapta, Sorrento, Amalfi, Vezuviul; la stânga, Possillipo cu „parco della Rimenbranza“, Pozzuoli și golful Ischia, cu minunata insulă Ischia cântată de Lamartine în „Graziella“; în fund, spre Nord, liziera de vile a Neapolului, dominat de înălțimile de la San Martino.

Cele câteva zile de vrajă, petrecute în insulă, au fixat definitiv destinul studentului Munthe: dacă va vrea Cel de Sus, aici pe înălțimile dela Anacapri și ruinile vilei împăratului Tiberiu își va zidi el cuibul de lumină și de vis, casa liniștei și a reculegerii, de unde va adora soarele, cerul și marea și va mulțumi Creatorului.

Cu acest gând se întoarce pe continent, se duce la Paris și își continuă studiile de medicină. Când munca încordată îl doboră, când spectacolul durerilor omenеști îl întrista și nu-l lăsa să doarmă, fotografia din perete a insulei Capri cobora pe suflet împăcarea și dăruia pe gene somnul întremător. A fost proclamat doctor printre cei mai tineri studenți ai seriei sale și a început practica de medic de boale nervoase în „Avenue de Villiers“, la Paris. Cunoștințele lui, practica în clinici și în spitale, dar în special talentul lui de medic înăscut — acea putere de a intui, prin care pătrundea în sufletele bolnavilor și le câștiga încrederea, au făcut din el unul dintre cei mai reputați medici din Paris; medic cu renume, medic de lumea mare. Acum începe el să întreprindă o vastă anchetă psihologică asupra semenilor săi: bărbați, femei și copii, nobili, meseriași și simpli muncitori, până

la umilii măturători de stradă, de obicei Italiani săraci, în casele cărora aducea un ajutor medical, o jucărie pentru copii și o mângăiere.

Onestitatea lui înăscută îl făcu să părăsească Parisul, în momentul când înțelese că nu va putea rezista dragostei, pe care i-o inspira fermecătoarea soție a prietenului său, contele X, și să se ducă pentru câțva timp în Suedia. Partea de sus a țării, unde soarele nu apune, vara, Laponia tundrelor și a turmelor de reni, îl atrage cu puterea de vraje a poveștilor din copilărie, pline de pitici, de elfe, de smei și de uriași. Iși pierde urma printre Laponi, până într'o zi când o gazetă, ajunsă, 'cine știe cum, până în îndepărtatul Forsstugan, îi pune sub ochi vestea izbucnirii holerei la Napoli. Trezit ca dintr'o visare, la prima stație de cale ferată se urcă în tren și pornește spre Sud, la Napoli, unde atâta durere stă față în față cu atâta frumusețe: cu iusula visurilor lui.

Viața de mai târziu la Paris, la Londra și la Roma, în special la Roma, unde după o perioadă de istovire nervoasă și de repaus forțat, își reîncepe practica medicală, formează cadrul și substanța celor mai numeroase capitole ale cărții.

Sfârșitul operei coincide cu crepusculul unei vieți de muncă fără odihnă, închinată aproapei suferind. Cu osteneli de ani de zile, cu jertfe de timp și cu agonisita unei cariere strălucite, cuibul de lumină de pe vârful stâncii dela Anacapri este pe sfârșite. În serile senine de August, capela lui San Michele, refăcută pe de-a-tregul din ruina, în care căzuse, își profilează conturul pe cer. Impovărat de ani și obosit de muncă, aproape lipsit de vedere, după ce își pierduse cu totul un ochiu, scriitorul simte că sfârșitul vieții nu este departe de cel al operei. Un vâl de tristețe umbrește, cu duioșia ei inerentă, amurgul unei vieți de om, care poate spune: „De-acum slobozește, Doamne...”

Medici și bolnavi, bărbați, femei și copii, din toate straturile sociale și de toate condițiile, sunt prezentați cu un realism și cu o putere de individualizare, care îi face să trăiască, oricât de deosebiți unul de altul, plini de uimitoare viață. Drul Norstrom, Mamzelli Agata, vicontele Maurice, măturătorul Arhangello Fusco, Domnișoara Hall, bătrânul Pacello, Mastro Nicola Vincenzo, copilul John sunt tot atâtea tipuri umane, pline de realitate și de căldură, în jurul cărora o lume întregă roiește. Deasupra tuturor, ca un nimb de lumină, plutește o adâncă iubire de oameni și o nesfârșită milă. Aceeași iubire de aproapele se întinde asupra bietelor făpturi necuvântătoare și asupra întregii firi. Pasărilor, în special pasărilor, acești prietini neprețuiți ai primăverii, umplu de milă inima Drului Munthe, care, pentru a le feri de a cădea în capcanele așezate în

pomi, în tot cuprinsul insulei Capri, de prinzătorii de păsări, în nopțile răcoroase de Martie pune tunul să bubuie: să le sperie și să le silească să-și continue sborul spre continent, pentru a nu cădea jertfă lăcomiei omenești.

* * *

Deși suedez scriitorul, „Cartea dela San Michele“ a fost scrisă în limba engleză și, an după an, a fost tradusă în douăzeci și cinci de limbi ale pământului; a douăzeci și șasea traducere — din nefericire nu îndeajuns de isbutită — făcută probabil după o altă traducere, nu după original, a apărut în limba română spre sfârșitul anului trecut.

Opera aceasta, scrisă de un medic, nu de un profesionist al condeiului, rezistă obișnuitelor criterii ale criticii și nu se lasă ușor a fi clasificată. Este roman? autobiografie? memoriile unui medic? Din fiecare câte ceva și mai mult decât atât: este cartea vieții, a vieții de azi și de totdeauna, cu tot ce are ea mai adânc, mai real și mai frumos. Este o dăruire de suflet de o modestie, o discreție și o sinceritate, cum rar se poate întâlni în literatura universală și în același timp o totală lepădare de sine, până la confundarea cu natura cea mare, veșnicul izvor al vieții și al frumuseții.

Petru I. Teodorescu

*

Poetul **Aron Cotruș**, prin ciclul recent de poezii închinată eroului-martir de acum 150 de ani *Horia*, sporind contribuția-i mai veche, adaogă poeziei noastre național-sociale valori nouă. Sunt 26 de creațiuni în broșura ce ne sosește din capitala Poloniei, dăltuite fără lupa estetului, în schimb însă, în forme fășnite din plinul unui suflet identificat până la contopire cu cei pentru care, acum un veac și jumătate, trosniră în țândări oasele țărânelui care n'a pregetat să se facă purtătorul durerilor și revendicării fraților săi de suferință, amenințați cu năbușirea sub povara nedreptăților de veacuri.

Cel care „ridicat din norod pentru norod“, „a stat ca de-otel ori-unde nedreptatea își zornăia cătușele“... ca „să suferă înmii decât toți ceilalți“ „pentru cei săraci și goi“, „cei mâncați de străini, despuiați de biruri, de sbiri, de rele-orânduiri“... și „uitați de regi și împărați“... — a găsit în atașatul de presă al țării la Varșovia, după 15 decenii dela consumarea grozavului supliciu din cetatea Bălgradului, un *frate* care să officieze un altfel de parastas decât cele obicinuite oficiale: un parastas care să nu se încheie cu ultima frază sonoră a cuvântătorului de ocazie, nici

cu ultima rugăciune a preotului întâmplător, ci pe urma căruia, cel frânt pe roată, printr'o halucinantă evocare, în formă mai resistantă, să treacă din tată 'n fiu, ca un cutremurător *memento* nu numai pentru urmașii zbirilor de ieri, ci și pentru urmașii urmașilor *noștri*.

Căci dacă în Horiadele poetului Cotruș se simte bucuria Românului că azi „răsună dulce chiar și asprele porunci | date drept, pe limba noastră, nației întregi, | cum pentru noi nu răsunau atunci...” și că atât „cât vezi pe-aici dealungul și dealatul | e slobod astăzi drumul Moțului...”, — din ele se desprinde și un încruntat *avertisment* pentru „mișei ce vând norodul flămând”, u-tând că în munții sălbatici“ ai lui Vasile Nicola Ursu trăesc încă „Moții ce știu să vrea și să tacă” — „un neam ce nu știe plânge... | nici să se sperie, nici să se mire”, cu vitejia „moștenită în sânge de fiștecare” și pe care „potrivnicii ce cred că isbind-o, o clatină, | o fac să crească și mai mare...”

Și dacă „ai grofilor străjeri” au aruncat — „cu zile”, — în mormânt trupul „strivit, înfrânt” al lui Horia,

gândul tău aspru rămasu-ne-a nouă,
c'o țarie trează, dârză, nouă...
sub steagurile lui să mergem înainte“....

Un vulcan crezut stins — *amintirea lui Horia* — după un veac și jumătate erupe din nou de dincolo de miezuina vieții, proiectând uriașă, „în cămașe 'nsângerată” „pe castelele grofești de odinioară, pe turnuri și porți de orașe”, dar și asupra noastră, figura țaranului „de cremene” care „a despicat în două istoria” și care prin degetul poetului arată, muștrător, spre „nomazii în zdrențe” ai munților auriferi, în crăpăturile cărora, spre rușinea noastră, ard încă mocnit fitiluri de explosive.

Și lava amintirii „roșului praznic al răzmireței” asprului țaran „cu obraji supti” și „ochi crunți” va izbucni mereu în cursul vremurilor, ori de câte ori „sbiri crunți și mișelnici despoți” vor căuta să gătuiască dreptul la viață omenească a deaproapelui lor.

Sufletul poetului Cotruș, departe de turnul de ivoriu în care visează cei fără rădăcini în sângele neamului și surzi la freamătul din juru-le, vibrează cu trecutul și se sbuciumă cu prezentul celor cu care s'a identificat.

*

D-l **Ioan Mușlea**, directorul Arhivei de Folclor din Cluj, ne dă în 38 pp. (format 25×17) prețioase „*Contribuțiuni la cunoașterea bibliotecilor românești ale orașelor din Transilvania, până la Unire*” — rezultat al unor cercetări destul de anevoioase, având în vedere multele greutateți care stau în calea astorfel de investigațiuni ca: lipsa informațiilor tipărite, dispariția multor biblioteci, nepăsarea majorității intelectualilor cărora te adresezi.

pentru informații etc. Cu atât mai mult trebuie să-i fim deci recunoscători d-lui Mușlea pentru aceste „contribuțiuni“, în care ne schițează istoria și evoluția multor vechi „focare de cultură“ și foarte active „mijloace de trezire și de păstrare a conștiinței naționale“, precizând — din datele adunate — situația lor de azi și, în același timp, restabilind adevărul că în preajma Unirii, în orașele și orașelele Ardealului, Banatului și „părților ungurene“, existau vre-o sută de biblioteci românești, nu numai bibliotecile din Blaj (a lui T. Cipariu și I. Micu-Moldovan) — cum se afirmase.¹⁾

Din expunerile d-lui Mușlea constatăm că *Brașovul* și în privința bibliotecilor, ca în atâtea alte privințe, e între cele dintâi orașe, ba în cecece privește *vechimea* bibliotecii bisericii Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului — ca bibliotecă mai însemnată a unei instituții românești ardelenice — el conduce, această bibliotecă fiind după cunoștințele noastre de până azi, cea mai veche. (Încă la anul 1693 avea între cărțile sale și 11 cărți românești, iar la 1753 dintre 341 vol., 140 erau românești), Tot Brașovul e cel care alimenta, în parte, pe la 1830, librăria românească din București prin negustorii săi de brașovenie cari, deavalma cu mărfurile lor, desfăceau și cărți duse de aici acolo. — Biblioteca liceului actual „A. Șaguna“ ia ființă deodată cu întemeierea acestuia, la 1850, în același an cu cea a l.c. din Blaj. — Bibl. „Soc. de lectură“ a elevilor acestei școli datează din 1868. Tot cam din acest an datează și biblioteca Școalelor primare centrale, ale cărei cărți, sporind an de an, circulă și în societatea românească brașoveană. — La 1883 se înființează aici și o bibl. „a damelor și domnișoarelor române“ (prima de acest fel), unde se țineau și un fel de „întruniri literare“. — Mai exista apoi o bibl. a „Gazetei Transilvaniei“ și una parohială (poporală) a bis. Sf. Nicolae.

Merituosă lucrare a d-lui I. Mușlea se încheie cu un *catalog* al bibliotecilor despre care se știe că au existat până în 1919 în orașele ardelenice, căruia îi premerg câteva deziderate, foarte la locul lor, privitoare la bibliotecile din Blaj și Lugoj — cu comori încă necunoscute, din cauza inaccesibilității lor — și la imperioasa necesitate a întemeierii unei biblioteci publice la frontiera nord-vestică a țării, la Oradea.

Iată o problemă, în care *Ministerul culturii românești* (unde-o fi?) ar trebui să se facă nu numai văzut, ci și simțit.

*

---

1) Noi credem că au fost mai multe. Numai aici în Brașov am cunoscut două biblioteci, neamintite de d-l Mușlea, de comorile cărora încă s'au folosit mulți. Sunt bibliotecile de mare valoare a fam. *Mureșianu* și a fam. *N. Petra-Petrescu*, aceasta din urmă azi în Sibiu, proprietatea d-lui Horia P. Petrescu.

Cercetarea individualității elevilor — reclamată tot mai insistent de pedagogia modernă, care, întemeiată pe directivele psihologiei individuale și pe ajutorul celei experimentale, nu mai pune în centrul operei de educație tipul abstract al ființei omenesti, ci individul, în complexitatea ființei sale, — preocupă tot mai mult pe oamenii școlii. Și, ceea ce e îmbucurător, ea începe să fie pusă în primul plan al preocupărilor unor elemente tinere, bine pregătite, cu studii completate în străinătate.

Relevăm dintre lucrările mai recente privitoare la această preocupare pe cea a tânărului profesor dela liceul ortod x „A. Șaguna“ d-l Ion I. Ionică, „Cercetarea individualității în pedagogie și fișa individuală“, extrasă din Anuarul liceului pe anul 1933—34.

Lucrarea d-lui Ionică orientează asupra problemei individualității în psihologie și pedagogie, a metodei și capitolelor fișei individuale, a discuțiunii asupra aceste a, formulând și principiile care se desprind din acestea și care trebuie să prezeze la alcătuirea fișei *mobile*.

„Fișa individuală — conchide autorul — nu e suficient a fi organizată tehnic, ea trebuie organizată *moral*, prin reformarea spiritului care preșade la opera noastră de educație, cerând trecerea elevului pe primul plan, înaintea operei materiale de instrucțiune.“

E o lucrare asupra căreia ar fi de dorit să se oprească nu numai ochiul, ci și meditarea reprezentanților catedrei, cu atâta răspundere în îndrumarea desvoltării individualității tinerilor încredințați lor.

*

D-l Dr. Valeriu Stinghe, medicul dispensarului antituberculos al Casei de Asig. Soc. Brașov, publică într'o broșură „*Sfaturi practice pentru bolnavii de tuberculoză și familiile lor.*“ Până la ridicarea numărului necesar de sanatorii, care să poată adăposti și în care să se poată trata, cu toate precauțiunile și cu toată îngrijirea pe care o reclamă această boală primejdioasă, care secătuește capitalul biologic al țării cu câte 50.000 de vieți anual — și în condițiile în care trăește covârșitoarea majoritate a tuberculoșilor noștri, singurul remediu eficace de a stăvili întinderea boalei și de a vindeca pe cei care se pot vindeca este: *internarea bolnavilor în sanatorii* — trebuie să ne bucurăm de fiecare bunăvoință, de fiecare contribuțiune pusă în serviciul zăgăzuirii acestui flagel național, fie că această contribuțiune se va face oral, prin conferințe, fie că se face — și aceasta e de mai mare folos — în scris. D-l Dr. V. Stinghe, ca unul care, prin meseria și specializarea sa, își dă mai bine seama decât alții de urmările incalculabile ale neglijenței, nepăsării, lipsei de

precauțiune sau neștiinței crase care la noi se întâlnește la tot pasul în materie de igienă și care promovează contagiunea, ducând în mormânt vieți care ar fi putut fi salvate — face un serviciu și uman și românesc punând la îndemâna deaproapelui său aceste sfaturi, tot atâtea arme de apărare în lupta cu boala, care ne pândește de pretutindenea, deschizând ochii și asupra urmărilor dezastruoase pentru cei cari nu dau suficientă atențiune bac-cilului lui Koch. Broșuri de felul acesta ar trebui pu-se 'n mâna fiecărui om care ține la sănătatea sa și a celor din jurul său.

*

Cu prilejul împlinirii a o sută de ani dela înființarea „*Filarmoniceii*“, d-l **I. Xenofon** publică istoricul acestei societăți, aducând un bogat material informativ privitor la această „epocă de entusiastă și conștiincioasă muncă din trecutul teatrului nostru.“ Se analizează: 1) cele trei societăți secrete — *dela Brașov din 1821 și din București dela 1827 și 1831* — 2) înființarea „*Filarmoniceii*“ la 1833; 3) activitatea desfășurată de membrii ei în cadrul societății și al școlii înființate atunci; 4) desființarea societății și suspendarea spectacolelor românești; 5) situația teatrului bucureștean după desființarea „*Filarmoniceii*“ și până la venirea lui Costache Caragiale, reînviatorul definitiv al teatrului național (anii 1836—1845); 6) enumeră foloasele aduse de „*Filarmonica*“ dela 1833 și se arată manifestarea lor în evoluția culturii românești. La sfârșit *note, indice de nume* și o foarte utilă *bibliografie*. Lucrarea d-lui I. Xenofon, (62 pp. format 23×16, lei 25) umple un gol. Utilizarea ei la cursurile de ist. lit. se face indispensabilă, iar costul ei modest o face accesibilă oricui.

*

Tot d-l *Xenofon* a strâns decurând într'o a doua broșură de 16 pp., sub titlul „**Teatrul Unirii**“ piesele care au format repertoriul pentru propaganda Unirii Principatelor. Ca prim document se amintește vodevilul dela 1855 al lui *Ion Dumitrescu*: „*Zmărăndița sau Fata pândarului*“, în care dealtfel se face aluzie destul de palidă la Unire. În piesele care au urmat propaganda e mai evidentă, fățișă chiar, când pentru Unirea sub un domn străin, când pentru cea sub un domnitor român (câte o piesă), cele mai multe piese (patru) neprecizând în-să naționalitatea domnului Principatelor Unite. — Ca element comun, în aproape întreg repertoriul Unirii, apare *visul*. — De remarcat că, din cele ce se știu până acum, Moldova n'a dat nici o contribuție la acest repertoriu.

Anuarul LXX. al liceului ort. rom. „Andrei Șaguna“ din Brașov, pe al 84-lea an școlar (1933—1934). Directorul liceului, d. I. Moșoiu, care publică acest Anuar, atât în *Cuvântul de deschidere* a anului școlar cât și în articolul *De vorbă cu părinții, în privința educației*, arată, sugestiv, că dacă școala de azi e lipsită de putere educativă și stearpă în rezultatele așteptate dela ea, cauza e că-i lipsește steagul unui ideal superior de viață, care să concentreze și organizeze preocupățile, acțiunile, metodele, — singurul sub care se pot forma caractere, care poate înobila și înalța sufletul omului. Preocupările pedagogice ale școalei de azi sunt îndreptate însă spre alcătuirii de programe și „programele și metodica nu pot înlocui majestatea cuceritoare a idealului“. „Cereți — apelează dl Moșoiu la părinții elevilor — să nu se facă atâtea reforme școlare, opunând programe-programelor, metode-metodelor, fără a se documenta, prin aplicare, superioritatea unora față de altele“. — Se subliniază apoi necesitatea imperioasă a armonizării educației din familie cu cea din școală, conform „aceleiași concepții de viață și aceluiași ideal de educație“. „Am văzut și auzit — spune mai departe directorul liceului „Șaguna“ — de tot felul de congrese, n'am văzut însă un congres al părinților, cum se întâmplă în alte țări, în care să se discute chestiuni de educație“. Și „fără trezirea interesului pentru școală, fără răspândirea, până în cele mai de jos straturi, a cunoștințelor elementare de educație, opinia publică incompetentă va sabota opera celor mai competenți educatori“.

Elementar adevăr. De aceea, se impune, în prealabil, înființarea de școli pe seama *mamițicilor*; căci cu „domnul Goe“ pe care-l trimit azi acestea profesorilor, școala, oricât devotament ar dovedi slujitorii ei, nu poate da decât cecece dă.

Dl prof. de educație fizică Victor Moșoiu vorbește despre *Efectele binefăcătoare ale exercițiilor fizice asupra marilor funcțiuni organice în timpul școlarității*, iar dl Ion I. Ionică despre *Cercetarea individualității în pedagogie și fișa individuală*. (Despre aceasta vorbim în altă parte a revistei).

Din datele școlare, reținem următoarele: Elevi în clasele inf. : 336, în cele sup. : 107. După naționalitate: Români 334, Evrei 62, Maghiari 30, Germani 5. Promovați 50.34%, corigenți 27.76%, repetenți 17.38%, eliminați, morți, retrași 4.52%. — După profesiunea părinților, 87 sunt fii de comercianți, 76 fii de agricultori, 66 fii de funcționari, 55 fii de meseriași și lucrători industriali, 44 fii de preoți și de membri ai corpului didactic. — Elevi pregătiți în particular 41. Reușiți la bacalaureat 31 (din 48). — Bibl. prof. dispune de aproape 10.000 de cărți, iar bibl. claselor de cca 3000 volume. — Masa studenților „Virgil Onițiu“ a dat prânz în anul

1933/34 la 10 elevi, cheltuind L. 45.000.— Pentru reparații, adaptări, mobilier și material didactic s'a cheltuit în anul expirat Lei 733.550.—

*

Reviste și buletine :

Arhivele Olteniei de sub conducerea prof. C. D. Fortunescu — care pe lângă datoriile ce i le impune catedra, cu o pilduitoare stăruință și rar devotament conduce acest vechiu, valoros și impunător magazin de studii și informații privitoare la banatul Craiovei, — ne aduc cu ultimul nr. (74--76, pe Iulie—Dec. 1934) deodată cu bucuria revederii, după o absență prea îndelungată, și tristețea unor constatări, care te miri că n'au frânt încă chiar robustețea tenacității unui cărturar de răbdarea și îngăduința profesorului Fortunescu.*)

Din sumarul bogatului nr. triplu de aproape 300 pp. reținem art colul prim, în care se insistă, pe bună dreptate, asupra necesității alcătuirii *unui nou dicționar geografic*, oglindă a țării întregite, menit să înlocuiască „Marele Dicționar Geografic al României de până acum, cu multe lacune și în multe privințe perimat, — trasând și planul după care ar urma să se alcătuiască, precum și posibilitățile de realizare. Articolul se termină cu un apel adresat tuturor celor „cari poartă interes unei asemenea lucrări, spre a veni redacției în ajutor cu sfatul și observațiile lor, care se vor publica în revistă, — în care de altfel se și dau primele contribuțiuni la *bibliografia* Dicționarului geografic și istoric al Olteniei și *chestionarul cadrului* istoric al dicționarului. D-l *Ioan C. Filitti* ne dă biografia lui *Petrache Poenaru* și informațiuni privitoare la inst. de fete „Lazaro-Otetelișanu” din Craiova, scoase din cele 69 scrisori ale lui P. P. publicate tot

*) Când din 372 de abonați, restanțieri de ani de zile, după repetate solicitări prin poștă, își achită datoria 25 de inși, trebuie în adevăr să ai răbdarea, pasiunea științei, sufletul directorului Arhivelor Olteniei, ca atâta sfidare din partea celor cari s'au constituit în furii avutului tău, să nu-ți scrumifice și ultimul combustibil de idealism.

Pentru acești „intelectuali” cu pretenții de considerație, și mai ales de *sprîjinitori* ai literelor, fiindcă se 'ndură să te primească în casă-le, iar când le ceri dreptul tău, îți întorc spatele par'că le-ai cere o pomană, se impune o procedare uniformă din partea tuturor publicațiilor periodice: *afișarea continuă în vitrina publicității și arătarea lor cu degetul*. Ți-i faci dușmani, adevărat, dar în schimb contribui la o operă de educație și de alegere a untului din zăr, fără care toate revistele serioase care nu sunt subvenționate, sunt condamnate să dispară. Noi am înțeles acest lucru și aplicăm de mult fierul roșu, cu toate scrâșnăturile de dinți din jurul nostru. În definitiv de ce am tot menaja și ne-am rușina noi de nerușinarea acestor stimabili pseudomecenai? Tactica rugămintilor fără sfârșit *ingroușă* nu subțiază obrazele. Nerușinatul contează întotdeauna pe delicatețea ta. De aceea, câtă vreme administrațiile revistelor vor continua cu menajamentele, și rândurile nerușinaților se vor îngroșa mereu.

în acest nr. al revistei. D-l *Aurelian Sacerdoțeanu*, asidiuul cercetător al izvoarelor din evul mediu privitoare la istoria ținuturilor locuite de Români și la situația politică a străbunilor noștri, vorbește de o ofensivă românească în părțile *tătărăști*, impusă de Unguri — de o *luptă a Românilor cu Rutenii în anul 1277*. „Poate e cea dintâi tentativă de expansiune românească în această parte — spune d-i Sacerdoțeanu — ceea ce ar constitui și o tendință de formare a unui mare principat care să cuprindă toate țărișoarele arcului carpatic.“ Și precizează că „Moldova n'a putut fi lipsită de locuitori români. Chiar dacă n'am admite această origine Brodnicilor, nu trebuie să uităm însă pe Bolohoveni.“ Și dacă nu putem preciza „care au fost hotarele acestor țări, nici până unde se întindea Rutenia, nici unde începea Țara Românească“, anume informații, ca „intenția restaurării episcopiei Milcoviei, exact în acest ținut de hotar probabil, la 7 Oct. 1279, când se terminase definitiv și favorabil războiul cu Ottokar, suntem îndreptățiți să credem că această ofensivă românească s'a făcut în aceste părți *tătărăști*.“ În noul ținut cucerit însă tot coroana maghiară și-a înfipt drepturi protectoare.“ Pentru un timp, căci nu peste mult „ea va fi înlăturată cu totul.“

Constatări și observații noi privitoare la Dionisie Ecclesiarhul, autorul „*Cronografului Țării Românești dela 1764—1815*, comunică d-l Ioan Donat. — Despre „*Porțile cetății dela Vidin la Castelul Peleş* și despre originea lor românească, vorbește d-l *M. N. Burghel*. D-l *G. Simonis* evocă figura, lucrările și meritele artistice ale profesorului de muzică și șef al orchestrei Teatrului Național din Craiova prin 1859—1868, nemenționat până acum în istoricul începuturilor noastre pe teren muzical, a artistului *Karl Teodor Wagner*, care alături de Teodorini a contribuit mult la înălțarea prestigiului teatrului din Capitala Olteniei. D-l *Prof. I. Ionașcu* ne face cunoscut, pe baza testamentului din 1760, viața publică și particulară a boierului argeșean *Sandu Bucșănescu*, fost vel stolnic și vel paharnic „pravoslavnic creștin și mare filantrop, care acum aproape două sute de ani se îngrijea de educația copiilor săraci și de internarea în spitale a bolnavilor cu vitregă soarta.“

Dintre actele lui menționăm și noi unul, de prin 1743, când ca ispravnic la Argeș, — incredințându-se că 13 munți, cuprinși între obârșia pârâului Voineasa, pietrele scrise de hotar, râul Lotru, munții boierilor Bengești din Gorj și vârful „*Piatra Albă*“ sunt ai Țării Românești și nu ai Sașilor din Cetatea Sibiului, cari i-au cutropit... în multă curgere de ani trecători“ și nimeni din Domnia țării, boieri sau „din plăeșii acelor părți de locuri“ n'au luptat să revendice acest teritoriu

național, de o extremă importanță strategică pe atunci, — a cercetat cu multă silință și nepreget“ până a găsit o copie a hrisovului emis de Neagoe Basarab la 9 Iunie 1520 „când au fost îndreptat domnia sa hotarul țării cu Ianoș craiul țării Ungurești“ și chemând pe Sași la fața locului și dovedind „după seamnele copiei“ vechea noastră proprietate asupra acelor munți, îi readuse între hotarele țării sale, — înșiși deținătorii lor, Sașii, recunoscând dreptul Țării Românești asupra lor.

D-l *Iie Chiriță* se ocupă de *origina Brâncovenilor*, iar d-l *G. Mil. Demetrescu* de Bisericile *Sf. Nicolae (Belivacă)* și *Toți Sfinții (Bășica)*. — Partea a doua a nr.-ului cuprinde Insemnări arheologice pentru *Nordul jud. Mehedinți (D. Tudor)* și a *reg. Porților de Fier (Al. Bărcăcilă)*, documente, informații literare-artistice, culturale, note și comunicări privitoare la Oltenia și recenzii.

*

Buletinul Inst. de Filologie Română „Al. Philippide“ de pe lângă Universitatea din Iași. Vol. I. (1934) Pp. 252. Lei 250, ne îmbogățește literatura filologică cu o serie de studii de care va trebui să se țină seamă. Astfel D. Găzdaru se ocupă de *Numele etnice ale Istroromânilor* (Rumări, Rimgliani, Cici, Ciri-biri, Ciciriani, Ciciliani, Ciceri, Ciceroni, Cicerani, Ciccilianici și Ciccirilli), — Gr. Gr. Scorpan de *Limba lui Creangă*, — d-nii Iorgu Iordan, directorul Institutului și al Buletinului, G. Ivănescu și I. Morărescu, dau interesante etimologii și note lingvistice, după care d-l Iordan ne ilustrează cu o serie de exemple scoase din scrisul românesc de azi — din păcate, al unor cunoscuți „oameni de litere“ — „atentate care se săvârșesc nu numai contra frumuseții limbii noastre, ci și, ceea ce este mai grav, contra corectitudinii celei „mai e ementare, contra gramaticii curente“. D-l H. Mihăescu publică, în italienește, studiul „Il De Podagra di Rufo d'Efeso“. De mai mare amploare, la bază cu o largă documentare e însă studiul d-lui P. Caraman: „*Considerații critice asupra genezei și răspândirii baladei Meșterului Manole în Balcani*“, în care arată ce se poate admite și ce nu din ideile principale susținute de Dr. Petar Skok în studiul său publicat în 1929 în „Buletinul Societății Științifice din Skoplje“.

Volumul începe cu lecția inaugurală a cursului de Filologie Română, ținută de d-l I. Iordan la Facult de Lit. și Fil. din Iași („Programul nostru“) și se încheie cu un indice, căruia îi premerge mai multe recenzii, între ari se cuprinde și rezumatul importantului studiu comparat, publicat în l. polonă, la Cracovia (1933, pp. VIII + 631, în 8°): „*Datina colindatului la Slavi și Români*“ — rezumat dat, la rugarea red., de însuși autorul lucrării.

*

Rânduiala, noua revistă a d-lor D. C. Amzăr, E. Bernea I. I. Ionică și I. Samarineanu, își propune în planul de lucru : „întâi *cercetări* privitoare la problemele cugetului și vieții românești, de azi și din trecut; apoi *înfățișări de oameni și locuri*, în care suflul vieții noastre s'a întrupat în chipuri și icoane de ne-tearsă recunoștință și de nepieritor îndemn pentru vremurile următoare; iar în al treilea rând, *cronica* intenționează să judece lucrurile și întâmplările vieții de azi după nevoile acestei vieți și după măsura în care eforturile ei isbutesc să fie adevărate înfăptuiri românești.“ Judecând după primul nr., revista merită toată luarea aminte și tot sprijinul celor care mai simt românește. Ea aduce nu numai vigoare tinerească, ci și serioasa pregătire a celor care se angajează să continue și să lărgiască prin coloanele ei „drumul unei tradiții de eforturi românești“. „Rânduiala“ însemnează întărirea digului împotriva incompetenței și împotriva invaziei la noi a sufletului străin, care dezaxându-l pe al nostru, ne împing, prin agenți de multe ori Români inconștienți, în orbita unor sori care nu sunt ai noștri, care nu dospesc, nu încarcă de energie solul nostru, nu fructifică ogoarele noastre, nu îmbrățișează viața noastră genuină. — Nouă ni-e dragă noua revistă, cu titlu atât de caracteristic obiectivului urmărit, nu numai pentru ideile de care e animată — întoarcerea la valorile noastre, fiindcă au fost și ale înaintașilor noștri, și amplificarea lor în adâncuri — ci și prin numele celor care activează prin ea, — nume care au figurat și în paginile revistei noastre. Dacă „Rânduiala“ își va putea onora cartea de vizită a nr. 1 cu nr. — e la același nivel mai mulți ani în șir, pornirea ei va fi însemnat, fără îndoială, un efort de ale cărui urme cultura noastră, cu potențialitățile ei, va trebui să se resimtă în bine, iar inițiatorii ei vor putea să se felicite.

Iată și cuprinsul nr. 1 al acestei „arhive de gând și faptă românească“ : Cuvânt introductiv lămuritor al rostului revistei, D. C. Amzăr: Gând și cuvânt, I. Samarineanu: Soartă, poem. E. Bernea: Tudor Vladimirescu. În Cronică : I. I. Ionică: Drepturile criticei. E. Bernea: Monografia sociologică, I. I. Ionică: Filozofia în învățământul secundar, E. I. Ionică: Industria din România. Bogatul nr. îl încheie 18 pp. de „lusemnări“ privitoare la publicații, la oameni și la ideile lor.

Revista apare trimestrial (nr. 1 pe Ian.—Martie 118 pp.) în condiții tehnice care fac cinste publicațiilor noastre periodice și costă 200 lei abon. anual. Red. și Adm. București II. Puțul cu plopi 9.

Buletinul „Institutului de Istorie și limbă Codrul Cosminului, de pe lângă Universitatea din Cernăuți. Anul VIII (1933—1934). Un volum de 632 pp dintre care 281 pp. cuprinde documentatul studiu al d-lui *Ion I. Nistor*, directorul buletinului, despre „Problema ucraineană în lumina istoriei“. Urmează d-nii *Viad Bănățeanu* cu „Câteva numiri grecești pentru noțiunea de „șef“ (cu un rezumat în l. franceză), *Leca Morariu* cu „Scrisori istororomâne (IV), adnotate, *Const. I. Karadja* cu „Notele căpitanului suedez C. Warberg din războiul nostru dela 1877“, *N. Grămadă* cu „Studi mărunte din domeniul științelor auxiliare ale istoriei“. În partea finală „Comunicări și articole mărunte“, dintre care amintim: precizarea datei morții lui I. Budai Deleanu (24 Aug. 1820), pe baza actului de deces descoperit în arhiva „tribunalului pt. nobili din Lwow, de d-l Teodor Balan, care promite revenirea asupra acestui act; o cerere din 1849, pentru sprijin, adresată gov. Bucovinei de Ioan Popescul și Ioan Lazar „Tribunen des Landsturmes aus Siebenbürgen“. Volumul se încheie cu: dări de seamă, informațiuni, cronici (între acestea una despre G. Bogdan-Duică, de Tr. Chelariu) și un amănunțit indice.

*

Au mai sosit la redacție următoarele cărți și broșuri:

Istoria limbii și literaturii maghiare de Gh. Kristóf, prof. la Univ. din Cluj, trad. de Arpad Bitay, profesor, Cluj 1934.

Cartea Satului. Toate leacurile la îndemână, de Dr. V. Voiculescu. Ed. Fund. Cult. Regală „Principele Carol“.

Const. Sudețeanu: Opinia publică. Analiza condițiilor și aspectelor ei.

Al. Dima: Al. Odobescu (Privire sintetică asupra operei și personalității).

Al. Odobescu: Opere alese (Biblioteca școlară).

Din colecția „Pământ și suflet oltenesc“: *Cronograful Țerei Rumânești* scris de Dionisie Eclisiarhul, cu o prefață de Dr. C. S. Nicolăescu-Plopșor; *V. Popa Măceșeanu* (Versuri); *Mistriceanu* (baladă poporană); *Ion Mara* (versuri); *Iancu Bârneanu* (Amintiri); *A. C. Calotescu-Neicu* (Epigrame).

Victor Jinga: Organizarea economică a țărănimii elvețiene.

Vas. Netea: Din contribuția învățătorimii române la dezvoltarea culturii naționale. (Colecția „Progres și Cultură“).

Horia, Crăișorul țărănilor. Pagini comemorative, înmănușiate de V. Netea.

Ion I. Ghelase: Contabilul și expertul contabil. Buc. 1935. (Extras din Rev. A. L. A. C. I.).

Asupra unora vom reveni în nr-ul viitor.

Țara are nevoie de economii

Multă lume spune că astăzi în zadar ai economisi bani, fiindcă nu știi ce poate aduce ziua de mâine. La noi multe bănci au fost silite să refuze plata depunerilor și mulți oameni economi, cari s'au trudit și au pus ban cu ban la bănci, s'au văzut deodată lipsiți de averea lor. — De sigur, a fost o greșală mare că Statul n'a luat măsuri din vreme să asigure banul depunătorului la bănci. Acum se iau aceste măsuri.

În afară de aceasta, au fost cauze grave care au dus la legea conversiunii, din pricina căreia mai multe bănci au închis ghișeele.

Vina este în parte și a celor ce-au depus banii în bănci, cu dobânzi mari. Era un fenomen nesănătos care totdeauna duce la dezastru acele institute. Economii strânse din sudoarea frunții, din cumpătare și cruțare nu pot fi fructificate cu asemenea dobânzi ci numai în instituții sănătoase, care asigură acești bani.

Să avem încredere în banul nostru și să-l dăm la fructificare, așa cum fac cetățenii din alte țări. Dacă ar fi să credem că nu mai sunt necesare economiile, că trebuie să cheltuim tot ce câștigăm — n'am vedea cum cresc depunerile pe librete în toate țările. Oare de ce ar mai depune banii pe libret Englezul, Francezul, Germanul, Italianul și tot natul, dacă s'ar fi isprăvit cu sistemul cel bun al economiilor?

În anul 1934, în toate țările Europei, depunerile au crescut: în Anglia, cu 62 miliarde lei; în Germania, cu 40 miliarde; în Franța, cu 25 miliarde, și așa mai departe. Oamenii economisitori din lumea întreagă nu încetează să strângă bani și să-i depună la casele de economii. Dar să ne uităm la țările din jurul nostru: la Bulgaria, unde economiile pe librete au crescut în anul trecut cu 160 milioane lei; la Jugoslavia, cu peste 420 milioane; la Ungaria, cu peste 300 milioane; la Polonia, cu peste jumătate de miliard și la Cehoslovacia, cu mai mult de 2 miliarde lei!

Atunci? De ce n'am avea noi încredere în economii, când toate popoarele civilizate strâng banii și-i depun în casele de economii și, acestea, la rândul lor, repun banii pe piață, în circulație, cu toate garanțiile luate, ajutând astfel munca națională și înviorând viața economică, deci buna stare generală.

Țara românească are nevoie de cetățeni economi. O țară fără rezerve de economii în bani, în cereale, în hrană — nu poate trăi liber — ci va fi totdeauna tributară altora. O îndreptare a lucrurilor se simte și la noi. Dovadă că economiile pe librete la Cassa Națională de Economii și Cecuri Poștale din București au ajuns la 1.702.387.623 la 31/XII 1934. Față de anul 1930, când atingeau numai 240.000.000 lei, înseamnă o mare creștere, care arată încrederea în economii, ceea ce este foarte îmbucurător.

V. St. I.

Jertfa prietenilor revistei, pe anul 1935

Am mai primit, pe lângă cele publicate în nr. trecut, următoarele sume :

Berbecariu D., comerciant, Braşov	”	260.—
Sorescu Gh., director la Fabr. de laminat, Braşov	”	240.—
Tohăneanu I., dir. lic. „V. Alecsandri“, Galaţi	”	660.—

Tuturora calde mulţumiri.

ABONAȚII

care și-au mai achitat abonamentul dela apariția nr-ului trecut.

Până la 31 Dec. 1934.

Dr. ing. Carafoli Ilie, Braşov.
Cosac D., avocat, Brăila.
Dr. Debu P., preot, Braşov.
Direcț. gimn. „Petru Rareș“, M. Ciuc.
lordache V., secr.-cont. Bis. Sf. Nic.,
Braşov.

Dr. Bordea I., senator, Braşov.
Virginia ing. Brânduș, Sibiu.
Docent Dr. Câmpeanu L., Braşov.
Cartea Românească, Braşov.
Cartea Românească, Cluj.
Colceag N., prof. pens., Satulung.
Comşa Gh., notar, Satulung.
Dan P. insp. gen. șc. î. p., Oradea.
Direcț. șc. pr. „Dr. V. Saftu“, Braşov.

Primăria comunei Purcăreni.
Primăria comunei Turcheș.

” ” ” „A. Mureșianu“, Braşov.
” ” ” „I. Popazu“, Braşov.
” ” com. sup. de băeți, Cluj.

Până la 1 Mai 1935.

Lt.-Col. Coliban Mih., Tg. Mureș.
Fătuleț Gh., dir. școlar, Hărman.
Mateescu N. C., prof., R. Vâlcea.
Dr. med. Spârchez Tib., Cluj.
Dr. Țeposu E., prof. univ., Cluj.
Voinea G., București.

Direcț. lic. „Gh. Barițiu“, Cluj.
” ” „V. Alecsandri“ (8 abon.),
Galați.

Direcț. lic. „Petru Maior“, Gherla.
” ” „Gh. Coșbuc“, Năsăud.
Șc. de ucenici a Statului, Sibiu.
Dobrescu Gh., cl. VII. lic. Șaguna, Braşov.
Dogariu R., secr. Ef. Șc. centr., Braşov.
Drișcu Gh., magistrat, Tg. Mureș.
Hamzea I., primpretor, Sân Martin.
Dr. Ioaneș N., not. public, Braşov.
Dr. ing. Ionică E., conf. Politeh., Buc.
Ing. Ionică I., dir. Fabr. Celuloză, Braşov.
Mandai Ioan, Constanța.

Până la 1 Iulie 1935.

Dr. Dănilă Gh., not publ., Hunedoara.
Dr. med. Nicoară Eugen, Reghin.
Vraciu R., dir. șc. î. r., Poiana Sib.

Dr. Moldovan C., not. publ., Sf.
Gheorghe.

Până la 31 Aug. 1935.

Col. Dr. med. Vătășeanu B., București

Până la 31 Dec. 1935.

Antonescu M., profesor, Braşov.
Ardelea R., șef-cont. î. r., Braşov.
Banca Albina, Sibiu.
Dr. Blaga L., not. publ., Sibiu.
Dr. Bleahu D., not. publ., Braşov.
Bologa E., proprietar, Braşov.

Dr. Moșoiu I., not. publ., Braşov.
Neguț Vas., profesor, Braşov.
Dr. Nistor P., med. pr. al jud. Braşov.
Oancea N., profesor, Braşov.
Dr. Pop I., med. pr. de Spital, Braşov.
Dr. Sâmpetretanu E., judecător, Braşov.
Sânjoanu F., profesor, Braşov.

Șomlea Mih., farmacist, Cluj.
 Sorescu Gh., dir. Fabr. laminat, Brașov.
 Suditu T., agronom, Mircea-Vodă.
 Tohăneanu I., dir. liceal, Galați.
 Ing. Ulescu Al., dir. Fbr. Avioane, Brașov.
 Vlaicu V., dir. pens., Cluj.

Până la 1 Martie 1936.

Aldea Gh., avocat, Mangalia.
 Direcț. lic. „E. Gojdu“, Oradea.

Până la 1 Mai 1936.

Literat Val., profesor, Făgăraș.
 Salmen Norbert, profesor, Brașov.

Mulțumiri tuturor celor care ne avansează încrederea lor, dându-ne posibilitatea să putem apărea regulat. În deosebi mulțumim d-lor: Ioan Tohăneanu, directorul lic. „V. Alecsandri“ din Galați, pentru patru, Dr. I. Gherghel, profesor în Cluj, pentru două și Ax. Creangă, profesor în Sibiu, pentru al patrulea abonament nou pe care ni le-au făcut. E o încurajare și un sprijin pe care nu-l putem trece cu vederea și pe care ținem să-l punem în ochii celor care primesc sau au primit revista și nu vreau s'o plătească.

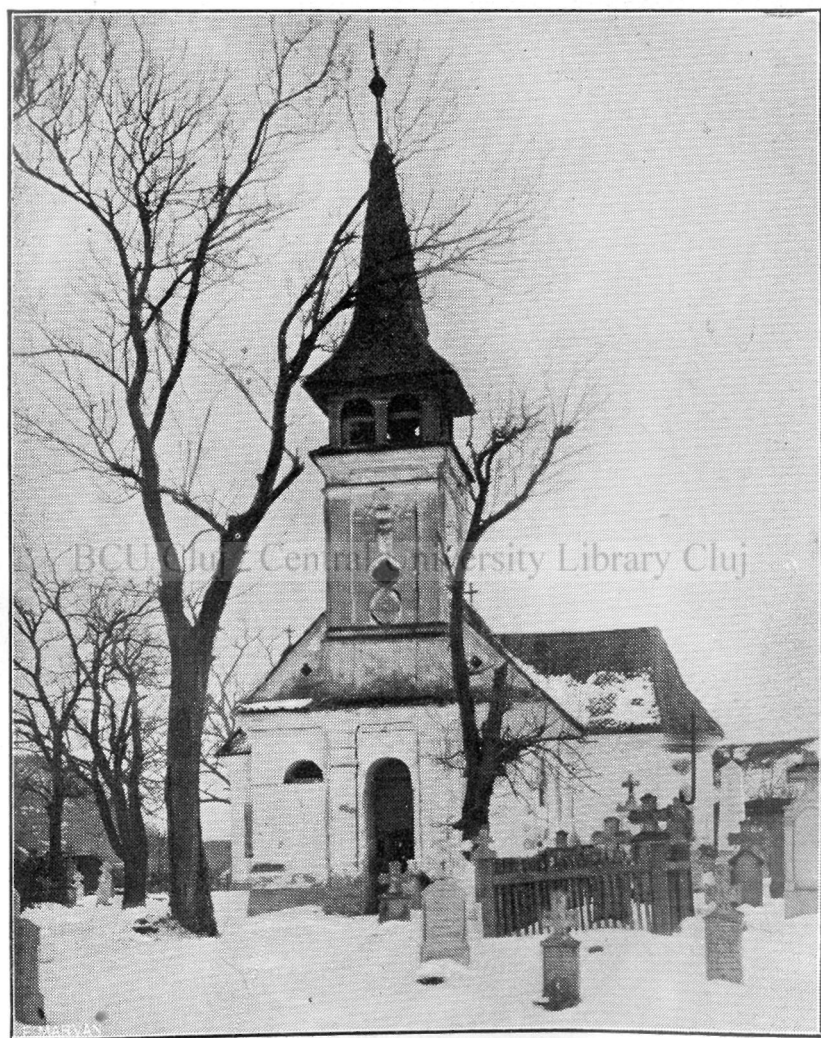
Iată încă o serie din pomelnicul acestora din urmă:

Dr. Ciofu Șt., medic, Dumbrăveni,	dator pe doi ani
Dr. Crișan Z., not. public, Sighișoara	” ” ” ”
Direcț. Șc. primare, Râșnov	1. VII. 1933—1. XI. 1934
Dr. med. Gogonea Axente, Zărnești	1. V. 1932—1. I. 1934
Dr. Manu E. avocat, București	1. V. 1930—1. XI. 1933
Mânzat G., protopop, Dej	1. I. 1932—1. III. 1933, plus 10 ex. de revistă
Marcăs Al., notar, Mărcuș	1. V. 1930—1. III. 1933
Moarcăs Const., ing. silv., Periš	pe doi ani
Dr. med. Neagu Gh., Râșnov	1. IX. 1931—1. I. 1933
Odor Nic., profesor, Satulung	pe doi ani
Primăria eomunei Teliu	” ” ”
Docent Dr. Popoliță N., Cluj	” ” ”
Dr. Potra Iulian, Timișoara	” ” ”
Puiu G., constructor, Brașov	” ” ”
Runceanu I., antreprenor, Sf. Gheorghe	” ” ”
Dr. Sotir Const., avocat, Cluj	” ” ”
Stroe Alex. secr. lic., Brașov	1. I. 1931—1. III. 1933
Șuraru D., inv., Ghimbav	pe trei ani

In atențiunea On. Oficiu P. T. T.

Di Dan Pompiliu, insp. g. șc. î. p. ni se plânge că n'a primit nr. 1 din 1935, expediat de aci la 22 Dec. 1934, la adresa Oradea, str. Arhitecților 3.

Ctitoria lui Br. Baiul: biserica cea nouă din Zărnești.